ÇOCUKTA FOBİNİN ANALİZİ

KÜÇÜK HANS VAKASI

Sigmund Freud

Çev.: Dilman Muradoğlu

2. BASKI

SAY

ÇOCUKTA FOBİNİN ANALİZİ

Küçük Hans Vakası

Sigmund Freud
d. 6 Mayıs 1856, Freiberg, Avusturya-Macaristan İmp. (bugün Pribor, Çek Cumhuriyeti sınırları içinde) – ö. 23 Eylül 1939, Londra.

Avusturyalı nörolog, psikanaliz ekolünün kurucusu.

Orta halli bir Yahudi yün tüccarının, kırk yaşlarındayken, kendisinden yirmi yaş küçük bir kadınla yaptığı ikinci evliliğinden dünyaya geldi.

Lise yıllarında Latince, Fransızca ve İngilizce eğitimi gördü ve kendi çabasıyla İbranice, İtalyanca ve İspanyolca öğrendi. Liseden üstün başarı derecesiyle mezun oldu. Lise sonrasında Goethe'nin bir yapıtından etkilenerek tıp alanını seçti ve 1873'te Viyana Üniversitesi'ne girdi; buradan mezun olduktan sonra aynı üniversite bünyesindeki Brückle Enstitüsü'nde çalıştı.

1883'te dönemin en ünlü beyin anatomisi ve nöropatoloji uzmanı Dr. Theodor Meynert'in yönetimindeki psikiyatri kliniğinde asistan olarak çalışmaya başladı ve Meynert'ten etkilenerek nöropatolog olmaya karar verdi. 1885'te nöropatoloji doçenti oldu. Aynı yıl kokain üzerinde çalışmaya başladı ve kokainin ağrı kesici, uyuşturucu ve bağımlılık yapıcı etkilerini bulgulayan ilk kişi oldu.

Freud'un psikanaliz tekniğini geliştirmesindeki en önemli rolü, Anna O. diye tanınan bir kadın hastası oynadı. Çeşitli bedensel engelleri olan Anna O. ile 'hastayı konuşturarak tedavi' yöntemini geliştirdi ve psikanaliz yönteminin temelini attı.

Prof. J. M. Charcot ile birlikte histeri üzerine yürüttüğü çalışmaların sonucunda, 1890'ların sonunda nörolojiden uzaklaşarak klinik psikolojiye yöneldi.

1896'da babasının ölümünün ardından girdiği derin bunalım sonucunda, sistemli biçimde kendini analiz etmeye başladı. Bu süreçte, çocuk cinselliği üzerine yürüttüğü araştırmalar sonucunda, ünlü 'Oedipus Kompleksi' kavramını geliştirdi.

1900'de yaklaşık yedi yıldır üzerinde çalıştığı iki ciltlik *Düşlerin Yorumu* adlı kitabı yayımlandı.

1905'te yayınlanan *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* adlı yapıtında, cinselliğin ve üremenin aynı kavramlar olduğunu ele alarak, in-

sanlardaki cinsel dürtülerin bebeklik çağında başladığını ortaya koydu. Cinsellik üzerine görüşlerinden ötürü dönemin tıp çevrelerince ağır eleştirilere uğradı.

1913'te, psikanalizi antropolojiye uyguladığı, *Totem ve Tabu* adlı yapıtı yayınlandı. Bu çalışmada, ilkel toplumlarda Oedipus Kompleksi'yle bağlantılı suçluluk duygusunun bastırılmasının tüm insan kültürünün, dinlerin ve sanatın kaynağı olduğunu öne sürdü.

1923'te kendisine üstçene ve damakta kanser tanısı konuldu, izleyen yıllarda 33 kez ameliyat geçirdi. Sürekli protez takması gerektiği için, uzun yıllar konuşurken ve yemek yerken güçlük çekti.

1938'de Naziler'in Viyana'ya girmesiyle, en küçük çocuğu Anne Freud ile birlikte Avusturya'yı terk etmek zorunda kaldı ve Londra'ya yerleşti. 23 Eylül 1939'da kanserden yaşamını yitirdi.

Mektuplarını ve anı defterlerini yakan, ardından hiçbir özel belge bırakmamaya çalışan Freud'un özel yaşamına ilişkin ilk ve en kapsamlı bilgiler, aynı zamanda yakın dostu olan İngiliz psikiyatr Ernest Jones'un 1953'te yayınlanan üç ciltlik *Sigmund Freud'un Yaşamı ve Yapıtları* adlı kitabıyla ortaya çıkabilmiştir.

Yapıtları:

Die Traumdeutung (1900, Düşlerin Yorumu); *Zur Psychopatholgie des Alltagsleben* (1901, Gündelik Yaşamın Psikopatolojisi); *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie* (1905, Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme); *Der Witz und seine Beziehung zum Unbewussten* (1905, Espri ve Bilinçdışıyla İlişkisi); *Totem und Tabu* (1913); *Zur Geschichte der Psychoanalytischen Bewegung* (1914, Psikanalitik Hareketin Tarihi Üzerine); *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse* (1917, Psikanalize Giriş Üzerine Dersler); *Jenseits des Lustprinzips* (1920, Haz İlkesinin Ötesinde); *Das Ich und das Es* (1923, Benlik ve İlkel Benlik); *Selbstdarstellung* (1925, Hayatım ve Psikanaliz); *Hemmung, Symptom und Angst* (1926, Ketvurma, Belirti ve Bunaltı); *Die Zukunft einer Illusion* (1927, Bir Yanılsamanın Geleceği); *Das Unbehagen in der Kultur* (1930, Kültür İçinde Huzursuzluk); *Der Mann Moses und die monotheistische Religion* (1939, Musa ve Tektanrıcılık)

Sigmund Freud'un Say Yayınları'ndaki öteki yapıtları:

Cinsiyet Üzerine
Psikanaliz Üzerine
Psikanaliz ve Uygulama
Yaşamım ve Psikanaliz

Çocukta Fobinin Analizi

Küçük Hans Vakası

(1909)

Sigmund Freud

Almancadan çeviren:
Dilman Muradoğlu

say

Say Yayınları
Psikoloji Dizisi

Çocukta Fobinin Analizi
(Küçük Hans Vakası)

Özgün adı: *Analyse Der Phobie Eines Fünfjährigen Knaben*
(Der Kleine Hans)

ISBN 978-975-468-983-9
Sertifika No: 10962

Yayın Hakları © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Almancadan Çeviren: Dilman Muradoğlu
Editör: Derya Önder
Sayfa Düzeni: Tülay Malkoç
Kapak Fotoğrafı: Paul Klee

Baskı: Engin Ofset
Topkapı-İstanbul
Tel.: (0212) 612 05 53
Matbaa sertfika no:11254

1. Baskı: Say Yayınları, 2010
2. Baskı: Say Yayınları, 2013

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
e-posta: dagitim@saykitap.com • online satış: www.saykitap.com
online satış: www.saykitap.com

İÇİNDEKİLER

Editörün Notu 7

I
Giriş 11

II
Hastalık Öyküsü ve Analiz 29

III
Epikriz 111

Küçük Hans'ın Analizine Dipnot 157

Editörün Notu

Almanca baskılar:

1909 Psikoanalitik ve Psikopatolojik Araştırmalar Yıllığı, 1. cilt (1), s. 1-109
1913 Nevroz Kuramı Üzerine Kısa Yazılar Seçkisi 3. cilt, s. 1-122 (1921, 2.baskı)
1924 Toplu Yazılar, 8. cilt, s. 127-263
1932 Dört Hastalık Vakası, s. 142-281
1941 Toplu Eserler, 7. cilt, s. 241-377

Küçük Hans Analiziyle İlgili Dipnot

1922 Uluslararası Psikanaliz Dergisi, 8. cilt (3), s. 321
1924 Toplu Yazılar, 8. cilt, s. 264-265
1932 Dört Hastalık Vakası, s. 282-283
1940 Toplu Eserler, 13. cilt, s. 431-432

Freud, Küçük Hans'ın çocukluğuna ait kimi notları iki yıl önce *"Doktor M. Fürst'e Açık Mektup: Çocukların Cinsel Eğitimi Üzerine"* (1907 c) adlı makalesinde yayınlamıştı. Makalenin ilk basımlarında çocuktan "Küçük Herbert" olarak bahsediliyordu, ancak bu kitaptaki çalışma yayımlandıktan sonra

çocuğun adı "Küçük Hans" olarak değiştirildi. Freud Küçük Hans'ın hikâyesine, "Çocuklar İçin Cinsel Kuram" (1908 c) adlı –aslen bu çalışmanın da çıkış noktası olan– daha eski bir çalışmasında kısaca değinmiş ve bu kitapta ele alınan kuramların en önemlilerini burada ele almıştı. Öte yandan Küçük Hans'ın hastalık hikâyesinin, Yıllık'ta ilk kez yayımlandığında, "Freud tarafından yazılmış" değil, "Freud tarafından aktarılmış" olarak yer aldığını da söylemek gerek. Freud bu vakayla birlikte dört tane daha hastalık hikâyesinin yer aldığı Toplu Yazılar'ın 8. cildine bir dipnot koyarak, bu vakanın Küçük Hans'ın babasının "kesinkes izniyle" yayınlanmış olduğunu belirtmişti.

Freud, Küçük Hans'ın hastalık hikâyesini daha sonra *Takıntılar, Semptomlar ve Anksiyete* (1926 d) adlı kitabının 6. ve 7. bölümlerinde anksiyetenin özünü anlatırken temel aldı. Yine *Totem ve Tabu*'da (1912-1913) 4. makalenin 3. bölümünde, totemizm ve hayvan korkuları bağlamında Hans'ın hikâyesinde ele alan Freud, çocuklarda anksiyete ve fobilere, *Psikanalize Giriş Dersleri*'nin (1916-1917) 25. bölümünde, *Takıntılar, Semptomlar ve Anksiyete*'nin 8. bölümünde ve nihayet "Kurt Adam" vakasında da değindi.

Hastalık hikâyesinden kimi ayrıntıların da yer aldığı aşağıdaki zaman tablosu okura Küçük Hans'ın hastalığındaki gelişmeleri takip etmek açısından yardımcı olacaktır:

1903 (Nisan)	Küçük Hans'ın doğumu
1906 (Hans 3 yaş üç aylık- 3,5 yaşında)	İlk raporlar
(3,5 yaşında) (Yaz)	Gmunden'de ilk kalış
(3,5 yaşında)	Kastrasyon tehdidi
(3,5 yaşında) (Ekim)	Hanna'nın doğumu

1907	(3,5 yaşında)	İlk düş
	(4 yaşında)	Yeni bir eve taşınma
	(Hans 4 yaş üç aylık- 4,5 yaşında)	(Yaz) Gmunden'de ikinci yaz, ikinci ısıran at hikâyesi
1908	(Hans 4 yaş 9 aylık) (Ocak)	Düşen at hikâyesi, fobinin ortaya çıkması
	(5 yaş)	Analizin sonu.

I
GİRİŞ

İleriki sayfalarda anlatılan küçücük bir hastaya ait hastalık ve tedavi hikâyesi aslında benim gözlemlerime dayanmıyor. Tedavi planını bütünüyle ben yürüttüm ve çocukla bir kez yüz yüze konuştum gerçi, ama tedaviyi aslen çocuğun babası gerçekleştirdi ve kendisine, aldığı notları yayınlamama izin verdiği için teşekkür borçluyum. Babanın yaptıkları bununla bitmiyor. Söylemek istediğim, bir çocuğu babasından başka hiç kimsenin bu türden itiraflarda bulunmaya razı edemeyeceği. Babanın beş yaşındaki oğlunun anlattıklarını anlamlandırabilmesini sağlayan birikimini ve deneyimini başka bir yoldan sağlamak ve psikanalize özgü teknik sorunları bu kadar küçük bir hastada bertaraf etmek aksi takdirde mümkün olamazdı. Normal koşullarda yöntemin uygun olmayacağı bu uygulama, bu kez baba ve doktor otoritelerinin aynı kişide birleşmiş olması nedeniyle, yöntemden yola çıkarak bir uygulama gerçekleştirmeyi mümkün kıldı.[1]

1 [Freud'un ilerideki deneyimleri böyle bir sınırlamaya gerek olmadığını göstermiştir. (*krş.* 154. sayfadaki dipnotta belirtilen çalışmalar.) Çocuklarda analizinin kuramsal önemi hakkında kimi düşüncelere "Kurt Adam" vakasının başında da yer verilmiştir–]

Ancak bu gözlemin çok önemli olmasının asıl nedeni başka: Yetişkin bir nevrotik hastaya psikanaliz uygulayan bir doktor, tedavi sırasında psikolojik katmanların örtüsünü tek tek kaldırarak çocuk cinselliğine dair kimi tahminlerde bulunabilir ancak ve böylece cinselliği oluşturan unsurlarda, ileriki yaşlarda ortaya çıkan bütün nevrotik semptomları tetikleyen içgüdüsel dürtüleri bulduğunu düşünür. Bu yaklaşımı 1905 yılında yayınladığım *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'de anlatmıştım. Konuya uzak olanlara tuhaf gelen bu durumu, bir psikanalistin kanıtlaması da mümkün değil gerçi, ama temel yaklaşımlarımla ilgili kısa yoldan elde edilen kanıtlar bunun doğru olduğunu gösteriyor.

Yetişkinlerde büyük çabalarla üstü örtülmüş yığınların altından çekip çıkarmaya çalıştığımız ve bir de bunların insanlığa ait temel ortak değerler olduğunu ve sadece nevrotik vakalarda daha yoğun ve çarpıtılmış olarak ortaya çıktığını iddia ettiğimiz cinsel itki ve arzuları, küçük, körpe bir çocukta arayıp bulmak imkânsız olabilir mi?

İşte bu düşüncelerle yıllardır öğrencilerimi ve dostlarımı çocukların çoğu kez büyük bir hünerle göz ardı edilen, ya da bilerek inkâr edilen cinsel yaşamları üzerine gözlemler yapmaya yüreklendiriyorum. Bu isteğim sonucu elime geçen veriler içinde düzenli olarak gelen Küçük Hans'a ait bilgiler bir süre sonra özel bir önemi haiz oldu. En yakın taraftarlarım olan çocuğun annesi ve babası, ilk çocuklarını sadece ahlaklı ve erdemli olmasını gerektirecek kadar baskıyla yetiştirmeye karar vermişlerdi. Çocuk, neşeli, iyi huylu ve akıllı olduğu için, deneyimiz, çocuğu yıldırmadan ve kendini ifade etme özgürlüğünü de kullanabileceği şekilde ilerledi. Burada babanın küçük Hans ile ilgili aldığı notları bana iletildiği şekliyle aktaracağım ve doğaldır ki, çocukluğun naifliği ve dü-

rüstlüğünü kabul gören kurallara uyacak şekilde saptırma çabalarına girmeyeceğim.

Hans'la ilgili ilk notlar, henüz üç yaşını tam doldurmadığı döneme ait. Hans o dönemde "çiş aygıtı" diye adlandırdığı uzvu hakkında konuşarak ve sorular sorarak bu uzva olan yoğun ilgisini ortaya koyuyor. Bir gün annesine şu soruyu soruyor:

Hans: "Senin de çiş aygıtın var mı, anne?"

Anne: "Tabii ki var. Neden sordun?"

Hans: "Öylesine işte."

Hans aynı yaşta bir gün ahıra girer ve bir ineğin sağılmasına şahit olur. "Bak, çiş aygıtından süt geliyor."

Henüz ilk gözlemler bile Küçük Hans'ta gözlemlediğimiz birçok şeyin, hatta çoğu şeyin, çocuğun cinsel gelişimi üzerine tipik şeyler olduğu beklentisini yaratıyor. Bir kez, bir dişinin erkeğin cinsel organını emme düşüncesine sahip olduğunu gördüğümüzde şaşırmamamız gerektiğini yazmıştım.[2]

Bu müstehcen duygulanımın kökeni son derece masum, zira annenin memesinden süt emmekten türetilmiş. Burada, –doğası ve yapısı itibariyle anne memesini, şekli itibariyle penisi andıran– inek memesi uygun bir aracı rolünü üstleniyor. Küçük Hans'ın keşfi, tezimin son bölümünü doğruluyor. Bu arada "çiş aygıtına" ilgisi teorik bir şey değil. Tahmin edilebileceği gibi uzvuna dokunmak onu tahrik ediyor. 3,5 yaşındaki Hans'ı eli penisindeyken yakalayan annesi şöyle der: "Bir daha bunu yaparsan seni Dr. A'ya götürürüm, o da çiş aygıtını keser. Nasıl yapacaksın o zaman çişini?"

Hans: "Popomla."

2 *Bir Histeri Analizinden Bölümler* (1905e) [eğitim baskısı, cilt 6, s. 126 ve devamı].

Hans burada suçluluk hissetmeden yanıtlar annesini, ama bir taraftan da, nevrotiklerin şiddetle karşı koydukları için ancak analiz sonucu ortaya çıkartılabilen iğdiş edilme kompleksine sahip olur o anda. Çocukluktaki bu öğenin anlamı üzerine çok önemli şeyler söylemek mümkün. İğdiş edilme kompleksi mitolojide (ve sadece Yunan mitolojisinde değil) ciddi izler bırakmıştır. Bu kompleksin önemine *Rüya Yorumları*'nda [1900 a] (ikinci baskı, s. 385; 7. baskı, s. 456)[3] ve bir başka yerde daha değinmiştim.[4]

Hans yine 3,5 yaşında Schönnbrunn Hayvanat Bahçesi'ndeki aslan kafeslerinin önünde heyecanla ve sevinç içinde şöyle bağırır: "Aslanın çiş aygıtını gördüm!"

3 [Eğitim baskısı, 2. cilt, s. 586. Freud "kastrasyon kompleksi" kavramını ilk kez bu hastalık hikâyesinden kısa bir süre önce yayınladığı "Çocuklar Hakkında Cinsel Teoriler" (1908c) adlı çalışmasında kullanmıştır. (*bkz.* editörün notu s. 7).]

4 (Ek 1923:) Kastrasyon kompleksi teorisi o günden bu yana Lou Andreas [Salomé, 1916], A. Stärke [1921], F. Alexander [1922] vb. katkılarıyla daha da geliştirildi. Böylece bebeğin annesinin memesini çekmesini kastrasyon (yani bedeninin önemli bir bölümünü kaybetmek) olarak algıladığı, yine düzenli olarak dışkılamayı başka türlü değerlendiremeyeceği, hatta tek bir vücut olduğu annesinden ayrılması anlamına gelen doğum âlının kastrasyonun ilk örneği olduğu kanıtlanmış oldu. Ben ise, kompleksin bu üç kökenini kabul etmekle birlikte, 'kastrasyon kompleksi' teriminin penisin yitirilmesine bağlı uyarım ve etkilerle sınırlandırılması gerektiğini söyledim. Yetişkinleri analiz ederken kastrasyon kompleksini olmazsa olmaz olarak değerlendirenler için, bu kompleksin kaynağını olağan ve normal değil de, tesadüfi bir tehdit olarak görmek oldukça zor olacak ve çocuğun bu tehlikeyi hiç eksik olmayan sessiz imalar boyunca oluşturacağını kabul etmek zorunda kalacaktır. [*Krş.* Freud'un *'Psikanaliz'e Giriş Dersleri'*nin (1916-1917) 23'sünde ve "Kurt Adam" vakasının 5. ve 8. bölümlerinde tartıştığı "ilk fantezi".] Kompleksin derin köklerini aramaya bizi iten saik de bu fantezidir zaten. Ama asıl değerli olan, küçük Hans'ın kastrasyon tehdidinin, henüz fobilerinin oluşmadığı bir dönemde annesi ve babası tarafından aktarılmış olması. [*krş.* Freud (1924d; eğitim baskısı, 5. cilt, s. 247).]

Hayvanlar, mitler ve masallardaki rollerinin oldukça önemli bir kısmını, cinsel organlarını ve onların işlevlerini meraklı çocuklara açıkça göstermelerine borçludurlar. Bizim Hans'ın cinsel merakı olduğu kuşku götürmediği gibi, bu merak bir taraftan da onu bir araştırmacı yapıyor ve doğru kavramsal bilgiye ulaşmasını sağlıyor.

Hans yine 3,5 yaşında tren istasyonunda lokomotiften çıkan suyu gördüğünde şöyle der: "Bak lokomotif çiş yapıyor. Çiş aygıtı nerede peki?" .

Ve bir süre sonra da düşünceli düşünceli ekler: "Köpek ve atın çiş aygıtı var, masayla sandalyenin yok." Hans böylece canlı ve cansız varlıkları ayırt etmesini sağlayacak önemli bir farkı öğrenmiş olur.

Öğrenme tutkusu ve cinsel merakın birbirinden ayrılmaz olduğu anlaşılıyor burada. Hans'ın merakı ise, annesine ve babasına yoğunlaşıyor:

Hans (3,5 yaşında): "Senin de çiş aygıtın var mı, baba?"

Baba: "Tabii ki var. Bilmiyor muydun bunu?"

Hans: "Ama sen soyunurken hiç görmedim onu."

Hans bir kez de yatmaya hazırlanırken soyunan annesini merakla izler. Annesi sorar: "Ne bakıyorsun?"

Hans: "Çiş aygıtın var mı, diye bakıyorum."

Anne: "Tabii ki var. Bilmiyor muydun bunu?"

Hans: "Hayır. Sen çok büyük olduğun için çiş aygıtın atınki kadardır diye düşünmüştüm."

Hans'ın bu beklentisini aklımızın bir köşesinde tutalım; daha sonra anlam kazanacak çünkü.

Hans'ın hayatındaki en önemli olay, 3,5 yaşındayken dünyaya gelen kız kardeşi Hanna'nın doğumuydu (Nisan 1903-Ekim 1906). Babası bu olay karşısındaki tutumunu hemen kayda geçirmişti:

Sabah beşte sancılar başlayınca Hans'ın yatağı yan odaya taşınır; Hans burada saat yedide uyanır ve doğum sancısı çeken annesinin inlemelerini duyarak sorar:

"Annem neden öksürüyor?" Bir süre sonra: "Eminim bugün leylek gelecek."

Tabii son günlerde ona leyleğin bir kız ya da bir oğlan çocuğu getireceği söylenmişti ve şimdi annesinin tuhaf inlemelerini leyleğin gelişiyle ilişkilendiriyordu.

Hans daha sonra mutfağa götürülür; holde doktorun çantasını görür ve sorar: "Bu ne?" Sorusuna şu yanıt verilir: "Bir çanta." Hans bunun üzerine kendinden emin, "Bugün leylek geliyor", der. Doğum bittikten sonra ebenin mutfağa gelip bir çay hazırlanmasını istediğini duyan Hans, "Haa, annem öksürdüğü için, çay içecek" der. Hans daha sonra odaya çağrılır, ama annesine değil, henüz odada duran kan dolu kaplara bakar ve hayretle kanlı sürgüyü işaret ederek, "Ama benim çiş aygıtımdan kan gelmiyor", der.

Hans'ın söylediklerinin tamamı, bu olağanüstü durumu leyleğin gelişiyle ilişkilendirdiğine işaret ediyor. Gördüğü her şeye kuşku dolu ve meraklı bir yüz ifadesiyle yaklaşan Hans'ta kuşkusuz *leyleğe karşı ilk güvensizliğin oluştuğunu görüyoruz.*

Hans yeni doğan bebeği çok kıskanıyor ve bebeği biri sevdiğinde, övdüğünde vs. hemen alaycı bir ifadeyle şöyle diyor: "Ama daha dişleri yok."[5] Çünkü Hans bebeği ilk gördüğünde konuşamadığı için şaşkındır ve dişleri olmadığı için konuşamadığını söyler. Doğumdan sonraki ilk günlerde doğal olarak ihmal edilen Hans, birdenbire anjin olur

5 İşte yine tipik bir davranış örneği. Yeni doğan kardeşinden iki yaş büyük bir erkek çocuğu da bu durumu, "Çok küçük! Çok küçük!" diye bağırarak savuşturmaya çalışmıştı.

ve ateşten yanarken dudaklarından şu sözler dökülür: "Ama kız kardeş istemiyorum ben!"

Yaklaşık yarım yıl sonra kıskançlığı geçen Hans, hem şefkatli, hem de üstünlüğünün bilincinde bir ağabeyi olacaktır.[6]

Doğumdan sonra bir haftalık kardeşinin yıkanışını seyreden Hans, "Ama onun çiş aygıtı çok küçük", der ve teselli eder gibi bir edayla, "Büyüdüğünde, çiş aygıtı da büyüyecek"[7] diye ekler.

6 Daha büyük yaşlarda bir çocuk da kardeşi doğduğunda "Leylek onu alıp geri götürsün", demişti; *krş. Düşlerin Yorumu*'nda sevilen yakın akrabaların ölümüyle ilgili düşler hakkında söylediklerim (s. 173 ve devamı, 8. baskı [1900a, V. bölüm, Kısım D (ß); eğitim baskısı, 2. cilt, s. 253 ve devamı]).

7 Küçük kız kardeşlerini merakla izlemelerine izin verilen başka iki erkek çocuğun da aynı sözcüklerle tepki verdikleri ve aynı beklentiler içinde oldukları anlatılmıştı bana. Çocukların düşünme yeteneğinin böylesine erken bir dönemde bozulması dehşete düşürüyor insanı. Bu küçük araştırmacılar neden gördükleri şeyi, yani çiş aygıtı olmadığını teşhis edemiyorlar acaba? Küçük Hans için bu yanlış algının açıklaması mevcut: Hans'ın titiz bir tümevarımla, bütün canlı varlıkların –cansız varlıkların aksine– bir çiş aygıtı olduğu önermesine vardığını biliyoruz. Anne, Hans'ın görmediği insanların da çiş aygıtı olduğunu söyleyerek çocuğun bu önermesini destekliyor. Ama Hans'ın küçük kız kardeşi üzerindeki gözlemlerinden elde ettiği bilgilerden de vazgeçmesi imkânsız. Bu yüzden kardeşinin de çiş aygıtı olduğuna, ama küçük olduğuna ve atın çiş aygıtı kadar olana dek büyüyeceğine kanaat getiriyor. Küçük Hans'ın onurunu kurtarmak için bir şey daha yapacağız şimdi. Hans aslında Wundt Okulu'nda yer alan bir düşünürden daha kötü davranmıyor burada. Bu düşünürler için bilinç, tinsel olanın değişmez bir özelliğidir, Hans için ise, her canlının bir çiş aygıtı olması zorunlu. Bu düşünür çıkarsamayla elde edilen tinsel süreçlerle karşılaştığında (ki bu süreçlerde gerçekten bilinçle alakalı bir şey yoktur, hiçbir şey bilinmemektedir bunlar hakkında ve bu yüzden bir çıkarsama da mümkün değildir aslında), bunların bilinçdışı süreçler olduğunu söylemez, bu süreçlere karanlık bilinç der. Çiş aygıtı ne kadar da küçük henüz! Bu karşılaştırmada küçük Hans avantajlı durumda üstelik. Çünkü çocuklar üzerine cinsel araştırmaların çoğunda olduğu gibi buradaki hataların arkasında da küçük bir gerçek gizli ./..

Hans 3 yaş 9 aylıkken ilk kez bir rüyasını anlatır: "Bugün uyuduğumda, Gmunden'de,[8] Mariedl'le birlikte zannettim kendimi."

Mariedl, ev sahibinin Hans'la sık sık birlikte oynayan 13 yaşındaki kızı. Babası rüyayı Hans'ın yanında annesine anlatmaya başladığında Hans babasını düzeltir: "Mariedle'yle değil, *sadece* Mariedl'eyle birlikte."

Burada şunu söylemek gerekiyor:

Hans 1906 yılının yazında ev sahibinin çocuklarıyla vakit geçirdiği Gmunden'deydi. Gmunden'den ayrıldığımızda vedalaşmanın ve şehre taşınmamızın onun için zor olacağını düşünüyorduk. Ama bu sürpriz bir şekilde hiç de zor olmadı. Hans yaşadığı değişikliğe sevinmiş olmalıydı ki, haftalarca Gmunden'den çok nadiren bahsetti.

Ama birkaç hafta sonra sık sık Gmunden'a ait renkli ve canlı anılar canlanmaya başladı. Yaklaşık dört haftadır bu hatıralardan yola çıkarak fanteziler yaratmaya başladı. Artık hayali olarak Berta, Olga ve Fritz'le oynuyor, onlarla konuşuyor ve saatlerce onlarla sohbet edebiliyor. Kardeşi doğduğundan beri ise kafası doğumla meşgul olmalı ki, Berta ve Olga'nın kendi çocukları olduğunu söylüyor ve bir keresinde de şunu ekliyor: "Benim çocuklarım Berta ve Olga'yı da leylek getirdi." Gmunden'de bulunduğu dönemden altı ay sonra gördüğü bu rüyayı Gmunden'e gitme özlemi olarak anlamak lazım.

../. Küçük kızların da, bizim klitoris adını verdiğimiz, –büyümemesine ve güdük kalmış olmasına rağmen– küçük bir çiş aygıtı var. (*krş.* "*Çocuklarda Cinsellik Kuramı*" adlı kısa çalışmam (1908c) [ve *Cinsel Teori Üzerine Üç Deneme*'nin ikincisinin "Çocuklukta Cinsellik Araştırmaları Üzerine" adlı bölümü (1905d); eğitim baskısı, 5. cilt, s. 100-102].)

8 Avusturya'da Salzkammergut'ta bir yazlık mekânı.

Baba işte bunları söylüyor; ben biraz acele ederek, Hans'ın leyleğin getirdiği çocukları hakkında söyledikleriyle içindeki bir kuşkuyu yüksek sesle dile getirdiğini belirtmek istiyorum. [*krş.* s. 43 ve devamı]

> Bir süre önce Schönnbrunn Hayvanat Bahçesi'ne giden Hans'a bir zürafa resmi çiziyorum. Hans şöyle diyor: "Çiş aygıtını da çizsene." "Kendin çiz" diyorum ben de. Bunun üzerine resimde görülen çizgiyi çiziyor (resim ekte).[9] Önce kısa çizdiği çizgiyi sonra uzatarak ekliyor: "Çiş aygıtı daha uzun." Bir gün Hans'la birlikte çiş yapan bir atın yanından geçiyoruz. Hans, "Bak atın da benim gibi bir çiş aygıtı var", diyor.
>
> Oynaması için alınan bir bebeği soyan Hans, bebeğe dikkatle bakıyor ve şöyle diyor: "Çiş aygıtı bayağı küçükmüş."

Şekil 1

Hans için, bu formülle keşfinin [canlı ve cansız varlıklar arasındaki fark] (*krş.* s. 14 [ve 17, dipnot 7] sağlamasını yapmasının mümkün olduğunu biliyoruz.

Her araştırmacı için zaman zaman yanlış bir yola girme tehlikesi mevcut-

9 [Bu çizimin sonraki reprodüksiyonlarının tamamında anlamı anlaşılmayan yatay bir çizgi vardır. İlk kez yayınlandığı *Yıllık*'ta da bu yatay çizginin sonunda "çiş aygıtı" sözcüğünün yer aldığı görülmüştür. Çizgi ve sözcüğün Hans'ın babası tarafından açıklama olarak eklendiği tahmin edilmektedir. Bu açıklayıcı sözcük buraya tekrar alınmıştır.]

tur. Ama Hans'ın aşağıdaki olayda olduğu gibi hataya düşmekle kalmayıp bunun özrü olarak dilin kullanımını delil olarak sunabilmesi bir teselli bizim için. Resimli bir kitapta bir maymun resmi gören Hans, hayvanın yukarı doğru kıvrık kuyruğunu gösterir: "Bak baba, çiş aygıtı."

Hans çiş aygıtına olan ilgisi nedeniyle özel bir oyun geliştirir.

> Koridorda bir tuvalet ve karanlık bir ahşap depo bunuyor. Hans bir süredir bu depoya girerken şöyle diyor: "Tuvaletime giriyorum." Bir gün ne yaptığını görmek için bu karanlık depoya girdim. Hans ne yaptığını göstererek şöyle dedi: "Çiş yapıyorum." Yani burada "tuvalet" oyunu oynuyordu. Bunun bir oyun olduğunu, sadece çiş yapmayıp, çiş yapıyor taklidi yapmasından değil, daha kolay olmasına rağmen tuvalete gitmeyip, "tuvalet" dediği ahşap depoya girmesinden anlıyoruz.

Cinsel yaşamının sadece oto-erotik özelliklerini ele alırsak Hans'a haksızlık etmiş oluruz. Babasının anlattıklarından diğer çocuklarla olan aşk ilişkisine dair detaylı gözlemler var elimizde ve bu gözlemlerden, yetişkinlerde olduğu gibi, "nesnelerini" nasıl seçtiğini ve tabii aşk hayatındaki ciddi hareketliliği ve bu hayatın poligamik özelliklerini görebiliyoruz.

> Hans'ı kışın (3 yaş 9 aylıkken) buz pateni pistine götürdüm ve arkadaşım N.'nin aşağı yukarı 10 yaşında olan iki kızıyla tanıştırdım. Hans, gelen bacaksıza olgun yaşta olmanın verdiği duyguyla aşağılayarak bakan kızların yanına oturdu ve bundan pek etkilenmeyen kızlara saygıyla baktı. Buna rağmen o günden beri kızlardan "benim kızlar" diye söz ediyor. "Nerede benim kızlar? Ne zaman gelecek benim kızlar?" diye soruyor ve birkaç hafta boyunca, ne zaman

tekrar buz pateni pistine gideceğimizi sorarak bana işkence yapıyor.

Hans dört yaşındayken, beş yaşındaki kuzeni bizi ziyarete geldi. Hans çocuğa sürekli sarılıyor ve yine böyle bir anda "Ama seni seviyorum ben", diyor.

Bu olay, Hans'ta karşılaştığımız ilk eşcinsel davranış, ama sonuncu değil. Küçük Hans gerçekten tüm kötülüklerin anası gibi!

Yeni bir eve taşındık (Hans dört yaşında). Mutfaktan çıkılan küçücük balkon karşıdaki avlulu bir daireye bakıyor. Hans burada 7-8 yaşlarında bir kız keşfetti. Artık küçük balkona çıkan basamağa oturup saatlerce burada kalıyor. Özellikle de kızın okuldan döndüğü öğleden sonraları saat dört civarında Hans'ı odada tutmak ve nöbet görevinden alıkoymak mümkün değil. Bir gün kız alışılagelen saatte pencerede görünmeyince Hans huysuzlaşıyor ve ev halkını "Kız ne zaman gelecek? Kız nerede?" gibi sorularla taciz ediyor. Kız göründüğünde tekrar mutlu olan Hans gözlerini kızın evinden ayırmıyor. Bu 'uzaktan aşkın'[10] şiddetini Hans'ın oynayacağı bir arkadaşı olmamasıyla açıklayabiliriz. Anlaşılan, bir çocuğun olağan gelişimi için çocuklarla daha fazla ilişkide olması gerekiyor.

Hans 4,5 yaşındayken[11] yaz tatili için Gmunden'e gittiğimizde bu ihtiyacını gideriyor. Ev sahibinin çocukları olan 12 yaşındaki Franzl, 8 yaşındaki Fritzl, 7 yaşındaki Olga, 5 yaşındaki Berta ve komşunun çocukları olan 10 yaşındaki Anna ve adlarını unuttuğum 9 ve 7 yaşlarında iki kız çocuğu daha Hans'ın oyun arkadaşları oluyor. En sevdiği arkadaşı sık sık kucakladığı ve sevgisini gösterdiği Fritzl. Hans bir taraftan da

10 W. Busch: "Ve uzaktan aşk, itiraf etmeliyim ki bana pek uymaz."

11 [4 yaş 3 ay yerine yanlışlıkla 4,5 yaş denmiştir.]

kızlara karşı agresif, erkeksi, baştan çıkarıcı; onları kucaklıyor ve öpüyor ve bu, özellikle Berta'nın çok hoşuna gidiyor. Bir akşam Berta odadan çıktığında Hans boynuna atılıyor ve kıza en şefkatli sesiyle, 'Ne kadar tatlısın, Berta' diyor. Ama bu, öbür kızlara da sarılıp, onlara aşkını göstermesine engel değil tabii. Yine ev sahibinin kızlarından biri olan 14 yaşındaki Mariedl'le de oynamayı seven Hans, bir gece yatağa yatırılırken, "Mariedl da benimle yatsın." diyor. "Olmaz" tepkisine ise şöyle yanıt veriyor: "O halde annemle ya da babamla yatsın."

"Olmaz, Mariedl kendi annesi ve babasıyla yatacak" yanıtını aşağıdaki konuşma takip ediyor:

Hans: "O zaman ben aşağıya, Mariedl'ın yanına gidiyorum uyumaya."

Anne: "Aşağıda yatmak için annenden ayrılmak mı istiyorsun gerçekten?"

Hans: "Hayır, sabah kahve içmek ve 'bu tarafa gitmek için' yine geleceğim yukarıya."

Anne: "Madem annenle babanı bırakmak istiyorsun, elbiselerini al ve git. Hoşça kal!"

Hans gerçekten de elbiselerini alıyor ve Mariedl'la yatmak üzere merdivenlere yöneliyor, ama geri götürülüyor.

(Hans'ın "Mariedl benim yanımda yatsın" diye dile getirdiği isteğin altında başka bir istek var tabii.[12] Bu istek birlikte ol-

12 "Tabii" sözcüğü (belki de gözden kaçtığı için) ilk baskıyı takip eden bütün baskılarda eksik. 1924 yılından önceki baskılarda bu paragrafın tamamı köşeli parantez içine alınmış. Çalışmayı İngilizceye çeviren James ve Alix Strachey, 1923 yılında bu parantezden ve Hans'ın anne ve babasından üçüncü şahısta söz edilmesinden yola çıkarak, paragrafın Freud'a ait bir yorum olduğuna karar verdiler. Freud'un kendisine sordular fakat Freud ısrarla paragrafın Hans'ın babasına ait olduğunu söyledi. 1924 yılından sonra köşeli parantezlerin yerine yuvarlak parantez kondu.]

maktan çok keyif aldığı Mariedl'ın bizim ailemize katılması. Doğaldır ki anne ve babasının Hans'ı çok sık olmamakla beraber yataklarına alıyor olmaları, çocukta erotik duyguların uyanmasına yol açmış ve Mariedl'la birlikte yatma isteğinin de erotik bir anlamı var. Anne ve babayla birlikte yatmak bütün çocuklar gibi Hans için de bir erotik duygulanım kaynağı.)

Küçük Hans annesinin kışkırtmaları karşısında, eşcinsel arzularına rağmen gerçek bir erkek gibi davranıyor.

> Hans daha sonra annesine şöyle diyor: "Anne, ben şu kızla yatmak istiyorum." Bu olay eğlenmek için bol miktarda malzeme çıkarıyor bize, çünkü Hans âşık bir yetişkin gibi davranıyor. Öğle yemeklerimizi yediğimiz lokantaya birkaç gündür 8 yaşlarında güzel bir kız geliyor. Tabii Hans hemen âşık oluyor kıza. Kızda gözü olduğu için sürekli sandalyesinden dönüp bakıyor, yemeği bittikten sonra onunla flört etmek üzere yakınına gidiyor, ama kendisine bakıldığını hissedince kıpkırmızı oluyor. Kız bakışlarına yanıt verdiğinde ise, utangaç bakışlarını başka tarafa çeviriyor.
>
> Hans'ın davranışları bütün lokanta müşterilerinin eğlencesi haline geliyor tabii. Her gün lokantaya götürülürken, "Sence kız orada mıdır acaba?" diye soruyor. Ve kız geldiğinde Hans, tıpkı bir yetişkinin aynı durumda kızaracağı gibi kıpkırmızı oluyor. Bir gün mutlu bir şekilde yanıma gelip, kulağıma "Kızın nerede oturduğunu biliyorum. Orada gördüm onu merdivenleri çıkarken," diyor. Evdeki kızlara agresif davranan Hans, burada karşımıza platonik acılar içinde sararıp solan bir âşık olarak çıkıyor. Bunun nedeni belki de evdeki kızların köy çocuğu, bu kızın ise kültürlü bir hanımefendi olması. Bir kez, onunla yatmak istediğini söylediğine daha önce değinmiştim.

Hans'ı kıza duyduğu aşk yüzünden yaşadığı duygusal gerilimden kurtarmak için kızla tanıştırıyorum ve öğleden sonra, öğle uykusunu takiben kızı bahçede Hans'la oynamaya davet ediyorum. Kız gelecek diye öylesine heyecanlanıyor ki Hans, ilk kez öğle uykusunu uyuyamıyor ve yatakta bir o yana, bir bu yana dönüp duruyor. Annesi, "Neden uyumuyorsun? Kızı mı düşünüyorsun?" diye sorduğunda, gayet mutlu "evet" diyor. Hans lokantadan eve döndüğünde de evdeki herkese, "Bugün kızım bana geliyor" diyor. 14 yaşındaki Mariedl da, Hans'ın sürekli şöyle sorular sorduğunu anlatıyor: "Sence bana iyi davranacak mı? Sence onu öptüğümde o da beni öpecek mi?"

Ancak öğleden sonra yağmur yağıyor ve ziyaret gerçekleşmiyor. Hans da Berta ve Olga'yla teselli oluyor.

Yaz tatili sırasındaki diğer gözlemlerden küçük Hans'ta birçok yeniliğin başlamakta olduğunu tahmin edebiliyoruz.

Hans 4 yaş 3 aylık. Bu sabah her gün olduğu gibi annesi tarafından yıkanıyor, kurulanıyor ve pudralanıyor. Annesi penisine dokunmadan çevresini pudralarken, Hans şöyle diyor: "Neden parmağını dokundurmuyorsun?"

Anne: "Çünkü bu ahlaksızlık olur."

Hans: "Ahlaksızlık ne demek? Neden?"

Anne: "Ayıp demek."

Hans (gülerek) : "Ama güzel."[13]

13 Buna benzer bir baştan çıkarma hikâyesini kendisi de nevrotik olan bir anne 3,5 yaşındaki kızıyla bağlantılı olarak anlatmıştı. Kadın çocukların mastürbasyon yaptığına inanmak istemiyordu. Çocuğa külot diktiren anne, yürürken külotun sıkıp sıkmadığını kontrol etmek için avucunun içiyle çocuğun baldırını yukarı doğru sıvazlamış, çocuk da bunun üzerine, "Elini orada tut anne, çok güzel oluyor," demişti.

Aynı dönemde gördüğü bir rüya Hans'ın annesine yaptığı küstahlıkla birebir tezat teşkil ediyor. Bu, Hans'ın çarpıtmalarla tanınmaz hale gelmiş ilk rüyası. Ama babanın sağgörüsü sayesinde, ne olduğunu yine çocuğun kendisinden öğrenebiliyoruz.

Hans 4 yıl 3 aylık. *Rüya.* Hans bu sabah yanıma geldi ve şunları anlattı:

"Bu gece şöyle düşündüm: *Birisi diyor ki: Kim bana gelmek istiyor? Başka biri şöyle diyor: Ben. Sonra o ona çiş yaptırıyor.*"

Babanın soruları sonunda rüyada görsellik olmadığı, rüyanın saf bir *işitsel bellek türü* olduğunu ortaya çıkıyor. Hans birkaç gündür ev sahibinin çocuklarıyla, bu çocuklardan arkadaşı da olan 7 yaşındaki Olga ve 5 yaşındaki Berta[14] ile kutu oyunları, bu arada da "rehin kurtarma" (A: Elimdeki rehin kimin? B: Benim. Daha sonra B'nin ne yapacağına karar veriliyor) oyunu oynuyor. Hans'ın rüyası bu oyunun bir nevi taklidi. Hans rehin kartını çekenin öpmek, tokat atmak gibi klasik bir ceza değil, çiş yapmak, daha doğrusu ona çiş yaptırmak gibi bir ceza almasını istiyor.[15]

Rüyayı bir kez daha anlattırıyorum; aynı sözcüklerle tekrarlıyor rüyasını, sadece "biri diyor ki" yerine, "o diyor ki" diyor. Bu "o", muhtemelen birlikte oynadığı Berta ya da Olga. Rüyayı tercüme edecek olursak: Kızlarla rehin kurtarma oynuyorum. Ben "kim bana gelmek istiyor?" diye soruyorum. O (Berta veya Olga), "ben" diyor. Ve bana çiş yaptırmak zorunda kalıyor (Çiş yaparken yardım etmesi demek bu ve belli ki bu Hans'ın hoşuna gidiyor).

14 [1924 yılından önceki baskılarda çocukların yaşları yanlışlıkla ters yazılmıştır; *krş.* s. 21]

15 [Burada söylenenin anlamının şu olduğunu tahmin etmek çok kolay: "...ya da kendisinin birine çiş yaptırması..."]

Pantolonunun indirilip penisinin dışarı çıkarıldığı çiş yaptırma eyleminden Hans'ın haz aldığı ortada. Yürüyüşlerde çocuğa bu konuda yardım eden kişi babası; bu da çocuğun babasına duyduğu eşcinsel eğilimini tespit etmeye yarıyor.

> Daha önce de belirttiğim gibi, Hans iki gün önce yıkanma ve pudralanma sırasında annesine şu soruyu soruyor: "Elini niye koymuyorsun oraya?" Dün onu çiş yapmaya götürürken kendisini kimse görmesin diye evin arka tarafına götürmemi istiyor benden ve ekliyor: "Geçen sene çiş yaparken Berta'yla Olga bana baktı." Yani geçen yıl kızların bakması hoşuna gitmişti, ama artık gitmiyor. Teşhir hazzı artık bastırmaya tabi. Berta ve Olga'nın çiş yaparken ona bakması (ya da çiş yaptırması) arzusunun normal hayatta bastırılması, bu arzunun rehin oyunu gibi güzel bir kılığa bürünerek rüyada ortaya çıkmasının bir açıklaması.– O zamandan beri çiş yaparken kimsenin onu görmesini istemediğini gözlemliyorum sürekli.

Bu konuyla ilgili benim tek ekleyeceğim şey, bu düşün *Düşlerin Yorumu*'nda belirttiğim kurala (s. 283 ve devamı, 7. baskı[16]) uygun olması: Düşlerde yapılan konuşmalar önceki günlerde kişinin kendi yaptığı ya da duyduğu konuşmalardan kaynaklanıyor.

Hans'ın babası Viyana'ya döndükten kısa bir süre sonrasına ait bir gözlemini daha kaleme almış:

> Hans (4 yaşında) yine banyo yaptırılan küçük kız kardeşini izlerken gülmeye başlıyor. Neden güldüğü sorulduğunda şöyle diyor:
>
> "Hanna'nın çiş aygıtına gülüyorum."
>
> "Neden?" –"Çünkü çok güzel çiş aygıtı."

16 [1900a VI. bölüm (F); eğitim baskısı, 2. cilt, s. 406 ve devamı.]

Doğaldır ki, yanıtı yanlış bir yanıt. Aslında çiş aygıtını tuhaf buluyor. Ayrıca o anda ilk kez kadın ve erkek cinsel organı arasındaki ayrımı reddetmeyip, kabul ediyor.

II
HASTALIK ÖYKÜSÜ ve ANALİZ

Sayın Bay Profesör! Size yine bir parça Hans gönderiyorum: ama bu seferki maalesef bir hastalık öyküsü. Sizin de okuyacağınız gibi son günlerde Hans'ta bir asabiyet baş gösterdi. Tabii karım ve ben çok huzursuzuz, çünkü bu halini nasıl geçirebileceğimizi bilmiyoruz. İzin verirseniz yarın sizi...ziyaret etmek istiyorum, ama bu arada elimdeki bilgileri de...yazıya döktüm.

Annesinin okşamalarının neden olduğu aşırı bir cinsel tahrik hastalığın temelini atmış olmalı, ama rahatsızlığının asıl nedenini bilemiyorum. *Sokakta bir atın kendisini ısıracağı* korkusu, büyük bir penis karşısında duyduğu korkuyla bağlantılı olmalı. Daha önceki notlarımdan anlaşılacağı gibi Hans atın büyük penisini fark etmiş ve annesi de büyük olduğu için, onun çiş aygıtının da atınki kadar büyük olması gerektiği sonucuna varmıştı. [*krş*. s. 14.]

Bununla ilgili işe yarayacak bir şey bilmiyorum. Acaba bir yerde bir teşhirci görmüş olabilir mi? Yoksa her şeyi annesiyle mi ilişkilendiriyor? Daha şimdiden bilinmeyenleri olması hoşumuza gitmiyor. Sokağa çıkmaktan korkmasını ve akşamları eve hâkim olan sıkıcı ortamı bir yana bırakacak olursak, Hans yine eski neşeli ve canlı Hans.

Öncelikle ne anne babanın haklı endişelerini, ne de babanın ilk açıklama çabalarını benimsemeden, bize ulaşan malzemeyi tetkik edelim. Bizim görevimiz bir hastalık öyküsünü "anlamak" değil kesinlikle; bunu yeterli izlenim edindikten sonraya bırakabiliriz. Şimdilik tam teşhisimizi koymuyor, izlenebilecek her şeyi aynı dikkatle ele alıyoruz.

Ancak 1908 yılı Ocak ayının ilk günlerine ait notlar şöyle:

> Hans (4,5 yaşında) sabahları ağlayarak yanımıza geliyor ve niye ağladığını soran annesine şu yanıtı veriyor: "Uyuduğumda sen gittin ve artık beni sevecek bir annem yok zannettim."
>
> Bir anksiyete rüyası yani.
>
> Buna benzer bir şeyi ben de yazın Gmunden'de fark ettim. Akşamları yatakta çoğunlukla çok hassas oluyor ve şöyle şeyler söylüyordu: Ama annem olmazsa, annem giderse vb.; kullandığı sözcükleri tam olarak hatırlayamıyorum şimdi. Böyle kederli ve tasalı olduğunda maalesef annesi onu yatağına alıyordu.
>
> 5 Ocak'tan biraz önce ya da sonra civarında bir sabah annesinin yatağına gelen Hans şöyle diyor: "Biliyor musun, M. teyze benim için 'Ne tatlı pipisi var!' dedi. (Teyze 4 hafta bizde kalmış ve bir gün karım Hans'ı yıkarken onları izlemiş, yukarıdaki sözleri karımın kulağına fısıldamıştı. Hans bunu duymuş ve yorumlamaya çalışmıştı).
>
> Hans 7 Ocak'ta bakıcısıyla birlikte her zaman olduğu gibi şehir parkına giderken, yolda ağlamaya başlıyor ve eve dönüp annesiyle "kucaklaşmak" istediğini söylüyor. Neden parka gitmek istemediği ve ağladığı sorulduğunda yanıt vermek istemiyor. Akşama kadar her zamanki gibi neşeli olan Hans, akşam gözle görülür biçimde korkmaya

başlıyor, ağlıyor ve annesi de onu teselli edemiyor: Hans yine "kucaklaşmak" istiyor. Sonra neşesi yerine geliyor ve uyuyor.

8 Ocak'ta karım ne olduğunu anlamak için onunla gezmeye, çok sevdiği Schönnbrunn'a gitmeye karar veriyor. Hans yine ağlamaya başlıyor, gitmek istemiyor ve korkuyor. Ama sonunda gidiyor, yolda çok bariz biçimde korkuyor. Dönerken uzun bir süre direndikten sonra şöyle diyor: *At beni ısıracak, diye korktum* (Gerçekten de Schönnbrunn'da atları gördüğünde huzursuzlaşıyor). Akşam yine bir önceki günküne benzer bir nöbet geçiyor ve yine kucaklaşmak istiyor. Sakinleştirilen Hans ağlayarak şöyle diyor: "At odaya gelecek."

Aynı gün annesi Hans'a soruyor: "Çiş aygıtını tutuyor musun elinle?" Hans şöyle yanıt veriyor: "Evet, her akşam yatağa yattığımda tutuyorum." Ertesi gün, 9 Ocak'ta çiş aygıtını tutmaması yönünde ikaz edilen Hans, sabah uyandığında, yine soru üzerine, kısa bir süre çiş aygıtını tuttuğunu söylüyor.

Demek ki bu durum, hem anksiyetenin, hem de fobinin başlangıcı. Burada anksiyete ve fobiyi birbirinden ayrı tutmak için geçerli nedenlerimiz olduğunu görüyoruz. Bu arada elimizdeki malzeme başlangıç için yeterli görünüyor ve zaten sorunu anlayabilmek açısından diğer hiçbir safha –maalesef sorunun çoğu kez ihmal edildiği veya gizlendiği– başlangıç safhası kadar uygun değildir. Rahatsızlık, anksiyete– şefkat karışımı düşünceler ve nihayet bir anksiyete rüyasıyla başlıyor. Rüyanın içeriği: Anneyi kaybetmek ve böylece onunla artık kucaklaşamamak. Annenin şefkatine ihtiyacı inanılmaz artmış olmalı. Durumun temelinde yatan bu. Önce bunu te-

yit etmek için, biri yazın [s. 22], diğeri de sokak anksiyetesi başlamadan hemen önce olmak üzere annesini baştan çıkarma çabalarının salt cinsel organının isteğiyle ilgili olduğunu hatırlayalım. Anneye duyulan ve anksiyeteye dönüşen yoğun şefkat, bizim deyişimizle, baskılanıyor. Henüz bu baskıyı tetikleyenin ne olduğunu bilmiyoruz. Belki çocuğun baş edemediği duygularının yoğunluğu bunun nedeni, ya da henüz bilmediğimiz başka güçler de rol oynuyor. Bunu ilerde öğreneceğiz. Çocuklardaki her anksiyete gibi, bu baskılanmış cinsel özleme tekabül eden anksiyetenin de nesnesi yok henüz; yani henüz anksiyete söz konusu, korku değil. Çocuk [başlangıçta] neden korktuğunu bilmiyor; bakıcısıyla birlikte yaptıkları yürüyüşler sırasında neden korktuğunu söylemek istememesinden de anlıyoruz ki kendisi de bilmiyor bunun sebebini. Hans ne biliyorsa onu, yani sokakta annesini ve onunla kucaklaşmayı özlediğini, annesinden ayrılmak istemediğini söylüyor. Ve burada bütün dürüstlüğüyle sokağa duyduğu ilk olumsuz duygularını da ele veriyor.

Yine peşi peşine iki akşam yatmadan önce tekrarlayan, anksiyete ve çok açık bir şekilde kucaklaşma ve şefkat isteğinin belirlediği ruh haline baktığımızda, görüyoruz ki hastalığın başlangıç safhasında henüz ne sokak ve yürüyüş, ne de at fobisi var. Bu durumda akşamki halini açıklamak mümkün değil. Kim yatmadan önce sokağı ve yürüyüşleri düşünür ki? Öte yandan, Hans'ın akşamları endişeli olduğu ve muhtemel hedefi anneyle birlikte yatmak olan libidonun yatmadan önce Hans'ı etkisi altına aldığı son derece açık. Hans, Gmunden'de bu duygu durumunda annesinin onu yatağına almaya razı olduğunu biliyor ve aynı şeye Viyana'da da ulaşmak istiyor. Bu arada babası bütün tatili Gmunden'de geçiremediği için, Hans'ın burada zaman zaman annesiyle

yalnız kaldığını da unutmayalım. Unutmamamız gereken bir başka şey de Gmunden'de Hans'ın şefkat duygularını burada yoksun olduğu bir dizi oyun arkadaşı ve diğer arkadaşlarıyla paylaşmasına rağmen, libidosunun hiç bölünmeden yine anneye yönelmiş olması.

O halde anksiyete, bastırılmış özleme tekabül etmekle birlikte, onunla aynı şey değil; bastırılma da bir şeyin yerini tutuyor. Özlem, özlenen nesneye ulaşıldığında salt bir tatmine dönüşebiliyor; anksiyetede ise bu tür bir terapi fayda etmiyor, özlem giderilse bile, anksiyete, tekrar ve tamamen libidoya dönüştürülemiyor; libido başka bir şey tarafından bastırılmaya devam ediyor.[1] Bunu Hans'ın annesiyle birlikte çıktığı bir sonraki yürüyüşte görüyoruz. Hans annesiyle birlikte olmasına rağmen kaygılı, yani annesine giderilmemiş bir özlem duyuyor. Anksiyetesinin derecesi daha az, çünkü daha önce hizmetkâr kızı eve geri dönmeye zorlamasına rağmen, bu kez annesiyle yürüyüşe çıkmaya razı oluyor. Üstelik sokak, kucaklaşmak, ya da küçük âşığın istediği başka şeyleri yapmak için uygun bir yer değil. Ama anksiyete burada sınavı geçmiş ve şimdi kendine bir nesne bulmak zorunda. Hans yürüyüşler sırasında önce bir atın kendisini ısıracağından korktuğunu dile getiriyor. Nedir bu fobinin kökeni acaba? Belki de bastırmaya yardımcı olan ve anne karşısındaki libidonun bastırılmış halde kalmasını sağlayan, henüz bilmediğimiz karmaşık olgular. Bu vakanın bilinmeyeni de bu işte, ve bu yüzden bir çözüme ulaşmak için gelişmeleri takip etmeye devam etmemiz gerekiyor. Kimi güvenilir ipuçlarımızı babadan edindik: Hans'ın atları "çiş aygıtları"

1 Doğruyu söylemek gerekirse, biz, özlenen nesneye kavuşulması halinde de giderilemeyen kaygı-özlem karışımı duyguları patolojik anksiyete olarak adlandırıyoruz.

büyük olduğu için dikkatle izlemesi, annesinin de atınki kadar büyük bir "çiş aygıtı" olduğunu düşünmesi vb. Burada atın annenin yerini tuttuğu söylenebilir. Peki, ama Hans'ın geceleri atın odasına geleceğinden korktuğunu ifade etmesi ne anlama geliyor? Küçük bir çocuğun duyduğu aptalca bir korku, diyecektir insanlar. Ama nevroz, hele de rüyalar aptalca şeyler anlatmaz bize. Biz ise, hiçbir şey anlamadığımız zaman söylenmeye başlarız, yani işin kolayına kaçarız.

Bu tür kolay çözümlerin bizi baştan çıkarmasından bir başka noktada daha korumalıyız kendimiz. Hans, her gece uyumadan önce haz almak için penisiyle oynadığını itiraf etti. Kolaycılar, şimdi her şey anlaşıldı, der bu durumda. Çocuk mastürbasyon yaptığı için kaygı duymaktadır. Biraz yavaş ama! Çocuğun mastürbasyon yapıp haz duyması, onun anksiyetesini asla açıklayamayacağı gibi, durumu daha da karmaşıklaştırıyor. Mastürbasyon ve tatmin asla anksiyete yaratmaz insanda. Hans 4 yaş 9 aylık olduğuna göre, en az bir senedir bu keyfi her gece yaşadığını (*krş.* s. 13) ve şu anda bu huyundan –bastırma ve anksiyeteyle daha iyi örtüşen– bir vazgeçme savaşı [s. 32-2] verdiğini kabul edebiliriz.

İyi ve endişeli annemiz adına da bir şeyler söylemek lazım burada. Baba, anneyi –haksız olarak– çocuğa aşırı şefkat gösterdiği ve her zaman yatağına almaya her zaman hazır olduğu için, nevrozun başlamasına neden olmakla suçluyor. Biz de anneyi, Hans'ın yakınlaşma çabalarını şiddetle reddettiği için ("ahlaksızlık bu" [s. 24]) bastırmanın harekete geçmesini hızlandırmakla itham edebiliriz. Ama burada annenin rolü çok önemli ve aslında anne zor bir durumda bulunuyor.

Babayla birlikte, çocuğa, at hikâyesinin sadece bir saçmalık olduğunu, gerçekte ise, onun annesini çok sevdiğini ve bu yüzden yatağına girmek istediğini, atın "çiş aygıtıyla" ilgi-

lendiği için atlardan korktuğunu, "çiş aygıtlarıyla", kendi "çiş aygıtıyla da" bu kadar yoğun ilgilenmesinin doğru olmadığını ve bunun bu şekilde doğru olduğunu, söylemesini kararlaştırıyoruz. Bunun yanı sıra babaya cinsel eğitime yavaş yavaş başlamasını öneriyorum. Çocuğun geçmişinden, libidosunun annesinin "çiş aygıtını" görmeye odaklandığını biliyoruz; bu yüzden babaya, Hans'a, Hanna'dan da bildiği gibi, annesinin ve diğer dişilerin "çiş aygıtı" olmadığını söyleyerek, çocuğu bu hedefinden vazgeçirmesini ve ortam uygun olduğunda veya Hans konuya kendisi değindiğinde ya da bir soru sorduğunda bu bilgiyi vermesini söylüyorum.

Hans'la ilgili bir sonraki not 1-17 Mart tarihleri arasına ait. Neden aylarca ara verildiğini az sonra öğreneceğiz.

> Bu açıklamayı,[2] Hans'ın fazla zorlanmadan dışarı çıkıp her gün şehir parkında gezmeye ikna edilebildiği daha sakin bir dönem takip ediyor. [*krş.* s. 108] Atlardan duyduğu korku giderek atlara bakma mecburiyetine dönüşüyor. "Atlara bakmak zorundayım ve o zaman korkuyorum" diyor.
>
> Onu iki hafta yatağa bağlayan bir grip sonrası, fobisi öylesine artıyor ki yine sokağa çıkmak istemiyor, en fazla balkona çıkıyor. Her hafta Pazar günü benimle Lainz'a[3] geliyor, çünkü Pazar günleri yollarda çok araba olmuyor ve istasyona kadar çok kısa bir mesafe yürüyoruz. Lainz'da bahçenin önünde bir araba durduğu için, dışarı çıkmak istemiyor. Bademcikleri alındığı için evde geçirdiği bir haftanın sonunda, fobisi yine artıyor. Balkona çıkıyor gerçi, ama

2 Kadınların çiş aygıtıyla ilgili değil, sadece anksiyetenin ne anlama geldiği hakkında bir açıklama.

3 Viyana'nın bir banliyösü [hemen Schönbrunn Sarayı'nın arkasında]; büyükanne ve büyükbabası burada oturuyor.

sokağa çıkmıyor, yani evin dış kapısına kadar gidiyor ve hemen geri dönüyor.

1 Mart günü istasyona giderken aramızda geçen konuşma şöyle: Ona atların ısırmadığını izah etmeye çalışıyorum. Hans: "Ama beyaz atlar ısırıyor. Gmunden'de beyaz bir at var, o ısırıyor. Parmağını uzatınca, ısırıyor." (El değil de parmak dediği dikkatimi çekiyor.) Daha sonra aşağıda özet olarak aktaracağım olayı anlatıyor: "Lizzi giderken, evlerinin önünde valizleri istasyona götürecek, beyaz atlı bir araba duruyordu (Kendi anlattığına göre, Lizzi komşu evin kızı). Babası atın yakınında duruyordu, at (ona dokunmak için) başını çevirdi, babası Lizzi'ye *parmağını uzatma beyaz ata, yoksa ısırır parmağını,* dedi." Ben şöyle diyorum: "Bence at değil, dokunmamamız gereken bir çiş aygıtı o."

Hans: "Ama çiş aygıtı ısırmaz ki."

Ben: "Belki de ısırır". Bunun üzerine Hans, ısrarla bunun beyaz bir at olduğunu kanıtlamaya çalışıyor.[4]

2 Mart'ta yine korkunca ona şöyle diyorum: "Biliyor musun "salaklığın" –böyle adlandırıyor fobisini– sokağa çıktıkça azalacaktır. Hasta olduğun ve sokağa çıkmadığın için arttı şimdi." Hans, şöyle yanıt veriyor: "Hayır, çok arttı, çünkü her gece çiş aygıtımı tutuyorum elimle."

Doktor ve hasta, baba ve oğul, hepimiz, Hans'ın durumunun nedeninin mastürbasyona alışmak olduğu konusunda hemfikiriz bu durumda. Ama başka yorumlar için ipuçları da yok değil.

4 Burada babanın, Hans'ın gerçek bir olayı anlattığı konusunda kuşku duymasına gerek yok.– Çocuklar, penis başı ya da klitorislerini dokunmaya iten kaşınma duygusu için "ısırıyor" derler genelde.

3 Mart'ta yanımızda Hans'ın çok beğeneceği bir hizmetçi kız çalışmaya başlıyor. Odaları temizlerken sırtına binmesine izin verdiği için, Hans kıza "atım" diyor ve sürekli eteğini tutarak "dıgıdık" diye bağırıyor. 10 Mart'ta kıza şöyle diyor: "Şunu şunu yaparsanız, tamamen soyunmanız lazım, kombinezonu da." (Güya ceza olarak söylüyor bunu ama arkasında yatan isteği anlamak hiç zor değil.)

Kız: "E peki, nasıl olacak? Elbise almaya param yok zannederim ben o zaman."

Hans: "Ama bu çok ayıp, çiş aygıtını görür o zaman herkes."

Yeni bir nesneye yönelen bildiğimiz merakın üzeri sadece –bastırma anlarında olduğu gibi– ahlaki bir temayülle örtülmüş!

13 Mart sabahı Hans'a şöyle diyorum: "Bak, elini çiş aygıtına sürmezsen, "salaklık" azalacaktır."

Hans: "Ama götürmüyorum ki elimi artık çiş aygıtıma."

Ben: "Ama götürmek istiyorsun hep."

Hans "Evet, doğru ama "istemek" "yapmak" değildir, "yapmak" da "istemek" değildir." (!!!)

Ben: "O halde istememen için bugün yatarken bir torba veriyoruz sana."

Daha sonra evin önüne çıkıyoruz. Korkuyor gerçi ama mücadelesinin azalacağını bilmek, gözle görülür biçimde rahatlatmış onu: "Yarın torba gelince, salaklık bitecek." Gerçekten de atlardan *çok daha az* korkuyor ve arabaların önümüzden geçmesinden pek rahatsız olmuyor.

Hans bir sonraki Pazar günü olan 15 Mart'ta benimle Lainz'a gelmeye söz vermişti. Önce kıyameti koparıyor be-

nimle gelmemek için ama sonra geliyor. Yolda az araba olduğu için kendini iyi hissediyor gibi ve şunları söylüyor bana: "Ulu Tanrı'nın atları salıvermiş olması, çok akıllıca." Ona kız kardeşinin onunki gibi bir çiş aygıtı olmadığını anlatıyorum. Kızlarla kadınların çiş aygıtı yok. Annenin de yok, Anna'nın da vs. diyorum.

Hans: "Senin var mı çiş aygıtın?"

Ben: "Tabii, ne sandın?

Hans: (bir süre sonra) "Peki, kızların çiş aygıtı yoksa, nasıl çiş yapıyorlar?"

Ben: "Seninki gibi değil onların çiş aygıtı. Hanna banyo yaparken görmedin mi?"

Hans bütün gün son derece keyifli; kızak kayıyor vb. Ancak akşama doğru keyfi kaçıyor ve yine atlardan korkmaya başlıyor.

Akşam kriz ve kucaklaşma ihtiyacı önceki akşamlara oranla daha az. Ertesi gün annesiyle birlikte şehre gidiyor, yolda çok korkuyor. Ondan sonraki günü gayet keyifli evde geçiriyor. Bir sonraki sabah saat 6'da kaygı içinde yanımıza geliyor. Neyi olduğu sorusu üzerine şunları anlatıyor: "Parmağımı çok az çiş aygıtıma götürdüm. Sonra annemi kombinezonuyla çırılçıplak gördüm, bana çiş aygıtını gösterdi. Grete'ye,[5] Grete'me annemin ne yaptığını ve bir de çiş aygıtımı gösterdim. Sonra elimi çabucacık çektim çiş aygıtımdan." Benim, annesi için, ya kombinezonla, ya da çırılçıplak olabilir, diye itiraz etmem üzerine şöyle diyor: "Kombinezonluydu ama öyle kısaydı ki kombinezon, çiş aygıtını gördüm."

5 Grete şu anda Hans'ın hayallerini süsleyen Gmundenli bir kız; Hans onunla oynuyor ve konuşuyor [babanın notu].

Bu bir rüya değil, ama rüyaya eşdeğer bir mastürbasyon fantezisi. Annesine burada yaptırdığı şeyin, kendisini savunmak için olduğu ortada: "Annem gösteriyorsa çiş aygıtını, ben de gösterebilirim."

Bu fanteziden iki şey çıkarabiliriz; birincisi, annesinin onu paylamasının üzerinde ciddi bir etki yaratmış olması,[6] ikincisi de kadınların çiş aygıtı olmadığı açıklamasını kabul etmediği.

Hans bunun böyle olması gerektiğine üzülmüş ve bu yüzden durumu fantezilerinde yaşatmaya devam ediyor. Belki de babasına inancını kaybetmesinin kendince nedenleri de var.

Babanın haftalık raporu:

> Sayın Bay Profesör! Aşağıda Hans'ın hikâyesinin devamını bulacaksınız. Çok ilginç bir bölüm! Mümkünse sizi Pazartesi muayenehanenizde ziyaret etmek istiyorum ve mümkün olursa, gelirse şayet, Hans'ı da getirmek istiyorum. Bugün sordum ona: "Pazartesi seni "salaklığından" kurtaracak profesöre gitmek ister misin?"
>
> Hans: "Hayır."
>
> Ben: "Ama çok güzel bir kızı var profesörün." Bunun üzerine sevinç içinde kabul etti gelmeyi.
>
> 22 Mart, Pazar. Pazar günü programını zenginleştirmek için, Hans'a önce Schönnbrunn'a ve öğlene doğru Lainz'a gitmeyi öneriyorum. Yani yürüyerek sadece evden Hauptzollamt (Gümrük Başmüdürlüğü) tramvay istasyonuna değil, Hietzing İstasyonu'ndan Schönnbrunn'a ve oradan tekrar Hietzing buharlı tramvay istasyonuna kadar gitmemizi gerektirecek bir güzergâh. Hans yürüyor da bu mesafeleri,

6 [Annesinin ikazıyla alakalı olmalı bu (s. 13). Ayrıntı için *bkz.* s. 42.]

ama at gördüğünde korktuğu için olmalı ve annesinin tavsiyesine uyarak, atları görmemek için kafasını çeviriyor.

Schönnbrunn Hayvanat Bahçesi'nde normalde hiç korkmadan baktığı hayvanlara bakarken korkuyor. *Zürafanın* olduğu eve kesinlikle girmiyor, aslında çok sevdiği fili de görmek istemiyor. Büyük hayvanların hepsinden korkuyor, ama küçük hayvanların kafeslerinde çok eğleniyor. Kuş bölümünde ise, daha önce hiç korkmadığı halde, bu kez, herhalde yine büyük olmasından olacak, pelikandan korkuyor.

Hans'a şöyle diyorum: "Büyük hayvanlardan neden korktuğunu biliyor musun" Büyük hayvanların büyük çiş aygıtları var, aslında senin korktuğun büyük çiş aygıtı."

Hans: "Ama hiç görmedim ki büyük hayvanların çiş aygıtını ben."[7]

Ben: "Ama atınkini gördün ve at büyük bir hayvan."

Hans: "Aa atınkini çok gördüm, bir kez Gmunden'de, sonra da Gümrük Başmüdürlüğü'nün önünde."

Ben: "Küçükken Gmunden'de ahıra girmişsindir herhalde..."

Hans (sözümü keserek): "Evet, Gmunden'de atlar eve döndüğünde her gün giriyordum ahıra."

Ben: "Korktun herhalde atların büyük çiş aygıtını görünce, ama korkmana gerek yok. Büyük hayvanların çiş aygıtı büyük, küçüklerinki de küçük olur."

Hans: "Ve bütün insanların çiş aygıtı var, ben büyüyünce çiş aygıtım da büyüyecek; büyüdü de zaten."

Konuşma bu noktada bitiyor. Bu konuşmayı takip eden günlerde korkusu yine biraz artmış görünüyor; yemekten

7 Bu doğru değil. *Krş.* s. 14, Hans'ın aslan kafesinin önündeki nidası; bastırmaya yüz tutmuş bir unutmanın başlangıcı söz konusu olmalı burada.

sonra hep yaptığımız gibi kapının önüne çıkmaya cesareti yok.

Hans'ın bu son teselli konuşması durumu aydınlatıyor ve babanın iddialarını biraz düzeltmemizi sağlıyor. Büyük hayvanlardan, büyük çiş aygıtlarını aklına getirdikleri için korktuğu bir gerçek. Ama bizzat büyük çiş aygıtının kendisinden korktuğunu söylemek mümkün değil burada. Hans'ın büyük çiş aygıtı hayalleri önceden bariz bir şekilde hazla ilintiliydi ve böyle bir şey görebilmek için elinden geleni yapıyordu. O zamandan bu yana bu eğlence, hazzın hoşnutsuzluğa dönüşmesiyle son buldu ve bu gelişme –henüz açıklayamadığımız nedenlerle– Hans'ın bütün cinsel araştırmalarına damgasını vurdu. Ve –şimdi anlıyoruz ki– belirli şeyleri düşündüğü ve deneyimlediği için bir süre sonra bunlardan utanç duymaya başladı. Hans'ın kendini teselli etmeye çalıştığı sözlerden bir bölüm: Ben büyüdükçe, çiş aygıtım da büyüyor, cümlesinden Hans'ın gözlemleri sırasında sürekli bir karşılaştırma yaptığı ve kendi çiş aygıtının boyutlarından hiç memnun olmadığını anlıyoruz. Bu kusurunu ona büyük hayvanlar hatırlatıyor ve bu yüzden onları görmekten hoşlanmıyor. Ama bu düşünce silsilesini tam idrak edemediği için olacak ki utanç duygusu anksiyeteye dönüşüyor ve bu anksiyete, eski haz, yeni isteksizlik duyguları üzerinde yükseliyor. Anksiyete bir kez oluştuğunda, diğer bütün duygulanımları yok ediyor; ve artan bastırmayla, yani bilinçli duygulanımlar bilinç altına itildikçe, bu tür duygu durumları anksiyeteye dönüşüyor.

Hans'ın "büyüdü zaten" gibi tuhaf ifadeleri, kendini teselli etmesiyle ilişkilendirildiğinde, dile getiremediği ve bu analizde de dile getirmediği birçok şeyi tahmin edebilmemizi sağlıyor.

Burada yetişkinler üzerindeki analizlerimden edindiğim deneyimlerimden yola çıkarak bazı şeyleri tamamlamak istiyorum, umarım bu, zoraki ve keyfi bir yöntem olarak algılanmaz. "Büyüdü zaten": Eğer bunu inadına ve teselli olsun diye söylediyse Hans, bu bize, annenin çiş aygıtıyla oynamaya devam etmesi halinde onu keseceği tehdidini hatırlatıyor. [*krş.* s. 13] Bu tehdidin Hans 3,5 yaşındayken bir etkisi olmamış, hiç umursamadan, o zaman poposuyla çiş yapacağını söylemişti. Kastrasyon tehdidinin *sonradan* etki etmesi ve şimdi, yani 1,5 yıl sonra, benliğinin (egosunun) bu değerli parçasını kaybetme korkusu içinde olması normal ve beklenen bir davranış olurdu. Çocukluk döneminde başka hastalıklarda da bu türden kural ve tehditlerin etkisinin on yıllarca, hatta çok daha uzun yıllar sonra ortaya çıktığı görülmüştür. Bastırılan konuya "ertelenmiş itaatin" hastalığın semptomlarının tanımlanmasında önemli bir yer tuttuğu hastalarım oldu.[8]

Kadınların gerçekten çiş aygıtı olmadığı bilgisi, Hans'ın kendine güvenini sarsmış ve kastrasyon kompleksini uyandırmış olabilir ancak. Bu nedenledir ki Hans bu bilgiyi ısrarla reddediyor ve üzerinde sağaltıcı bir etkisi olmuyor:

Gerçekten de çiş aygıtı olmayan canlılar var demek ki? O halde çiş aygıtını alıp onu bir kadın yapmak çok da inanılmaz bir şey değil![9]

8 Totem ve Tabu'nun son makalesinde "ertelenmiş itaat" kavramı sosyolojik olarak kullanılmıştır; (1912-13), eğitim baskısı, 9. cilt, s. 427).

9 Burada Hans'ta olduğunu tahmin ettiğim bilinçdışı düşünce süreçlerinin aslında ne kadar tipk olduğunu anlatmak için konunun akışından fazla uzaklaşmak istemiyorum. Kastrasyon kompleksi antisemitizmin en derinde yatan bilinçdışı köklerinden biri; çünkü çocuk çok erken yaşlarda Yahudiler'in penisinin –yani penisinin bir parçasının– kesildiğini öğreniyor ve bu yüzden de Yahudileri aşağılamaya hakkı olduğunu düşünüyor. Tuhaf ./..

Ayın 27'sini 28'ine bağlayan gece, Hans karanlıkta yatağından çıkıp bizim yatağa gelerek şaşırtıyor bizi. Onun odasıyla bizim yatak odamızı ayıran küçük bir bölme var. Korktuğu için mi yanımıza geldiğini sorduğumuzda, hayır, diyor ve sebebini ertesi gün söyleyeceğini ifade ediyor. Bizim yanımızda uyuyan Hans'ı daha sonra yatağına götürüyoruz.

Ertesi sabah gece niçin yanımıza geldiğini anlamak için Hans'la birlikte dua ediyorum. Biraz direndikten sonra aramızda hemen kayda geçirdiğim aşağıdaki konuşma geçiyor:

Hans: "*Gece büyük, buruşuk bir zürafa vardı odada. Zürafa bağırıyordu, çünkü onun buruşuğunu almıştım elinden. Sonra sustu. Ve sonra ben buruşmuş zürafanın üstüne bindim.*"

Ben (şaşırarak): "Ne? Buruşuk bir zürafa mı? Nasıldı zürafa?"

Hans: "Evet." (hemen bir kâğıt alıp, çiziktiriyor ve bana, "İşte böyle buruşuktu," diyor.

Ben: "Buruşuk zürafanın üstüne mi bindin? Nasıl yani?"

Hans bana gösteriyor tekrar, yere oturuyor.

Ben: "Neden bizim odaya geldin?"

Hans: "Ben de bilmiyorum."

Ben: "Korktun mu?"

../. kitabı *Cinsellik ve Karakter*'i [1903] yazdıktan sonra intihar eden, yetenekli ama cinsel açıdan sorunlu genç düşünür Weininger, kitabının en çok alıntılanan bölümünde Yahudilerden ve dişilerden aynı düşmanlıkla, aynı hakaret dolu cümlelerle söz eder. Weiniger bir nevrotik olarak, çocukluk kompleksleriyle boğuşmaktadır; onun için, Yahudilerin ve dişilerin ortak noktası kastrasyon kompleksidir. [Antisemitizm ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için, Freud'un son yapıtlarından birine bakmak mümkün: *Musa ve Tektanrıcılık* (1939a, 3. makale, birinci bölüm, D altbölümü), 9. cilt, s. 538f.]

Hans: "Hayır, kesinlikle."

Ben: "Rüyanda mı gördün zürafayı?"

Hans: "Hayır, rüyamda görmedim, düşündüm– hepsini düşündüm– önceden uyanmıştım."

Ben: "Ne demek buruşuk zürafa? Zürafayı bir kağıt gibi buruşturamayız, biliyorsun."

Hans: "Biliyorum, ama öyle düşündüm işte. Yok öyle bir şey dünyada.[10] Buruşuk zürafa yerde yatıyordu, ben onu aldım, ellerimle aldım."

Ben: "Ne? O kadar büyük bir zürafayı eliyle alabilir mi insan?"

Hans: "Buruşuk zürafayı elimle aldım."

Ben: "Neredeydi büyük zürafa sen alırken?"

Hans: "Büyük zürafa uzakta duruyordu."

Ben: "Ne yaptın buruşuğu sonra?"

Hans: "Büyük zürafayı susana kadar elimde tuttum, sustuktan sonra üstüne bindim."

Ben: "Neden bağırıyordu büyük zürafa?"

Hans: "Küçüğünü elinden almıştım çünkü." (her şeyi not aldığımı görüp soruyor: "Neden yazıyorsun her şeyi?")

Ben: "Senin 'salaklığını' yok edebilsin diye profesöre yollayacağım."

Hans: "O zaman annemin kombinezonunu çıkardığını da yazdın ve profesöre vereceksin."

Ben: "Evet, ama profesör anlamayacaktır bir zürafanın nasıl buruşturulacağını."

Hans: "Ona de ki, ben de bilmiyorum, o zaman sormaz; ama şayet sorarsa buruşuk zürafanın ne olduğunu, bize yazsın, biz de ona, benim de bilmediğimi yazarız."

10 Hans kendi dilinde kesin olarak bunun bir fantezi olduğunu söylüyor.

Ben: "Ama neden yanımıza geldin gece?"
Hans: "Bilmiyorum."
Ben: "Şu anda ne düşündüğünü söyle hemen."
Hans (şakayla) : "Ahududu suyu."

Ben: "Başka?" } Hans'ın arzuları

Hans: "Öldürmek için bir tüfek."[11]
Ben: "Emin misin rüya olmadığından?"
Hans: "Hayır, kesinlikle eminim."
Anlatmaya devam ediyor: "Annem o kadar çok yalvardı ki gece niçin geldiğimi söylemem için. Ama ben annemden utandığım için, söylemek istemedim önce."
Ben: "Neden?"
Hans: "Bilmiyorum."
Gerçekten karım bütün sabah sorup durdu, Hans da sonunda zürafa hikâyesini anlattı.

Baba aynı gün içinde zürafa fantezisinin açıklamasını buluyor.

Büyük zürafa benim, daha doğrusu büyük penis (uzun boyun), buruşuk zürafa karım, yani onun cinsel organı, yani açıklama başarılı olmuş [s. 33].
Zürafa: *bkz.* Schönnbrunn Hayvanat Bahçesi. [*krş.* s. 19 ve 34.] Bir de yatağının üstünde bir zürafa ve bir fil resmi var.
Bütün bunlar son günlerde her sabah yaşadığımız bir sahnenin aynısı. Hans her sabah yanımıza geliyor ve karım onu birkaç dakikalığına yatağa almaktan alıkoyamıyor

11 Baba burada çaresizlik içinde psikanalizin klasik yöntemlerini kullanıyor. Ama o anda pek işe yaramayan bu yöntemle elde ettikleri daha sonraki açılımların ışığında anlam kazanabilir. [*krş.* s. 108 ve s. 121, 8. dipnot].

kendini. Ben de bunun üzerine karımı ikaz ediyorum Hans'ı yatağa sokmaması konusunda ("büyüğü bağırdı, buruşuğu ondan aldığım için.") Karım da bazen, biraz asabi, saçmalama, birkaç dakikadan ne çıkar falan, diye yanıt veriyor bana. Hans kısa bir süre annesiyle yatıyor ("Sonra büyük zürafa sustu, sonra ben buruşuk zürafanın üstüne bindim.")

Zürafaların hayatına aktarılan bu karı koca sahnesinin çözümlemesi şu durumda: Hans gece annesini, annesinin okşamalarını ve cinsel organını özlediği için odaya geliyor. Ve bütün bunlar at korkusunun devamı niteliğinde.

Babanın sağgörülü yorumuna ekleyeceğim tek şey şu: *"Üstüne binmek"* Hans için *sahip* olmak anlamına geliyor olmalı. Ama aslında hepsi babanın direnci karşısında zafer kazanmış olmanın keyfiyle alakalı bir inatlaşma fantezisi. "İstediğin kadar bağır, annem beni yine de alıyor yatağa, hem annem, benim." Bu durumda haklı olarak fantezisinin arkasında yatanın babanın tahminiyle örtüştüğünü görüyoruz: Kendi çiş aygıtı babasınınkiyle boy ölçüşemeyeceği için annesinin onu sevmeyeceği korkusu.

Baba ertesi gün yorumunun sağlamasını yapıyor:

29 Mart, Pazar günü Hans'la Lainz'a gidiyoruz. Kapının önünde karımla şakalaşarak vedalaşıyorum: "Hoşça kal, büyük zürafa!" Hans: "Neden zürafa?" Bunun üzerine ben: "Annen, büyük zürafa." Hans: " Evet, öyle değil mi? Hanna da buruşuk zürafa, değil mi?"

Trende ona zürafa fantezisini açıklıyorum. Hans bunun üzerine, evet, doğru, diyor. Benim büyük zürafa olduğumu, zürafanın uzun boynunun ona bir çiş aygıtını hatırlattığını söylüyorum. Hans şöyle cevap veriyor: "Annemin

boynu da zürafanınki gibi; beyaz boynunu yıkarken gördüm."[12]

30 Mart Pazar günü Hans yanıma gelip şöyle diyor: "Bugün iki şey düşündüm. Birincisi ne dersen: Seninle hayvanat bahçesinde koyunların oradaydık, sonra iplerin altından geçtik, sonra bunu giriş kapısındaki bekçiye söyledik, o da bizi dertop etti."

İkinciyi unutmuş.

Benim notum: Pazar günü koyunlara gitmek istedik. Koyunların bulunduğu alan iple çevrilmişti, ama alttan içeri girmek son derece kolaydı. Hans'a terbiyeli insanların sürünerek ipin altından geçmeyeceğini söyledim. Ama bu çok kolay, dedi. O zaman bekçi gelir bizi götürür, dedim. Bir kez, hayvanat bahçesinin kapısında duran muhafız için, kötü çocukları hapse atıyor, demiştim.

Aynı gün sizin ziyaretinizden geri döndüğümüzde, Hans yasak bir şeyler yaptığı küçük bir haz hikâyesi daha itiraf etti. "Bu sabah yine bir şeyler düşündüm." "Ne düşündün?" "Seninle trende gidiyorduk, pencerenin camını kırdık, bekçi bizi götürdü."

Zürafa fantezisinin gerçek devamı. Hans annesini sahiplenmenin yasak olduğunu tahmin ediyor; ensest sınırına tosluyor.[13] Bunu yasak olarak görüyor. Hayalinde yaptığı yasak muzipliklerde ise babası hep yanında ve birlikte hapse atılıyorlar. Babam, diyor, o bilinmez şeyi yapıyor annemle ve

12 Hans zürafaları anne ve babası olarak yorumluyor sadece; zürafa penisi temsil eden cinsel bir sembol değil burada. Zürafa bu anlamda bir sembol olabilir mutlaka, ama Hans'tan bu benzetmeyi bekleyemeyiz burada.

13 [*Bkz.* Freud, 'Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme'; üçüncü denemenin son kısmı (1903d), eğitim baskısı, 5. cilt, s. 128 ve devamı.]

kendisi de bunun yerine, cam kırıyor ya da kilitli bir yere gizlice giriyor.

Bugün öğleden sonra baba oğul muayenehaneme geldiler. Afacan ufaklığı tanıyordum zaten ve o kendine güvenli halini çok tatlı buluyor, onu görmekten mutlu oluyordum. Beni hatırladı mı bilmiyorum ama hali tavrı, insan toplumunun aklı başında bir üyesi gibi, mükemmeldi. Konsültasyon kısa sürdü. Baba bütün açıklamalara rağmen at korkusunun azalmadığını söyledi. Biz de at korkusuyla annesinden şefkat gördüğünde o anlara ait ortaya çıkardığımız duygulanımlar arasındaki bağlantının çok da verimli olmadığını itiraf ettik kendimize. Atların göz önündeki şeylerinden ve ağızlarının etrafındaki siyah şeyden utandığı gibi yeni öğrendiğim detayları, bildiklerimiz ışığında açıklamak mümkün değildi kuşkusuz. Ama ikisi de karşımda oturmuş, korku atlarının hikâyesini dinlerken, zihnimde bir şey daha aydınlandı ve bu, babanın gözünden kaçmış olabilirdi. Hans'a şakayla atın gözlükleri var mı diye sordum, hayır, dedi. Bunun üzerine babasının gözlük takıp takmadığını sordum, baba gözlüklü olmasına rağmen yine, hayır, dedi. Ağzının çevresindeki siyah şeyle, bıyığı mı kastettiğini sordum ve aslında babasından, kendisi annesini çok sevdiği için korktuğunu, babasının bu yüzden kendisine kızdığını düşünüyor olması gerektiğini ama bunun gerçek olmadığını, babasının onu sevdiğini ve korkmadan ona her şeyi itiraf edebileceğini söyledim. Kendi doğmadan uzun süre önce babasına, küçük bir Hans'ın dünyaya geleceğini, annesini çok seveceğini, bu yüzden babasından korkacağını anlattığımı belirttim. Baba sözümü keserek çocuğa, "Neden sana kızdığımı düşünüyorsun ki, bağırdım mı sana hiç, ya da dövdüm mü seni?" diye sordu. "Evet, dövdün," diye düzeltti Hans babasını. "Doğru değil bu. Ne

zaman dövmüşüm?" Ufaklık "Bugün sabah" dedi ve baba o sabah Hans'ın kafasıyla karnına vurduğunu ve kendisinin de refleks olarak eliyle vurduğunu hatırladı. Babanın bu ayrıntıyı nevrozla bağlantılı olarak görmemiş olması tuhaftı; ama şimdi ufaklığın ona karşı düşmanca tutumunun ve belki de bu yüzden cezalandırılacağını düşünmesinin bir ifadesi olduğunu anlamıştı.[14]

Hans eve dönerken babasına, "Profesör Tanrı'yla mı konuşuyor da her şeyi önceden biliyor?" diye sormuş. Onu şakayla karışık kışkırtmış olduğumu bilmesem, bir çocuğun ağzından çıkan bu övgüden gurur duyacağım. Bu konsültasyondan sonra küçük hastamın durumundaki değişikliklerle ilgili neredeyse her gün rapor aldım. Benim söylediklerimden sonra bir anda artık korkmayacağı beklenemezdi tabii, ama ona böylece bilinçaltında ürettiklerini anlatma ve fobisini çözme imkânı vermiş olduğumuz da aşikârdı. O andan itibaren Hans, babasına önceden anlattığım bir programı uygulamaya başladı.

> 2 Nisan'da *ilk gözle görülür iyileşme* tespit edildi. Şimdiye kadar Hans'ı uzun süreli kapının önünde oturtmak mümkün değildi. Şimdi ise bir saat boyunca araba geçse dahi (ki sık geçer buradan araba) oturuyor kapıda. Ara sıra uzaktan bir araba gördüğünde koşarak eve giriyor, ama sonra sanki başka bir şey hatırlamış gibi hemen geri dönüyor. Her halükârda korkudan küçük bir parça kaldığı ve ona açıklama yapmış olmamız sayesinde ilerleme kaydettiği aşikâr.

14 Hans aynı tepkiyi daha sonra, önce babasının eline vurup, daha sonra aynı eli sevgiyle öperek daha açık ve eksiksiz olarak tekrarlıyor. [Bu bağlamda, *krş.* Freud'un "Psikanalizden Birkaç Karakter" başlıklı yazısının üçüncü bölümü (1916 d), eğitim baskısı, 10. cilt, s. 252 ve devamı.]

Hans akşam şöyle diyor: "Kapının önüne çıkıyorsak şayet, şehir parkına da gideriz."

Son günlerde yatağımıza hiç gelmemesine ve bundan gurur duyuyor gibi bir hali olmasına rağmen, 3 Nisan sabahı yataktayken yine yanıma geliyor. "Neden bugün geldin?" diye soruyorum.

Hans: "Bir daha korkana kadar, hiç gelmeyeceğim."

Ben: "Korktuğun için geldin yani?"

Hans: "Senin yanında olmayınca korkuyorum. Yatakta senin yanında olmayınca korkuyorum. Bir daha korkana kadar, hiç gelmeyeceğim yanına."

Ben: "Yani beni seviyorsun ve sabah yatağında korktuğun için benim yanıma geliyorsun, öyle mi?"

Hans: "Evet. Neden bana, *annemi* sevdiğimi ve bu yüzden *seni* sevmeye korktuğumu söyledin?"

Çocuk burada bariz bir şekilde babası karşısında üstünlük sağlıyor. Babasına duyduğu sevgiyle, annesiyle ilgili rakibi olarak duyduğu düşmanlık arasındaki çatışmayı ortaya koyuyor ve babasını, aralarındaki korkuyla son bulan bu güç oyununa dikkatini çekmemiş olmakla suçluyor. Baba başta tam anlamıyor onu, çünkü ancak bu konuşma sırasında çocuğun kendisine –benim konsültasyon sırasında iddia ettiğim gibi– düşmanca duygular beslediğine ikna oluyor.

Aşağıda hiç değiştirmeden aktaracağım konuşma, küçük hastadan ziyade babanın bazı şeyleri anlaması açısından önemli.

Bu itirazın anlamını maalesef hemen kavrayamadım. Hans annesini sevdiği için, beni istemiyor anlaşılan; böylece babasının yerine geçeceğini düşünüyor. Bu bastırılmış düşmanca istek baba için korkmaya dönüşüyor, bu yüzden sa-

bahları gidip gitmediğimi anlamak için yanıma geliyor. Bense bunu henüz anlamış değilim maalesef ve ona şöyle diyorum:

"Yalnız kaldığında benim için korkuyorsun ve yanıma geliyorsun."

Hans: "Sen gidince eve gelmezsin diye korkuyorum."

Ben: "Seni tehdit ettim mi ki hiç eve gelmemekle?"

Hans: "Sen etmedin ama annem etti. Annem, bir daha eve gelmem, dedi. (Hans yaramazlık ettiğinde, annesi gitmekle tehdit etmiş olmalı.)

Ben: "Sen yaramazlık yaptığın için söylemiştir bunu sana."

Hans: "Evet."

Ben: "Yani sen yaramazlık yaptığında ben giderim diye korkuyorsun, bu yüzden de yanıma geliyorsun."

Kahvaltıdan sonra masadan kalkarken, Hans, "*Kaçma* benden, baba," diyor. Hans'ın "laufen" değil de "rennen"[15] demiş olması dikkatimi çekiyor ve şöyle cevap veriyorum: "Atın kaçar diye korkuyorsun demek." Hans gülüyor.

Hans'ın buradaki korkusunun çifte korku olduğunu biliyoruz: Baba*dan* korkmak ve baba *için* korkmak. Birincinin kökeninde babasına karşı duyduğu düşmanlık, ikincinin kökeninde ise, burada tepki olarak abartılan şefkat ve düşmanlık arasındaki çelişki var.

Baba anlatmaya devam ediyor:

Kuşkusuz bu durum, önemli bir dönemin başlangıcı. En fazla kapının önüne çıkabilmesinin, ama evden uzaklaşma-

15 Almancada her iki fiil de "kaçmak" anlamına gelmekle birlikte, Hans'ın kullandığı "rennen" fiili aynı zamanda atlar için koşmak anlamında kullanılır. (çev. n.)

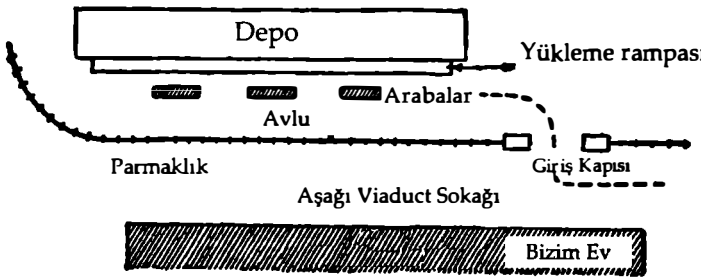
masının ve ilk korku nöbetinde yolun yarısından geri dönmesinin altında, o yokken anne ve babanın gidecekleri ve onları evde bulamayacağı korkusu var. Annesine duyduğu sevgi yüzünden eve yapışıp kalıyor, bana hissettiği düşmanca duygular yüzünden ben giderim ve kendisi baba olur, diye korkuyor.

Yazın sık sık iş icabı Gmunden'den Viyana'ya gittim, bu dönemlerde Hans baba oluyordu. At korkusunun Gmunden'de geçen bir olayla, bir atın Lizzilerin valizlerini istasyona götürmesiyle ilgili olduğunu hatırlıyorum [s. 36]. Benim istasyona gitmem ve böylece annesiyle yalnız kalmaya yönelik bastırılmış arzusu ("At gitsin"), atların gitmesinden korkmaya dönüşüyor. Gerçekten de evimizin karşısındaki Gümrük Başmüdürlüğü'nün avlusundan bir arabanın yola çıkması, yani atların hareket etmesi kadar Hans'ı korkutan bir şey yok.

Bu kısım (babaya karşı düşmanca yaklaşım) ancak annesini sevmesine benim kızmadığımı anladıktan sonra su yüzüne çıkıyor.

Öğleden sonraları Hans'la her zamanki gibi kapının önüne çıkıyoruz; Hans evin önüne çıkıyor, arabalar geçse de kalıyor ama bazı arabalar geçerken korkuyor ve hole kaçıyor. Bana da şu açıklamayı yapıyor: "Beyaz atların hepsi ısırmıyor"; yani çözümleme sonucu bazı beyaz atları "baba" olarak görüyor, onlar ısırmıyor, ama öbürleri ısırıyor.

Evimizin önü şöyle: Karşıda Gıda Vergi Dairesi'nin deposu ve yükleme rampası var. Buraya kasa vb. almak için gün boyunca arabalar yanaşıyor. Avlu bir çitle sokaktan ayrılmış. Evimizin tam karşısında avlunun giriş kapısı var (şekil 2).

Şekil 2

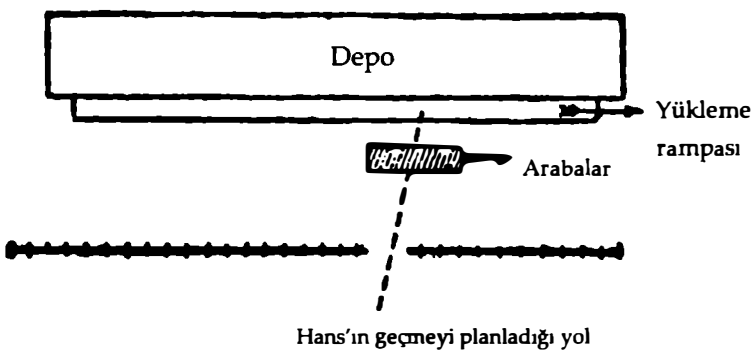
Birkaç gündür Hans'ın arabalar avluya girip çıkarken, özellikle de viraj almaları gereken bir yerde korktuğunu fark ettim. Hans'a bir kez neden korktuğunu sorduğumda şöyle diyor: "*Arabalar dönerken atların yere yuvarlanacağından korkuyorum* (A)." Yine yükleme rampasındaki arabalar gitmek üzere aniden harekete geçtiklerinde de çok korkuyor (B). Küçük atlardan ziyade, yük taşıyan büyük atlardan, zarif (fayton atı vb.) atlardan ziyade köylü atlardan korkuyor (C). Yine bir araba hızlı gittiğinde, ağır ağır giden atlardan daha çok korkuyor (D). Tabii bu farklılıklar ancak son günlerde ortaya çıktı.

Şunu söyleyebilirim ki analiz sonucu sadece hasta değil, fobisi de yüreklendi ve artık kendini göstermeye cesaret ediyor. [s. 133]

5 Nisan günü Hans yine yatak odasına geliyor ve geri gönderiliyor. Hans'a "Sabah erken odaya geldiğin sürece, at korkun geçmeyecek," diyorum. Ama o inat ediyor ve şöyle diyor: "Korksam da geleceğim işte." Yani annesinin yanına gitmesinin yasaklanmasına izin vermek istemiyor.

Kahvaltıdan sonra aşağı ineceğiz. Hans çok seviniyor ve her zamanki gibi kapının önünde durmak yerine, sokağın karşısına, bir sürü sokak çocuğunu oynarken gördüğü avluya gitmeyi planlıyor. Karşıya geçmesine çok sevineceğimi söyleyip, fırsattan istifade, rampadaki yüklü arabalar hareket ettiğinde neden korktuğunu soruyorum (B).

Hans: "Arabanın yanında dururken, araba hızla hareket edince korkuyorum; arabanın üstünde kalıyorum, tahtanın (yükleme rampası) üstüne çıkmak istiyorum ve arabayla gidiyorum."

Şekil 3

Ben: "Peki araba dururken korkmuyor musun? Neden korkmuyorsun?"

Hans: "Araba dururken hemen üstüne çıkıyorum ve tahtaya gidiyorum" (şekil 3)

(Demek ki Hans bir arabanın üzerinden yükleme rampasına çıkmayı düşünüyor ve arabanın üstündeyken, arabanın hareket etmesinden korkuyor.)

Ben: "Arabayla gidersen bir daha eve gelemezsin diye mi korkuyorsun acaba?"

Hans: "Yo hayır; anneme her zaman geri gelirim ben, arabayla ya da faytonla. Evin numarasını da söyleyebilirim."

Ben: "O halde neden korkuyorsun?"

Hans: "Çünkü hiç gitmedim oraya ve gitmek istiyorum. Neden gitmek istediğimi biliyor musun? Eşyaları yüklemek istiyorum ve eşyaların üstüne tırmanmak istiyorum. Tırmanmayı çok seviyorum. Kimden öğrendim tırmanmayı, biliyor musun? Çocuklar tırmanıyordu eşyaların üstüne, gördüm onları, ben de yapmak istiyorum."

Hans'ın arzusu yerine gelemedi, çünkü evin önünde durmaya cesaret ettiyse de avluda sürekli arabalar olması onun sokağa doğru birkaç adım atmasını engelliyor.

Profesör de Hans'ın yüklü arabalarla oynadığı bu bilinçli oyunun aslında dile getirmediği başka bir arzuyu sembolize ve ikame ettiğini biliyor. Ama zaten –çok cüretkâr olmayacaksa şayet–, bu arzunun ne olduğunu anlamak mümkün şimdiden.

Hans öğleden sonra yine kapının önüne çıkıyor; eve girdiğinde ona soruyorum:

"En çok hangi atlardan korkuyorsun?"

Hans: "Hepsinden."

Ben: "Bu doğru değil."

Hans: "En çok şu ağzında o şeyden olan atlardan korkuyorum."

Ben: "Nasıl yani? Şu ağzındaki demirden mi?"

Hans: "Hayır. Ağızlarının etrafında siyah bir şey var (Bu arada eliyle ağzını kapatıyor)."

Ben: "Ne o? Bıyık mı acaba?"

Hans (gülerek): "Yo, hayır."

Ben: "Hepsinde var mı ondan?"

Hans: "Hayır, sadece birkaçında."

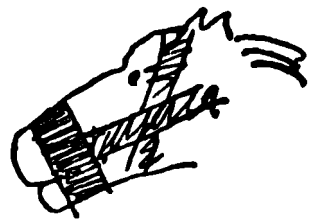
Ben: "Nedir o ağızlarındaki şey peki?"

Hans: "Siyah bir şey.–galiba yük taşıyan atların ağzında olan kalın bir yulardan söz ediyor [şekil 4].–"

"En çok eşya taşıyan arabalardan korkuyorum."

Ben: "Neden?"

Hans: "Eşya arabasının atları ağır bir arabayı çekerken yuvarlanırlar diye."

Şekil 4

Ben: "Küçük arabalardan korkmuyorsun yani?"

Hans: "Hayır, küçük arabalardan ve posta arabasından korkmuyorum. Ama en çok atlı araba gelince korkuyorum."

Ben: "Neden? Çok büyük olduğu için mi?"

Hans: "Hayır. Bir kere böyle bir arabanın atı yere düştü, onun için."

Ben: "Ne zaman?"

Hans: "Bir kere annemle gittiğimde, "salaklığa" rağmen, hırka satın aldığım zaman."

(Annesi bu olayın doğru olduğunu anlatıyor daha sonra.)

Ben: "At yere yuvarlandığında ne düşündün?"

Hans: "Hep böyle olacak. Atlı arabalardaki bütün atlar yere düşecek."

Ben: "Bütün arabalardakiler mi?"

Hans: "Evet. Eşya arabalarındakiler de. Eşya arabalarında o kadar sık değil."

Ben: "O zaman da var mıydı salaklık?"

Hans: "Hayır, salaklık şimdi var. Atlı arabanın[16] atı yere düşünce, çok korktum, gerçekten! Gidince oldu salaklık."

16 [1924 öncesi basımlarda burada yanlışlıkla 'eşya arabası' sözcüğü kullanılmıştır.]

Ben: "Salaklık, bir atın seni ısıracağını düşünmen değil miydi? Ama şimdi bir at yere düşecek diye korktum, diyorsun."

Hans: "Düşecek ve ısıracak diye."[17]

Ben: "Neden korktun o kadar?"

Hans: "Çünkü at ayaklarıyla böyle yaptı (yere yatıp çırpınma taklidi yapıyor). Korktum, *çünkü ayaklarıyla çok patırtı yaptı*".

Ben: "Annenle nereye gitmiştiniz?"

Hans: "Önce buz pateni pistine, sonra cafeye, sonra hırka aldık, sonra şekerciye gittik annemle, sonra akşam şehir parkının içinden geçtik.

(Karım bütün bunları ve sonra Hans'ın hemen korkmaya başladığını doğruluyor.)

Ben: "At düşünce öldü mü?"

Hans: "Evet!"

Ben: "Nereden biliyorsun?"

Hans: "Gördüm çünkü (gülüyor). Hayır, ölmemişti."

Ben: "Belki sen düşündün öldüğünü sadece."

Hans: "Hayır, kesinlikle öyle olamaz. Şaka olsun diye söyledim sadece." (Ama yüzünün ifadesi gayet ciddi.)

Uykusu geldiği için peşini bırakıyorum. Son olarak bana önce atlı arabaların atlarından, sonra bütün atlardan ve nihayet eşya taşıyan arabaların atlarından korktuğunu söylüyor.

Lainz'a geri dönüş yolunda birkaç soru daha:

Ben: "Şu atlı arabanın düşen atı ne renkti? Beyaz mı, kırmızı mı, kahverengi mi, gri mi?"

17 Bu bağlantı olası görünmemesine rağmen, Hans haklı. Daha ileride, atın (babanın) Hans'ı onun (babanın) düşmesini istediği için ısıracağını düşündüğünü göreceğiz.

Hans: "Siyahtı, iki at da siyahtı."
Ben: "Büyük müydü, küçük mü?"
Hans: "Büyük."
Ben: "Şişman mı, zayıf mı?"
Hans: "Şişmandı, çok büyük ve şişmandı."
Ben: "At düştüğünde babişi düşündün mü?"
Hans: "Belki, evet, olabilir."

Babamız kimi zaman boşuna sondaj yapmış olabiliyor; ama yeni nesnesiyle adlandırmak istediğimiz bu tür bir fobiyi yakından tanımanın bir zararı da yok. [*krş.* s. 133.] Böylece bu fobinin aslında ne kadar müphem olduğunu anlamış oluyoruz. Atlardan, arabalara, atların yuvarlanmasından ısırmalarına, belli özellikleri olan atlardan başına kadar yüklenmiş arabalara kadar uzanan bir korku bu.

Bu arada hemen bütün bu özel fobilerin kökeninde aslında atlara duyulan özel korku olmadığını, korkunun sadece atlara aktarıldığını[18] ve uygun olan anlarda at konusuyla ilişkilendirildiğini de söyleyelim. Babanın sorgusunun önemli bir sonucunu da bilhassa takdir etmek lazım burada. Çünkü bu sorgulama sayesinde çocuğun fobisinin ortaya çıkmasının son nedenini de öğrenmiş olduk. Çocuk büyük, kilolu bir atın düştüğünü görüyor. Bu olayın olası yorumlarından en az biri babanın yorumu, yani Hans'ın o anda babasının düşmesini ve ölmesini arzu etmiş olması gibi görünüyor. Hans'ın bunu anlatırken ciddi bir tavır takınmış olmasının nedeni, bilinçaltındaki bu arzu olabilir. Acaba başka bir anlam da gizlimi bunun ardında? Ve peki, 'bacaklarıyla patırtı yaptı', ne anlama gelebilir?

18 ['Aktarma' sözcüğünün burada Freud'un sonraki çalışmalarından daha kapsamlı bir anlamı bulunuyor.]

Hans bir süredir odada atçılık oynuyor, koşuyor, yere yuvarlanıyor, ayaklarını çırpıyor ve anırıyor. Bir kez ağzına bir torba bağladı yemlik gibi. Bana doğru koşup koşup ısırıyor beni.

Baba burada son iki yorumu, dile getirdiğinden daha kararlı olarak kabul ediyor. Ama tabii burada roller değişmiş, çünkü oyun, bir arzu fantezisinin hizmetinde. Yani Hans bizzat at ve babasını ısırıyor, aynı anda kendisini babasıyla özdeşleştiriyor.

İki haftadır Hans çok kararlı bir şekilde bana karşı bir tavır içinde, ama bunu saygısızca değil, komik bir şekilde ve eğlenerek yapıyor. Acaba benden, yani attan artık korkmadığı için mi böyle bu?

6 Nisan. Öğlenden sonra Hans'la kapının önündeyiz. Her atta "ağzının etrafındaki siyah" şeyi görüp görmediğini soruyorum; her seferinde olumsuz cevap veriyor. Siyah şeyin neye benzediğini soruyorum; siyah demir olduğunu söylüyor. Yük atlarındaki koşum takımının kalın deri kemerlerini kastettiği yönündeki ilk tahminim doğru değilmiş yani. "Siyah" şeyin ona bıyığı mı hatırlattığını soruyorum. Sadece rengi, diyor. Gerçekte bunun ne olduğunu, hâlâ bilmiyorum.

Korkusu azaldı, artık komşu eve kadar gitmeye cesaret ediyor, ama uzakta nal sesleri duyar duymaz koşarak eve dönüyor. Evin önünden bir araba geçtiğinde ya da durduğunda da koşuyor, kaygılanıyor ve at ayaklarıyla yere vurduğunda hemen eve giriyor.

Hans'a neden korktuğunu, at öyle yaptığı için mi (ayaklarıyla yere vurmasından) korktuğunu soruyorum. Şöyle

cevap veriyor: "Ayaklarınla patırtı yapma!" (*bkz.* yere yuvarlanan araba atı hakkında söyledikleri).

Hans özellikle de bir eşya arabası geçerken ürküyor. Evin içine kaçıyor. Umursamaz bir tonla soruyorum: "Eşya arabası atlı arabaya benzemiyor mu aslında?" Hans hiçbir şey söylemiyor. Sorumu tekrarlıyorum. Hans şöyle diyor: "Tabii ki, yoksa neden korkayım eşya arabasından?"

7 Nisan. Bugün tekrar atın "ağzındaki siyah şeyin" ne olduğunu soruyorum. Hans, ağızlık gibi, diyor. Tuhaf olan üç gündür Hans'ın "ağızlığı" teşhis edebileceği tek bir at geçmemiş olması. Ben de yürüyüşlerimiz sırasında görmedim hiç böyle bir at. Ama Hans iddia ediyor böyle atlar olduğunu. Benim tahminim atların başındaki bir çeşit dizgininin –atın ağzının çevresindeki kalın şeridin mesela– Hans'a bıyığı hatırlatmış ve benim söylediklerim sayesinde bu korkunun *da* kaybolmuş olması.

Hans giderek iyileşiyor, merkezi evin kapısı olan hareket alanının çapı giderek büyüyor; hatta şimdiye kadar imkânsız olan bir şey yapıp, karşı kaldırıma geçiyor. Artık tek korkusu, benim hâlâ bir anlam veremediğim şu atlı araba sahnesiyle alakalı korku.

9 Nisan. Hans bugün bedenimin üst kısmı çıplak halde yıkanırken yanıma geliyor.

Hans: "Ne kadar güzelsin, beyazsın, baba!"

Ben: "Evet, beyaz bir at gibi, değil mi?"

Hans: "Sadece bıyığın siyah (ve devam ediyor). Yoksa siyah bir ağızlık mı o?"

Hans'a bir akşam önce profesöre gittiğimi ve onun "bazı şeyler bilmek" istediğini söylüyorum. Hans bunun üzerine, "Merak ettim şimdi," diyor.

Ona, ne zaman ayaklarıyla patırtı yaptığını bildiğimi söylüyorum. Sözümü kesiyor ve "kızdığımda ve oynamak istiyorsam, ama "oyap" (kaka) yapmam gerekiyorsa."

(Hans kızdığında gerçekten ayaklarıyla patırtı yapıyor, yani ayaklarıyla yere vuruyor. –"oyap yapmak" ise büyük tuvaletini yapmak demek. Hans küçükken bir gün lazımlığın önünde dururken "oyapa bak" demişti. [Kastettiği, rengi ve biçiminden ötürü çoraptı.][19] Bu sözcüğü o günden beri kullanıyor.–Hans çok küçükken lazımlığa oturması gerektiğinde, ama oyunu bırakıp oturmayı reddettiği için, öfkeyle ayaklarını yere vurur, tepinir, bazen de kendini yere atardı.)

Ben: "Çişin geldiğinde ama oyuna devam etmek için tuvalete gitmek istemediğinde de ayaklarını yere vuruyorsun."

Hans: "Çişim geldi." Çişi geldiğini kanıtlamak için olacak, dışarı çıkıyor.

Hans'ın babası bana geldiğinde, yere düşen atın tepinmesinin Hans'a neyi hatırlatmış olabileceğini sormuştu. Ben de ona, çişi geldiğinde tutmak için kendi yaptığı hareketleri hatırlamış olabileceğini söylemiştim. Konuşma sırasında çişi gelen Hans bir taraftan bu tahminimi doğrularken, diğer taraftan da ayaklarla patırtı çıkarmaya başka anlamlar da ekliyor.

Kapının önüne çıkıyoruz. Hans, bir kömür arabasının geldiğini söylüyor. "Kömür arabasından da çok korkuyorum." Ben: "Belki de atlı araba kadar büyük olduğu için korkuyorsundur." Hans: "Evet, araba çok yüklü olduğu

19 [Bu bölüm, yayıncıya ait bir açıklama değil; Freud'un kendisi parantez içinde parantez olduğunu belirtmek için köşeli parantez kullanmış.]

için, yükleri ağır olduğu için atlar yere düşer diye korkuyorum. Boş arabalardan korkmuyorum." Hans'ı gerçekten de ağır yüklü arabalar korkutuyor.

Durum gerçekten anlaşılmaz görünüyor. Terapi çok yavaş ilerliyor; korkarım okurlar, terapinin anlatımından sıkılacaklar yakında. Öte yandan, her terapide böyle karanlık anlar vardır. Hans da zaten kısa bir süre sonra önceden tahmin edemeyeceğimiz bir noktaya ulaşıyor.

Eve geliyorum, alışverişten dönen ve bana aldıklarını gösteren karımla konuşuyoruz. Karımın aldıklarının arasında sarı bir külot var. Hans birkaç kez "ööğ!" deyip kendini yere atıyor ve tükürüyor. Karım, Hans'ın külotu daha önce gördüğünde de aynı şeyi birkaç kez yaptığını söylüyor.

"Neden 'ööğ' diyorsun?" diye soruyorum.

Hans: "Külot için."

Ben: "Neden? Sarı olduğu için çiş ya da kakayı mı hatırlatıyor?"

Hans: "Kaka sarı olmaz, beyaz ya da siyah olur." Ve hemen ekliyor: "Peynir yiyince daha mı kolay kaka yapılır?" (Bir kez, neden peynir yediğimi sorduğunda ben söylemiştim ona bunu.)

Ben: "Evet."

Hans: "Onun için mi hep erkenden kaka yapmaya gidiyorsun? Yağlı ekmekle peynir yemek istiyorum."

Dün sokakta koşuştururken bana, "Hoplayıp zıplayınca daha kolay kaka yapılır, değil mi?" diye sordu.– Hans uzun zamandır büyük tuvaletini zor yapıyor, sık sık sinameki ya da lavman kullanıyoruz. Bir kez mutat kabızlığı öylesine arttı ki karım Doktor L.'ye danıştı. Doktor, Hans'a gereğinden fazla

yemek verildiğini –ki tamamen doğru bu–, daha az yemesini gerektiğini söyledi ve bunu uyguladığımızda sorun hemen bitti. Son zamanlarda yine daha sık kabız olmaya başladı.

Yemekten sonra şöyle diyorum: "Profesöre yazacağız yine." Hans bana dikte ediyor: "Sarı külotu görünce, ööğ, kusacağım, dedim, kendimi yere attım, gözlerimi kapadım ve bakmadım."

Ben: "Neden?"

Hans: "Sarı külotu gördüğüm için, siyah külotu[20] gördüğümde de öyle yapmıştım. Siyah da öyle bir külot, sadece siyah." (konuyu değiştiriyor) "Profesöre yazacağım için seviniyorum, her zaman seviniyorum."

Ben: "Neden ööğ dedin, iğrendin mi?"

Hans: "Evet, gördüm çünkü. Kaka yapmam lazım, zannettim."

Ben: "Neden?"

Hans: "Bilmiyorum."

Ben: "Ne zaman gördün siyah külotu?"

Hans: "Anna'nın (bizim hizmetçi) geldiği çok olmuştu –annemde gördüm– satın alıp eve getirmişti." (Karım bunun doğru olduğunu teyit ediyor.)

Ben: "İğrendin mi?"

Hans: "Evet."

Ben: "*Anneyi* gördün mü öyle bir külotla?"

Hans: "Hayır."

Ben: "Giyinirken de mi görmedin?"

Hans: "Sarı külotu satın alırken görmüştüm (Çelişki! Annesi sarı külotu aldığında, Hans onu ilk kez görmüştü.) Si-

20 Karım birkaç hafta önce bisiklet turlarında giymek için siyah bir şort aldı [Babanın notu].

yahı bugün de giydi (doğru!), sabah soyunurken gördüm onu çünkü."

Ben: "Ne? Sabah siyah külotunu mu çıkardı?"

Bir anlam veremediğim için karıma soruyorum. Karım da doğru olmadığını söylüyor; külotunu değişmemiş tabii evden çıkarken.

Hemen soruyorum Hans'a: "Annenin siyah bir külot giydiğini, sonra giderken çıkardığını, eve gelince tekrar giydiğini söyledin. Ama annen böyle söylemiyor."

Hans: "Külotu çıkarmadığını unutmuş olmalıyım. (öfkeyle) Rahat bırak beni."

Bu külot hikâyesini anlamak açısından şunu ifade etmek istiyorum: Hans bu konuda konuşacağı için seviniyor ve belli ki numara yapıyor. Sonunda maskesini çıkarıyor ve babasına karşı kabalaşıyor. Burada söz konusu olan, daha önce *haz* aldığı şeylerden, şimdi bastırma başladığı için utanması ve iğrenmesi. Külotunu değiştirirken annesine bakmasına başka bahaneler bulduğunda basbayağı yalan söylüyor; aslında külotun giyilmesi ve çıkarılması "kakayla" bağlantılı. Baba gerçekleri ve Hans'ın gizlemek istediği şeyin ne olduğunu biliyor.

Karıma, tuvalete giderken Hans'ın sık sık birlikte gelip gelmediğini soruyorum. Karım, evet, diyor. O kadar çok yalvarıyormuş ki sonunda karım izin veriyormuş birlikte tuvalete girmesine. Bütün çocuklar yapar böyle, diyor.

Hans'ın kaka yapan annesine bakmak için duyduğu bastırılmış hazzı aklımızın bir köşesinde tutalım.

Evin önüne çıkıyoruz. Hans çok neşeli. At gibi hoplayıp zıplıyor durmadan. Ona soruyorum: "Arabanın atı kim sence? Ben mi, sen mi yoksa annen mi?"

Hans (hemen): "Ben, genç bir atım ben."

Hans korkularının yoğun olduğu dönemde atları zıplarken görmüş, bana niye böyle yaptıklarını sormuş, ben de onu rahatlatmak için şöyle demiştim: "Biliyor musun, bunlar küçük atlar, küçük erkek çocukları gibi hoplayıp zıplıyorlar işte. Sen de zıplıyorsun, sen de küçük bir oğlan çocuğusun." Hans o günden beri atları zıplarken gördüğünde şöyle diyor: "Evet doğru, küçük atlar bunlar!"

Merdivenlerden yukarı çıkarken hiç düşünmeden soruyorum: "Gmunden'de çocuklarla atçılık oynadın mı?"

Hans: "Evet! (düşünceli bir tavırla devam ediyor) Galiba "salaklık" geldi bana orada."

Ben: "Kim at oldu?"

Hans: "Ben. Berta da arabacı oldu."

Ben: "Yere düştün mü at olduğunda peki?"

Hans: "Hayır. Berta, deh, deyince hızla koştum."[21]

Ben: "Atlı araba oynamadınız mı?"

Hans: "Hayır, normal araba ve arabasız at. At, arabası olsa da olmasa da gidebilir ve araba evde olabilir."

Ben: "Sık sık mı oynadınız atçılık?"

Hans: "Çok sık. Fritzl (ev sahibinin oğlu olduğunu daha önce öğrenmiştik [*bkz.* s. 21]) bir kere at oldu, Franzl da arabacı oldu, Fritzl öyle hızlı koştu ki birden bir taşa takıldı ve kan akmaya başladı."

Ben: "Düştü mü?"

21 Hans'ın çıngıraklı bir atçılık oyunu vardı (babanın notu).

Hans: "Hayır, ayağını suya soktu, sonra bir bez koydu üstüne."[22]

Ben: "Sen sık sık mı at oldun?"

Hans: "Evet."

Ben: "Ve salaklık oldu."

Hans: "Çünkü hep, 'atın yüzünden', 'atın yüzünden' dediler ("yüzünden" kelimesini özellikle vurguluyor), onlar işte böyle konuştuğu için, 'atın yüzünden' dedikleri için belki de 'salaklık' oldu."[23-24]

Baba bir süre daha sonuç getirmeyen başka alanlarda araştırmasına devam ediyor.

Ben: "Atla ilgili bir şey anlattılar mı?"

Hans: "Evet."

Ben: "Ne anlattılar?"

Hans: "Unuttum."

Ben: "Çiş aygıtından söz ettiler mi peki?"

Hans: "Hayır!"

Ben: "Orada korkmaya başlamış mıydın atlardan?"

22 *Bkz.* s. 74. Baba Fritzl'ın düşmüş olmasını düşünmekte haklıydı.

23 Hans burada *o zaman* değil, *o bağlantıda* 'salaklık' yaşadığını öne sürüyor. Bugün fobinin nesnesi olan şeyin, bir zamanlar haz nesnesi olmuş olması gerekir, teori böyle söylüyor. Ve Hans'ın söyleyemediği şeyleri onun adına ben söylemek istiyorum: 'Yüzünden' sözcüğü, fobinin atlardan arabayı da (ya da Hans'ın hep söylediği gibi, arabaları da) kapsayacak şekilde genişlemesine neden oluyor. Bu arada çocukların kelimeleri yetişkinlere kıyasla ne kadar daha oldukları gibi ele aldıklarını, ses benzerliklerinin onlar için ne kadar daha önemli olduğunu unutmamamız lazım. [Bu konuyla ilgili olarak bkz: Düşerin Yorumu (1900a), VI. bölüm, A altbölümünün sonları, eğitim baskısı, 2. cilt, s. 303 ve Nükte ve Bilinçdışıyla İlişkisi, IV. bölüm (1905c)]

24 Freud'un burada anlattığı, "yüzünden" (wegen), araba (Wagen) ve arabalar (Waegen) sözcüklerinin Almanca karşılıklarının okunuşundaki ses benzeşimi (çev. n.).

Hans: "Hayır, hiç korkmadım."

Ben: "Berta bahsetti mi hiç peki atların..."

Hans: (sözümü keserek) "...nasıl çiş yaptığından mı? Hayır!"

10 Nisan günü bir önce kaldığımız yerden devam edip, "atların yüzünden" sözlerinin ne anlama geldiğini soruyorum. Hans bilmiyor, sadece sabah bir sürü çocuğun kapının önünde durmuş, "at yüzünden, at yüzünden" dediklerini hatırlıyor. Kendi de onlarla birlikteymiş. Ben ısrar edince, çocukların "atın yüzünden" demediklerini, kendisinin yanlış hatırladığını söylüyor.

Ben: "Sık sık ahıra gidiyordunuz. Orada konuşmuşsunuzdur mutlaka atlar hakkında."– "Konuşmadık."–"Ne konuştunuz peki?" –"Hiçbir şey." –"O kadar çocuk hiçbir şey konuşmadınız mı?" –"Konuştuk, ama atlar hakkında değil."–

"Ne konuştunuz peki?" –"Bilmiyorum."

Vazgeçiyorum, çünkü çok yoğun direnç gösteriyor.[25] Hans'a soruyorum: "Berta'yla oynamaktan hoşlanıyor muydun?"

Hans: "Evet, çok. Olga'yla oynamaktan hoşlanmıyordum. Olga ne yaptı, biliyor musun? Grete bana kâğıttan bir top hediye etti. Olga topu yırttı. Berta asla yırtmaz benim topumu. Berta'yla oynamayı çok seviyordum."

Ben: "Berta'nın çiş aygıtının nasıl olduğunu gördün mü?"

Hans: "Hayır, ama atınkini gördüm, hep ahırda olduğum için, atın çiş aygıtını gördüm."

Ben: "O zaman merak ettin Berta'yla annenin çiş aygıtları nasıl diye, doğru mu?"

25 Burada sözcüklerin çağrışımlarından başka bir şey yok ve baba bunu fark etmiyor. Analiz çabalarının başarısız olmasına iyi bir örnek.

Hans: "Evet!"

Bir kez kızların ona çiş yaparken bakmak istediklerinden şikâyet ettiğini hatırlatıyorum [s. 26].

Hans: "Berta hep bakıyordu bana (kesinlikle incinmiş görünmüyor, aksine çok memnun gibi). Küçük bahçede, bayırturplarının olduğu yerde çiş yaptım, o da kapının önünde durup bana baktı."

Ben: "O çiş yaparken baktın mı sen?"

Hans: "Tuvalete gitti."

Ben: "Merak ettin mi peki?"

Hans: "Ben de tuvaletteydim onunla birlikte."

(Doğru bu, ev sahipleri anlatmıştı bize; Hans'a bunu yasakladığımızı hatırlıyorum.)

Ben: "Ona içeri girmek istediğini mi söyledin?"

Hans: "Ben yalnız girdim, çünkü Berta izin verdi. Ayıp değil ki bu."

Ben: "Ve onun çiş aygıtını görmek istiyordun."

Hans: "Evet, ama görmedim."

Hans'a Gmunden'de gördüğü rüyayı hatırlatıyorum (Elimdeki rehin kimin vb. [s. 26]) ve soruyorum: "Gmunden'de Berta'nın sana çiş yaptırmasını istedin mi?"

Hans: "Ona bir şey söylemedim asla."

Ben: "Neden bir şey söylemedin asla?"

Hans: "Düşünmedim bunu çünkü (başka bir konuya geçiyor). Profesöre her şeyi yazarsam 'salaklık' çabucak geçer, değil mi?"

Ben: "Neden Berta'nın sana çiş yaptırmasını istedin?"

Hans: "Bilmiyorum. Çiş yaparken baktığı için."

Ben: "Elini çiş aygıtına götürmesini arzu ettin mi?"

Hans: "Evet (lafı değiştiriyor). Gmunden'de çok güzeldi. Yabanturplarının olduğu küçük bahçede, küçük bir kum yığını var, orada küreğimle oynuyorum."

(Burası her zaman çiş yaptığı bahçe.)

Ben: "Gmunden'de yatakta yatarken elini çiş aygıtına götürdün mü?"

Hans: "Hayır. Gmunden'de öyle iyi uyudum ki onu düşünmedim hiç. Sadece –sokakta[26] ve şimdi yaptım."

Ben: "Ama Berta çiş aygıtını tutmadı hiç, öyle mi?"

Hans: "Tutmadı, çünkü söylemedim ona hiç."

Ben: "Ne zaman canın istedi peki?"

Hans: "Gmunden'de bir zaman işte."

Ben: "Sadece bir kez mi?"

Hans: "Hayır, daha çok."

Ben: "Sen ne zaman çiş yapsan Berta bakıyordu. Merak etti belki de nasıl çiş yaptığını."

Hans: "Belki de çiş aygıtımı merak etmiştir."

Ben: "Ama sen de merak etmiştin; sadece Bertanınkini mi merak ettin?"

Hans: "Bertanınkini, Olganınkini."

Ben: "Başka kiminkini?"

Hans: "Hiç kimseninkini."

Ben: "Doğru değil bu. Anneninkini de merak ettin."

Hans: "Evet anneminkini de merak ettim."

Ben: "Artık merak etmiyorsun, Hannanınki nasıl biliyorsun artık, değil mi?"

Hans: "Çiş aygıtı büyüyecek ama, değil mi?"[27]

Ben: "Evet, tabii, ama büyüyünce seninkine benzemeyecek."

26 Taşınmadan önce oturulan evde [s. 21].

27 Kendi çiş aygıtının büyüyeceğinden emin olmak istiyor.

Hans: "Biliyorum. Böyle olacak" (yani şimdi olduğu gibi), "sadece biraz daha büyük."

Ben: "Annen Gmunden'de üstünü çıkarırken merak ettin mi?"

Hans: "Evet. Hanna yıkanırken de onun çiş aygıtını gördüm."

Ben: "Anneninkini de gördün mü?"

Hans: "Hayır!"

Ben: "Annenin külotunu görünce iğrenmiştin."

Hans: "Sadece siyah olanı görünce, siyah külotu satın aldığında, kusuyorum o zaman, ama külotu giydiğinde, çıkardığında kusmuyorum. *Kusuyorum, çünkü siyah külot kakaya, sarı külot çişe benziyor, o zaman benim de çişim geldi sanıyorum.* Annemin külotu üstündeyken, görmüyorum onu çünkü önünde elbiseleri oluyor."

Ben: "Peki elbiselerini çıkarınca?"

Hans: "O zaman kusmuyorum. Ama yeni olduğunda kakaya benziyor. Eski olunca rengi soluyor, kirleniyor. Yeni alındığında tertemiz oluyor, evde kirleniyor. Satın alındığında yeni oluyor, alınmadığında eski oluyor."

Ben: "Eski olunca iğrenmiyorsun yani?"

Hans: "Eski olunca kakadan çok daha siyah oluyor, değil mi? Biraz daha siyah oluyor."[28]

Ben: "Annenle çok sık girdin mi tuvalete?"

Hans: "Çok sık."

Ben: "İğrendin mi"

Hans: "Evet...hayır!"

28 Hans burada nasıl açıklayacağını bilemediği bir konu etrafında dönüp duruyor, bizim için de onu anlamak oldukça zor. Belki de kastettiği, sadece bir külot gördüğünde iğrendiği ama annesinin üzerinde gördüğünde kaka ya da çişi hatırlamayıp başka şeylerle ilgilendiği.

Ben: "Annen çiş ya da kaka yaparken yanında durmayı seviyorsun, değil mi?"

Hans: "Çok."

Ben: "Neden?"

Hans: "Bilmiyorum."

Ben: "Çünkü, çiş aygıtını göreceğim, diye düşünüyorsun."

Hans: "Evet, galiba doğru."

Ben: "Peki, Lainz'da neden tuvalete gitmek istemiyorsun?"

(Lainz'da sürekli onu tuvalete götürmemem için yalvarıyor bana. Bir kez rezervuarın çıkardığı sesten korkmuştu.)

Hans: "Sifonu çekince patırtı çıkıyor, belki ondan."

Ben: "O zaman korkuyorsun."

Hans: "Evet."

Ben: "Peki buradaki tuvalette?"

Hans: "Hayır. Lainz'ta korkuyorum sen sifonu çektiğinde. Ben içerdeyken sifon çekilince de korkuyorum."

Evde korkmadığını bana göstermek için birlikte tuvalete gitmemizi ve sifonu çekmemizi istiyor. Sonra da şu açıklamayı yapıyor:

"(Su akarken) önce büyük, sonra hafif bir patırtı çıkıyor; patırtı büyükse içerde kalmak istiyorum, patırtı hafifse dışarı çıkmak istiyorum."

Ben: "Korktuğun için mi?"

Hans: "Çünkü güçlü bir patırtı görmeyi (düzeltiyor) duymayı seviyorum, o zaman iyice duyayım diye içerde kalmak istiyorum. "

Ben: "Güçlü bir patırtı neyi hatırlatıyor sana?"

Hans: "Tuvalette kaka yapmam gerektiğini." (Siyah külotla aynı şey yani)

Ben: "Neden?"

Hans: "Bilmiyorum. Büyük bir kaka güçlü bir patırtı çıkarır gibi geliyor kulağa. Büyük patırtı kakayı hatırlatıyor, küçük patırtı çişi (*krş.* siyah ve sarı külot)."

Ben: "Atlı araba kaka renginde değil miydi?" (Kendi siyah olduğunu söylemişti [s. 58].)

Hans : "(çok etkilenmiş bir sesle) Evet!"

Burada birkaç şey eklemem gerek: Baba çok fazla soru soruyor ve çocuğun konuşmasına izin vereceği yerde, kendi hedefleri doğrultusunda araştırmaya devam ediyor. Böylece analiz net ve güvenli olamıyor. Hans kendi yolundan gidiyor ve bu yolda engellenmek istendiğinde de hiçbir şey yapmıyor. Onun ilgisini çeken şeyler, kaka ve çiş; neden böyle olduğunu bilmiyoruz. Patırtı hikâyesi de, sarı ve siyah külot hikâyesi gibi yeterince açık değil. Benim tahminim, Hans'ın keskin kulaklarıyla, erkekler ve kadınlar çiş yaparken çıkan seslerin farklılığının ayırdında olması. Ancak analiz, materyalimizi biraz da suni olarak bu iki gereksinimin aksi istikametine yönlendiriyor gibi. Daha önce analiz yapmamış okurlara tavsiyem, her şeyi çabucak anlamak istemeye çalışmadan, olayları belli ölçüde tarafsız bir dikkatle incelemek ve beklemek olacaktır.

11 Nisan. Hans bugün sabah yine odamıza geliyor ve son zamanlarda hep olduğu gibi dışarı çıkarılıyor.

Sonra şunları anlatıyor: "Ben bir şey düşündüm: *Ben küvetteyim,*[29] *o sırada tamirci geliyor ve küveti söküyor.*[30] *Sonra büyük bir matkap alıp, karnıma batırıyor.*"

Baba bu fanteziyi şöyle tercüme ediyor:

29 Annesi Hans'ı yıkıyor [babanın notu].
30 Tamir etmek için [babanın notu].

"Annemle ben yataktayız. Sonra babam geliyor ve beni kovuyor. Büyük penisiyle beni annemden ayırıyor."

Biz, karar vermek için biraz daha bekleyeceğiz.

Hans bundan başka bir hikâye daha anlatıyor: "Trenle Gmunden'e gidiyoruz. İstasyonda elbiselerimizi giyiyoruz, ama tam giyinemiyoruz, tren bizimle beraber yoluna devam ediyor."

Hans'a şu soruyu yöneltiyorum: "Hiç kaka yapan at gördün mü?"

Hans: "Evet, çok gördüm."

Ben: "Atlar kaka yaparken çok patırtı oluyor mu?"

Hans: "Evet!"

Ben: "Neyi hatırlatıyor sana bu patırtı?"

Hans: "Kakanın lazımlığa düşmesini."

Atlı arabanın düşen ve ayaklarıyla patırtı çıkaran atı, düşerken gürültü çıkaran bir kaka olmalı. Lavman korkusu, çok yüklü arabalardan duyduğu korku, çok dolu bir mideden duyduğu korkuyla aynı şey olmalı.

Baba böyle dolambaçlı yollara girerek asıl konuyu karartıyor.

11 Nisan. Hans öğle yemeğinde, "Gmunden'de bir küvetimiz olsa da umumi banyoya gitmek zorunda kalmasam," diyor. Hans'ı Gmunden'de sıcak suyla banyo yapabilsin diye yakındaki bir umumi banyoya götürüyorduk ama Hans ağlıyor ve gitmemek için direniyordu. Viyana'da da büyük küvete yatırdığımız ya da oturttuğumuz zaman hep avaz avaz bağırır. Mutlaka dizlerinin üstünde ya da ayakta yıkanmak ister.

Yavaş yavaş kendi ifadeleriyle analizimizi beslemeye başlayan Hans'ın bu konuşması, son iki fantezisi (küveti söken tamirci ve Gmunden'de trenden inemediği yolculuk) arasındaki bağlantıyı sağlıyor. Baba Gmunden fantezisinden haklı olarak Hans'ın Gmunden'i sevmediği çıkarımını yapmış. Öte yandan, bilinçaltından su yüzüne çıkanları geçmişin değil, gelecekteki olayların yardımıyla açıklamak gerektiğine dair yerinde bir ikaz bu.

Hans'a korkup korkmadığını, korkuyorsa neden korktuğunu soruyorum.

Hans: "İçine düşerim diye."

Ben: "Peki küçük küvette yıkanırken niye korkmuyordun hiç?"

Hans: "Onda oturuyordum, küçük olduğu için yatamıyordum."

Ben: "Gmunden'de motora binerken suya düşmekten korkmadın mı?"

Hans: "Korkmadım, çünkü tutundum, o zaman düşmem içine. Büyük küvette düşmekten korkuyorum."

Ben: "Ama büyük küvette annen yıkıyor seni. Suya atar seni annen, diye mi korkuyorsun?"

Hans: "Ellerini çeker ve kafa üstü suya düşerim, diye korkuyorum."

Ben: "Ama annen seni çok seviyor, biliyorsun, asla bırakmaz seni."

Hans: "Bırakır, diye düşündüm işte."

Ben: "Neden?"

Hans: "Hiç bilemiyorum."

Ben: "Yaramazlık yaptığın için annem beni artık sevmiyor, diye mi düşündün acaba?"

Hans: "Evet!"

Ben: "Acaba annenin Hanna'yı yıkarken ellerini çekmesini ve Hanna'nın suya düşmesini istemiş olabilir misin?"

Hans: "Evet!"

Babanın bu tahmininin doğru olduğunu düşünüyoruz.

12 Nisan. 2. sınıf vagonda Lainz'dan dönerken Hans siyah deri yastıkları görüyor: "Ööğ, kusacağım, siyah külot ve siyah at görünce de kusmam geliyor, çünkü kakam geliyor."

Ben: "Annende seni korkutan siyah bir şey mi gördün?"

Hans: "Evet!"

Ben: "Ne gördün?"

Hans: "Bilmem. Siyah bir bluz ve siyah çorap."

Ben: "Belki de çiş yaparken merak edip baktığında siyah tüyler görmüşsündür."

Hans (özür dileyen bir tavırla): "Ama çiş aygıtını görmedim."

Bir kez avlu kapısının karşısından bir araba geçerken korktuğunda Hans'a "Kapı popoya benzemiyor mu", diye sormuştum.

Hans: "Ve atlar da kakaya benziyor!" O günden beri avludan çıkan bir araba gördüğünde "Bak, kakacık", diyor. Sözcüğün bu şekli aslında Hans'a yabancı, bir sevgi sözcüğü gibi geliyor kulağa. Karımın kardeşi çocuğuna hep "Wumpicik" diye seslenir.

Hans, 13 Nisan'da çorbanın içinde bir ciğer parçası görüyor ve "Ööööğ, kaka!" diyor. Hans kıyma yemeyi de pek sevmiyor gibi, rengi ve şekli ona kakayı hatırlatıyor.

Akşam karım Hans'ın balkona çıktığını ve şöyle dediğini anlatıyor: "Hanna'nın balkona çıktığını ve düştüğünü

hayal ettim." Hans'a sık sık Hanna balkona çıktığında parmaklıklara yaklaşmamasına dikkat etmesini söylerim. Çünkü ayrılıkçı hareketten bir demirci, parmaklıkların arasını son derece beceriksizce çok büyük yaptı ve ben bu aralıkları küçültmek için aralarına tel takmak zorunda kaldım. Hans'ın bastırılmış arzusu burada açığa çıkıyor. Annesinin, Hanna'nın burada olmamasını ister miydin, sorusuna, Hans, evet, diyor.

14 Nisan. Hanna konusu gündemde. Daha önceki notlarımda da görülebileceği gibi, Hans anne babasının sevgisini ondan çalan yeni doğmuş bebeğe karşı başından itibaren büyük bir antipati duyuyordu. Bu antipati henüz tam kaybolmuş değil ve Hans bebeğe abartılı bir şefkatle yaklaşarak bunu dengelemeye çalışıyor.[31] Bir taraftan da sık sık leyleğin bebek getirmesini istemediğini ve leyleğin *büyük sandıktan* artık çocuk getirmemesi için ona para vermemizi söylüyor (*krş.* eşya arabasından duyduğu korku. Atlı bir araba büyük bir sandığa benzemiyor mu?) Hanna o kadar çok bağırıyor ki beni rahatsız ediyor, diyor.

Bir gün aniden şöyle diyor: "Hanna'nın geldiği zamanı hatırlıyor musun? Yatakta annemin yanında, sevimli sevimli, uslu uslu yatıyordu." (Bu övgü dolu sözler şüphe uyandıracak kadar sahte geliyor insana!)

Aşağıda, evin önündeyiz. Yine size yazmam gereken bir ilerleme söz konusu. Hans artık kamyonlardan bile korkmadığını söylüyor. Bir keresinde neredeyse sevinç içinde şöyle bağırıyor: "İşte ağzında siyah şeyi olan bir at geliyor!"

31 "Kaka" konusundan direkt "Hanna" konusuna geçmesinin sebebini nihayet anlıyoruz: Hans için Hanna bizzat kaka, çocukların hepsi birer kaka!

Ve ben nihayet bunun deri ağızlıklı bir at olduğunu tespit ediyorum. Ama Hans attan korkmuyor.

Hans bir gün sopasıyla kaldırım taşlarına vuruyor ve soruyor: "Bunun altında...gömülü bir adam mı var...yoksa sadece mezarlıkta mı olur bu?" Anlayacağınız Hans sadece hayat bilmecesiyle değil, ölüm denen bilmeceyle de meşgul.

Geri döndüğümüzde girişte bir sandık görüyoruz. Hans şöyle diyor: "Hanna böyle bir sandıkta Gmunden'e gelmişti. Biz ne zaman Gmunden'e gitsek, Hanna böyle bir sandığın içinde geliyor. Yine bana inanmıyorsun, değil mi? Ama gerçekten öyle, baba, inan bana. Büyük bir sandık geldi bize, içinde bir sürü çocuk vardı, küvetin içinde oturuyorlardı. (Sandıkta küçük bir küvet vardı.) Ben oturttum onları küvete, gerçekten. Çok iyi hatırlıyorum."[32]

Ben: "Neyi hatırlıyorsun?"

Hans: "Hanna'nın sandıkta gittiğini, ben onu unutmadığım için. Yemin ederim ki böyle."

Ben: "Ama geçen yıl Hanna bizimle tren vagonunda geldi."

Hans: "*Ama eskiden hep sandıkta geliyordu.*"

Ben: "Annende değil miydi sandık?"

Hans: "Evet, annemdeydi."

Ben: "Neredeydi sandık?"

Hans: "Evde, yerde."

32 Hans hayal kurmaya başlıyor. Sandık ve küvetin Hans için aynı şey olduğunu, çocukların bulunduğu mekânı temsil ettiklerini anlıyoruz. Bunu tekrar tekrar yeminler ederek vurgulamasına dikkat edelim!

Ben: "Yanında mı taşıyordu annen onu acaba?"[33]

Hans: "Hayır! Biz Gmunden'e giderken, Hanna sandıkta geldi."

Ben: "Nasıl çıktı sandıktan peki?"

Hans: "Çıkarttılar."

Ben: "Annen mi çıkarttı?"

Hans: "Ben ve annem. Sonra arabaya bindik, Hanna atın üstündeydi, arabacı önde dimdik duruyordu ve 'deh' dedi. Sen de orada mıydın? Annem biliyor. Annem bilmiyor, unutmuş, sakın söyleme ona!"

Hans'a bütün anlattıklarını tekrarlatıyorum.

Hans: "Sonra Hanna indi arabadan."

Ben: "Ama yürüyemiyordu ki daha o zaman."

Hans: "O halde biz indirdik."

Ben: "Atın üzerine nasıl oturdu ki? Geçen sene oturamıyordu ki daha."

Hans: "Hayır, oturabildi ve 'deh' diye bağırdı ve atları kırbaçladı, 'deeh, dehh' yaptı önceden benim kırbacımla. Atın mahmuzları yoktu, Hanna gitti atın üstünde, şaka yapmıyorum baba."

Israrla not alınmış bu saçmalık ne anlama gelebilir? Hayır, saçmalık değil, bir parodi bu aslında ve Hans'ın babasından intikamı. Hans'ın demek istediği yaklaşık şöyle: *Annemin karnı yazın Gmunden'e giderken o kadar büyümüştü ki; bu durumda hâlâ Hanna'yı Ekim'de leyleğin getirdiğine inanmamı mı istiyorsun? O halde ben de senden benim yalanlarıma inanmanı istiyorum.* Han-

33 Burada sandık, annenin karnı tabii. Baba Hans'a bunu anladığını ima etmeye çalışıyor. Agadeli Kral Sargon'dan bu yana mitsel kahramanların içinde bulunduğu küçük sandık da bundan başka bir şey değil. (Ek-1923:) *krş.* Rank'ın 1909 tarihli 'Kahramanların Doğum Miti' araştırması (2. baskı, 1922).

na'nın yazın Gmunden'e onlarla birlikte "sandığın içinde" geldiği iddiası, annenin hamile olduğunu bilmesinden başka ne anlama gelebilir ki? Hans'ın "sandıktaki" yolculuğun her yıl tekrarlanacağını düşünmesi, geçmişe ait bilinçaltındaki bir düşüncenin sıkça görüldüğü şekilde hatırlanması olabilir veya çocuğun kendine özel nedenleri var ve annenin bir sonraki yaz tatilinde de yine hamile olacağından korkuyor. Şimdi Hans'ın ikinci fantezisinde olduğu gibi Gmunden'e yolculuğu neden istemediğini de anlıyoruz [s. 72].

> Daha sonra Hans'a, Hanna'nın doğumdan sonra annenin yatağına nasıl geldiğini soruyorum.

İşte Hans'ın babasının kafasını şişirmesi için bulunmaz bir fırsat.

> Hans: "Hanna geldi işte. Bayan Kraus (ebe) onu yatağa yatırdı. Yürüyemiyordu çünkü. Ama leylek onu gagasında taşıdı. Yürüyemiyordu çünkü (Hepsini bir solukta anlatıyor). Leylek merdivenlerden sahanlığa çıktı, kapıya vurdu, herkes uyuyordu ama leylekte anahtar vardı, kapıyı açtı ve Hanna'yı *senin*[34] yatağına koydu, annem uyuyordu –hayır, leylek onu *annemin* yatağına koydu.
>
> Gece yarısıydı, leylek sessizce Hanna'yı yatağa koydu, ayakaltında dolaşmadı, şapkasını aldı ve tekrar çekip gitti. Yo hayır, şapkası yoktu."
>
> Ben: "Kim aldı şapkasını, doktor muydu o acaba?"
>
> Hans: "Leylek gitti sonra, ve gitti, sonra zile bastı, evde hiç kimse uyumuyordu. Ama bunları anneme ve Tinni'ye (aşçı) anlatma. Sır bu!"

34 Alay ediyor Hans burada tabii, tıpkı annesine bu sırdan söz etmemesini isterken olduğu gibi.

Ben: "Hanna'yı seviyor musun?"

Hans: "Evet, hem de çok."

Ben: "Onun dünyaya gelmiş olması iyi mi, yoksa gelmese daha mı iyi olurdu?"

Hans: "Dünyaya gelmemiş olsa daha iyi olurdu."

Ben: "Neden?"

Hans: "Bağırmazdı böyle, bağırmasına dayanamıyorum."

Ben: "Sen de bağırıyorsun ama."

Hans: "Hanna da bağırıyor."

Ben: "Neden dayanamıyorsun?"

Hans: "Çok yüksek sesle bağırıyor da ondan."

Ben: "Hayır, hiç bağırmıyor."

Hans: "Çıplak poposuna vurunca bağırıyor."

Ben: "Vurdun mu sen hiç?"

Hans: "Annem poposuna vurunca bağırıyor."

Ben: "Hoşlanmıyor musun bundan?"

Hans: "Hayır... Neden dersen... Çünkü bağırırken patırtı oluyor."

Ben: "O doğmasa daha iyi olurdu, diyorsan, onu sevmiyorsun, demektir."

Hans: (evet anlamında) "Hı hı."

Ben: "Bu yüzden annen onu yıkarken, onu bıraksın ve o da suya düşsün ve..."

Hans: (cümleyi tamamlıyor) "...ölsün istiyorum."

Ben: "O zaman sen de annenle yalnız kalırsın. Akıllı uslu çocuklar böyle şeyler istemez."

Hans: "*Ama düşünebilir.*"

Ben: "Ama bu iyi bir şey değil."

Hans: "*Ama düşünmesi iyi bir şey, profesöre yazabilirsin bunu.*"[35]

35 Aferin sana Hans! Yetişkinlerden psikanalizi daha iyi kavramalarını bekleyemem doğrusu!

Daha sonra Hans'a, Hanna büyüyüp konuşabildiği zaman, onu daha çok seveceğini söylüyorum.

Hans: "Hayır, şimdi de seviyorum onu. Sonbaharda büyüyünce onunla yalnız parka gideceğim ve ona her şeyi anlatacağım."

Tam ona başka bir şey açıklamaya başlıyorum ki Hanna'nın ölmesini istemenin çok da kötü bir şey olmayabileceğini anlatmak üzere lafımı kesiyor.

Hans: "Hanna buraya gelmeden önce dünyaya gelmişti zaten. Leyleğin yanında dünyadaydı zaten."

Ben: "Leylek nerede buldu onu?"

Hans: "Sandıkta, *leylek sandığında.*"

Ben: "Neye benziyor bu sandık?"

Hans: "Kırmızı. Kırmızı boyalı." (Kan olabilir mi?)

Ben: "Kim söyledi sana bunu?"

Hans: "Annem –ben düşündüm– kitapta yazıyor."

Ben: "Hangi kitapta?"

Hans: "Resimli kitapta." (İlk resimli kitabını getirtiyorum. Burada kırmızı bir şöminenin üstünde içinde leyleklerin olduğu bir leylek yuvası var. Sandık bu oluyor; tuhaf bir şekilde aynı sayfada nal takılan bir at resmi var. Hans ise, leylek yuvasında göremediği bebekleri sandığa koymuş hayalinde.

Ben: "Leylek ne yaptı ona?"

Hans: "Hanna'yı getirdi. Gagasıyla. Şu Schönnbrunn Sarayı'ndaki şemsiyeyi ısıran leylek." (Schönnbrunn'da geçen bir olayı hatırlıyor.)

Ben: "Sen gördün mü leylek Hanna'yı getirirken?"

Hans: "Ben uyuyordum ya. Leylek sabah getiremez kız ya da oğlan çocukları."

Ben: "Neden?"

Hans: "Getiremez. Leylekler yapamaz bunu. Neden biliyor musun?

İnsanlar görmesin diye ve sonra birden, sabah olunca küçük bir kız gelmiş olur."[36]

Ben: "Ama leyleğin bunu nasıl yaptığını merak ediyordun o zaman?"

Hans: "Evet!"

Ben: "Hanna geldiğinde neye benziyordu?"

Hans (sahte bir ifadeyle): "Bembeyaz ve tatlı. Altın gibi."

Ben: "Ama ilk kez gördüğünde beğenmemiştin onu."

Hans: "Hayır, çok beğenmiştim!"

Ben: "Şaşırmıştın çok küçük olduğuna, değil mi?"

Hans: "Evet!"

Ben: "Ne kadar küçüktü?"

Hans: "Küçük bir leylek kadar."

Ben: "Başka nasıldı? Kaka gibi miydi?"

Hans: "Hayır, kaka çok daha büyüktür...biraz daha küçüktü, Hanna kadar."

Babaya çocuğun fobisinin nedeninin kız kardeşinin doğumuyla ilgili düşünceleri ve arzuları olduğunu önceden söylemiş, fakat çocukların cinsel yaşamıyla ilgili kuramlar bağlamında, çocuğun "kaka" anlamına geldiğini ve Hans'ın da bu dışkı karmaşasını yaşayacağına dikkatini çekmeyi unutmuştum. Benim bu ihmalim yüzünden terapide kısmen belirsizlikler oluşmuştu. Baba yaptığım açıklamalar ışığında, ilerde bu önemli konuyla bağlantılı olarak ikinci kez Hans'ın ifadesine başvuracak.

36 Hans'ın tutarsızlıklarına takılmamak lazım. Bir önceki konuşmada leyleğe inanmaması bilinçaltından ortaya çıkmış ve bunu, bir şeyleri gizlemeye çalışan babasına karşı hırçınlaşması takip etmişti. Oysa şimdi daha sakin olan Hans leylek savıyla ilgili sorunlara açıklama getiren resmi fikirleri dile getiriyor.

Ertesi gün Hans'a bir gün önce anlattığı hikâyeyi yeniden anlattırıyorum. Hans şöyle diyor: "Hanna büyük sandıkta Gmunden'e gitti, annem vagonda gitti, Hana yük treninde sandığın içinde gitti, Gmunden'e geldiğimizde, annem ve ben Hanna'yı dışarı çıkardık, atın üzerine oturttuk. Arabacı ayakta duruyordu, Hanna önceki (geçen yılki) kırbacı aldı, atı kırbaçladı, arabacıyı da kırbaçladı. –Arabacı kırbaçlamadı hiç çünkü kırbaç Hanna'daydı.–

Dizginler arabacıdaydı –dizginler de Hanna'daydı; (Trenden her seferinde bir arabayla eve dönüyoruz; Hans burada gerçek ve fanteziyi uzlaştırmaya çalışıyor). Gmunden'de Hanna'yı atın üstünden aldık, Hanna tek başına merdivenleri çıktı." (Geçen yıl Gmunden'deyken Hanna 8 aylıktı. Hans'ın fantezisini besleyen bir yıl önceki olaylar sırasında ise annesi beş aylık hamileydi.)

Ben: "Geçen yıl Hanna doğmuştu."

Hans: "Geçen yıl arabayla gitti, ama bundan bir yıl önce bizimle dünyadayken..."

Ben: "O zaman bizimle miydi?"

Hans: "Evet, sen hep geliyordun, benimle tekneye biniyordun, Hanna bize hizmet ediyordu."

Ben: "Ama bu geçen yıl olamaz. Hanna daha doğmamıştı o zaman."

Hans: "*Evet, doğmuştu.* Sandıkla gittiğinde, yürüyebiliyor ve 'Anna' diyebiliyordu" (Ancak dört aydır söyleyebiliyor aslında).

Ben: "Ama bizimle değildi ki o zaman Hanna."

Hans: "Bizimleydi, leyleğin yanındaydı."

Ben: "Hanna kaç yaşında?"

Hans: "Sonbaharda 2 olacak. Oradaydı Hanna, sen de biliyorsun."

Ben: "Peki ne zaman leyleğin yanında, leylek sandığındaydı?"

Hans: "Sandıkla gitmeden çok önce. Çok çok önce."

Ben: "Hanna ne zamandır yürüyebiliyor? Gmunden'de yürüyemiyordu henüz."

Hans: "Geçen yıl yürüyemiyordu ama onun dışında yürüyebiliyordu."

Ben: "Ama Hanna sadece bir kez geldi Gmunden'e."

Hans: "Hayır! İki kere geldi, evet iki kere. Çok iyi hatırlıyorum. Anneme sor istersen, o söyler sana."

Ben: "Doğru değil bu."

Hans: "Doğru. *Gmunden'e ilk geldiğinde yürüyebiliyor ve ata binebiliyordu. Sonra taşınması gerekti.*– Hayır, daha sonra ata bindi ve geçen yıl taşınması gerekiyordu."

Ben: "Ama Hanna çok kısa bir süredir yürüyebiliyor. Gmunden'de yürüyemiyordu."

Hans: "Evet, yazmaya devam et sen. Çok iyi hatırlıyorum– Neden gülüyorsun?"

Ben: "Çünkü sahtekârın birisin sen. Çok iyi biliyorsun ki Hanna sadece bir kere Gmunden'e gitti."

Hans: "Doğru değil bu. İlk seferinde atla gitti...ikinci sefer ise (belirgin şekilde şüpheye düşüyor)..."

Ben: "At annen olmasın sakın?"

Hans: "Hayır, gerçek bir attı, at arabasındaki at."

Ben: "Ama biz hep iki atlı arabayla gittik."

Hans: "O halde bir faytondu."

Ben: "Hanna ne yedi sandıkta?"

Hans: "Sandığın içine tereyağlı ekmek, ringa balığı ve turp (Gmunden'e özgü bir akşam yemeği) koydular. Hanna yol boyunca ekmeğine yağ sürdü ve 50 kere yedi."

Ben: "Ağlamadı mı Hanna?"

Hans: "Hayır!"

Ben: "Ne yaptı peki?"

Hans: "Uslu uslu oturdu."

Ben: "Sağa sola vurmadı mı?"

Hans: "Hayır, durmadan yemek yedi, yerinden kıpırdamadı. İki büyük bardak dolusu kahveyi bitirdi– sabaha kadar her şeyi silip süpürdü, çöpleri, iki turpun yapraklarını, turpları kestiği bıçağı sandıkta bıraktı; tavşan gibi her şeyi yalayıp yuttu, bir dakikada bitirdi her şeyi. Çok telaşlıydı. Ben de bütün gece Hanna'yla sandıkta uyudum (gerçekten de iki yıl önce Gmunden'e gece gitmiştik), annem vagonda uyudu. Arabada hep yemek yedik, çok eğlendik. – Atla gitmedi Hanna (pek emin değil kendinden şimdi, çünkü iki atlı arabayla gittiğimizi biliyor)...arabada oturdu Hanna. Doğrusu bu, arabada sadece ben ve Hanna vardık...annem atın üstündeydi, Karolin (geçen yılkı hizmetkar) öbür ata bindi...Bu anlattıklarım doğru değil."

Ben: "Ne doğru değil?"

Hans: "Hiçbiri doğru değil. Bak, Hanna'yı ve beni sandığa[37] koyalım, ben sandığa çiş yapayım. Donuma yapacağım mecburen, hiç umurumda değil, ayıp değil ya. Bak şaka değil bu, ama çok eğleneceğiz!"

Sonra dünkü leylek hikâyesini, sadece giderken şapkayı alma bölümü olmadan anlatıyor.

Ben: "Leylek neresine koymuştu kapının anahtarını?"

Hans: "Gagasına."

Ben: "Gagasına ha! Hiç rastlamadım ben daha önce gagasında anahtar olan bir leyleğe."

37 Girişte duran Gmunden'e gidecek eşyaların konduğu sandık [babanın notu].

Hans: "Nasıl girecek ki başka türlü içeri? Leylek nasıl girer kapıdan içeri? Doğru değil bu, karıştırdım. Leylek kapıyı çalıyor ve biri açıyor kapıyı."

Ben: "Nasıl çalıyor kapıyı?"

Hans: "Zile basıyor."

Ben: "Nasıl yapıyor bunu?"

Hans: "Gagasını alıyor ve onunla basıyor."

Ben: "Peki sonra kapadı mı tekrar kapıyı?"

Hans: "Hayır. Bir hizmetçi kapadı. Yukardaydı hizmetçi, leyleğe kapıyı açtı ve kapadı."

Ben: "Evi neresi leyleğin?"

Hans: "Neresi mi? Kızların olduğu sandık. Schönnbrunn'dadır belki."

Ben: "Ben Schönnbrunn'da sandık görmedim."

Hans: "Daha uzaktadır o halde. – Leyleğin sandığı nasıl açtığını biliyor musun? Gagasını alıyor – sandığında bir anahtarı var–, alıyor gagasını ve bir tanesini (gagasının bir bölümünü) böyle açıp kapıyor (yazı masasının kilidinde gösteriyor nasıl olduğunu). Bir de kulpu var sandığın."

Ben: "Kız ağır değil mi leylek için?"

Hans: "Hayır!"

Ben: "Bak ne diyeceğim, atlı bir araba sence leylek sandığına benzemiyor mu?"

Hans: "Evet!"

Ben: "Peki eşya arabası?"

Hans: "Yaramaz çocuk arabasına da benziyor."

17 Nisan. Hans dün uzun zamandır niyetlendiği bir şeyi yapıp, karşı avluya geçti. Bugün gitmek istemedi, çünkü giriş kapısının tam karşısında, yükleme rampasında bir araba duruyordu. Bana, orada araba durunca *atlara sa-*

taşırım, onlar da düşer ve patırtı çıkarır diye korkuyorum, dedi.

Ben: "Nasıl sataşır ki insan atlara?"

Hans: "Onlara bağırıp, 'deh' deyip, sataşırız."[38]

Ben: "Sen sataştın mı hiç?"

Hans: "Evet, hem de çok. Yapacağım diye korkuyorum ama yapmıyorum."

Ben: "Peki Gmunden'de sataştın mı hiç atlara?"

Hans: "Hayır!"

Ben: "Ama atlara sataşmak hoşuna gidiyor, değil mi?"

Hans: "Evet, hem de çok!"

Ben: "Onları kırbaçlamak istiyor musun?"

Hans: "Evet!"

Ben: "Annenin Hanna'ya vurduğu gibi mi vurmak istiyorsun atlara? O da hoşuna gidiyor çünkü."

Hans: "Atlara bir şey olmuyor ki vurunca (Atları kırbaçlamaktan duyduğu korkuyu azaltmak için bir kez ben söylemiştim bunu ona). Bir kere yaptım gerçekten. Elimde kırbaç vardı ve atı kırbaçladım, at yere yuvarlandı ve ayaklarıyla patırtı çıkardı."

Ben: "Ne zaman oldu bu?"

Hans: "Gmunden'de."

Ben: "Gerçek bir at mıydı, hani şu arabaya koşulanlardan?"

Hans: "Arabada değildi."

Ben: "Neredeydi peki?"

Hans: "Tuttum atı kaçmasın diye" (Bunların hiçbiri gerçek gibi görünmüyor tabii).

38 Arabacının atlara vurup "deehh" diye bağırmasından hep korkmuştur Hans [babanın notu].

Ben: "Nerede oldu bu?"

Hans: "Yalakta."

Ben: "Kimden izin aldın? Atları arabacı mı bırakmıştı oraya?"

Hans: "Ahırdan bir attı işte."

Ben: "Nasıl gelmiş yalağa peki?"

Hans: "Ben götürdüm."

Ben: "Nereden? Ahırdan mı?"

Hans: "Ben götürdüm çünkü kırbaçlamak istiyordum atı."

Ben: "Ahırda kimse yok muydu?"

Hans: "Vardı, Loisl (Gmunden'deki arabacı) vardı."

Ben: "İzin verdi mi sana Loisl?"

Hans: "Onunla güzel konuştum, o da yapabilirsin, dedi."

Ben: "Ne dedin ona?"

Hans: "Atı alıp, kırbaçlayıp, bağırabilir miyim, dedim. O da olur, dedi."

Ben: "Çok kırbaçladın mı?"

Hans: "*Sana anlattıklarımın hiçbiri doğru değil.*"

Ben: "Hangisi doğru?"

Hans: "Hiçbiri, şaka olsun diye anlattım."

Ben: "Atları çıkarmadın mı hiç ahırdan yani?"

Hans: "Hayır!"

Ben: "Ama çıkarmak isterdin."

Hans: "İsterdim evet. Çıkarmayı düşündüm."

Ben: "Gmunden'de mi?"

Hans: "Hayır, burada. Sabah üstümü giyindiğimde düşündüm; hayır, sabah yatakta düşündüm."

Ben: "Bana neden anlatmadın?"

Hans: "Aklıma gelmedi."

Ben: "Sokağa bakınca aklına geldi bunlar, şimdi yani."

Hans: "Evet."

Ben: "En çok kime vurmak istersin, bana mı, annene mi, Hanna'ya mı?"

Hans: "Anneme."

Ben: "Neden?"

Hans: "Vurmak istiyorum ona çünkü."

Ben: "Ne zaman gördün birinin bir anneye vurduğunu?"

Hans: "Hiç görmedim hayatımda."

Ben: "Ama yine de yapmak istiyorsun. Nasıl yapacaksın peki?"

Hans: "Halı tokmağıyla (Annesi sık sık Hans'ı ona halı tokmağıyla vurmakla tehdit eder)."

Bu sabah konuşmayı yarım bırakmak zorunda kaldım.

Hans sokakta, atlı arabaların, eşya arabalarının, kömür arabalarının aslında leylek sandığı arabası olduğunu açıklıyor.

Hamile kadınlar yani. Yukarıdaki sadistçe arzularının konumuzla alakası olmadığı söylenemez.

21 Nisan. Hans bu sabah düşündüklerini anlatıyor: "Lainz'ta bir tren vardı ve ben Lainz'taki büyükannemle Gümrük Başmüdürlüğü'ne gittim. Sen daha köprüden aşağı inmemiştin, ikinci tren St. Veit'a varmıştı.[39] Sen aşağı geldiğinde, tren gelmişti ve trene bindik."

(Hans dün Lainz'taydı. Bineceğimiz perona ulaşmak için bir köprüden geçmek gerekiyor burada. Perondan bakıldığında St. Veit İstasyonu'na kadar raylar gözüküyor. Konu

39 [Unter-St. Veit, Viyana'ya Lainz'tan daha uzak bir istasyon. Lainz tren istasyonunda Viyana trenini beklerken, dümdüz uzanan raylar üzerinde Unter-St. Veit'tan ve hatta daha uzak mesafelerden yaklaşan treni görmek mümkün.]

biraz belirsiz. Hans önce belki de şöyle düşündü: Benim kaçırdığım ilk trenle kendisi gitti, sonra Unter– St. Veit'dan başka bir tren geldi, ben de bu trenle onun peşinden gittim. Sonra bu 'kaçak' hayalini biraz değiştirip şöyle dedi: "İkimiz de ikinci trene binip gittik."

Bu hayal daha önce yorumlanmayan, Gmunden'de trende üstümüzü giyinmek çok uzun sürünce, treni kaçırdığımız son fantezisiyle alakalı [s. 73]).

Öğleden sonra kapının önündeyiz. Hans, sıradan iki atlı bir araba geçerken aceleyle eve giriyor. Neyi olduğunu sorduğumda, şöyle diyor: "Atlar düşecek diye korkuyorum, çünkü çok gururlular" (Arabacı atların dizginlerini sımsıkı tutmuştu, böylece atlar başları yukarda küçük adımlarla ilerliyordu– gerçekten gururlu bir yürüyüştü).

Hans'a kimin gururlu olduğunu soruyorum.

Hans: "Sen. Annemin yanına, yatağa geldiğimde."

Ben: "Yani benim düşmemi istiyorsun?"

Hans: "Evet, çırılçıplak (Fritzl gibi çıplak ayak demek istiyor) bir taşa çarp, kan aksın, ben de biraz annemle yalnız kalayım. Sen eve, yukarı geldiğinde, görme diye annemin yanından kaçarım hemen."

Ben: "Kim taşa çarpmıştı, hatırlıyor musun?"

Hans: "Evet, Fritzl."

Ben: "Fritzl düştüğünde ne düşünmüştün?"[40]

Hans: "Senin taşa çarpmanı."

Ben: "Annenin yanına gitmek istiyorsun demek?"

Hans: "Evet!"

Ben: "Neden kızıyorum ben buna?"

Hans: "Bilmem." (!!!)

40 Yani Hans'ın iddiasının aksine, Fritzl gerçekten düşmüştü [*bkz.* s. 65].

Ben: "Neden?"

Hans: "Karşısın buna çünkü."

Ben: "Bu doğru değil!"

Hans: "Evet, doğru, karşı çıkıyorsun, biliyorum. Doğru bu."

Sadece küçük çocukların annelerinin yatağına geldiği, büyük çocukların ise kendi yataklarında yattığı yönündeki açıklamam pek etkili olmamış anlaşılan.

Benim tahminim, ata "sataşmak", yani vurmak, bağırmak gibi istekleri, iddia ettiği gibi annesine değil, bana yönelik. Bu isteğinin bana yönelik olduğunu itiraf etmemek için, annesini öne sürmüşe benziyor. Hans son günlerde bana karşı çok sevecen.

Hans'ın –"sonradan" kolayca elde edilen üstünlükle– babanın hatasını düzeltmesinin ve "ata sataşmak" isteğinin iki boyutu olduğunu, annesine karşı hissettiği karanlık ve sadistçe bir arzuyla, babasına karşı hissettiği açık intikam dürtüsünün birleşimi olduğunu söylemek istiyorum burada. Hamilelik karmaşası yüzünden anneye duyulan arzu ön plana geçtiği için, babaya duyulan intikam dürtüsü yeniden üretilememiş. Bilinçaltındaki düşüncelerden bir fobi oluşurken bir yoğunlaşma gerçekleştiğini biliyoruz; bu nedenledir ki analizin bu haliyle nevrozun gelişmesini izlemesi mümkün değil.

22 Nisan. Hans bu sabah yine kendi kendine düşünceler üretmiş: "Bir sokak çocuğu arabaya tırmanmıştı, sonra kondüktör geldi, çocuğu çırılçıplak soydu, sabaha kadar orada tuttu. Çocuk sabah arabaya binebilmek için kondüktöre 50.000 gulden verdi."

(Evimizin karşısından Kuzey Ekspresi geçiyor. Rayların üzerinde bir drezin duruyor. Hans bir kez bir sokak çocuğunun drezine bindiğini görmüş, kendisi de binmek istemişti. Ben de ona bunun yasak olduğunu, binerse kondüktörün geleceğini söylemiştim. Bu fantezisinin ikinci bir öğesi de bastırılmış çıplaklık arzusu.)

Epey bir süredir Hans'ın fantezilerinin "ulaşımla" alakalı olduğunu ve sistematik olarak arabaları çeken atlardan trene doğru bir ilerleme kaydettiğini, böylece sokak fobisine zaman içinde tren korkusunun eklendiğini görüyoruz.[41]

Öğle vakti, Hans'ın *bütün öğleden önce adını Greta koyduğu lastik bir bebekle oynadığını* öğreniyorum. [*krş.* s. 33] *Daha önce küçük teneke bir düdüğün sabitlenmiş olduğu deliğe küçük bir çakı sokan Hans, sonra çakıyı çıkarmak için bebeğin bacaklarını birbirinden ayırmış. Bakıcısına bebeğin bacaklarını göstererek şöyle demiş: "Bak, çiş aygıtı!"*

Ben: "Ne oynuyordun bebekle?"

Hans: "Bacaklarını ayırdım. Neden, biliyor musun? Annenin bir çakısı vardı çünkü orada. Çakıyı düğmenin[42] ittüğü yere koydum, sonra bacaklarını ayırdım, çakıyı çıkardım."

Ben: "Neden ayırdın bacaklarını? Çiş aygıtını görmek için mi?"

Hans: "Önce oradaydı, onu da görebildim."

Ben: "Neden çakıyı soktun içine?"

41 [Fobinin bu karakteristik özelliğine daha sonra, 106. sayfada değinilecektir.]

42 İlk baskıda kullanılan bu sözcük yerine, diğer baskılarda mutlaka yanlış olarak "baş" sözcüğü kullanılmış; *bkz.* "deliğin" "bebeğin plastik bedeninde" bulunduğunun anlatıldığı 139. sayfa].

Hans: "Bilmiyorum."

Ben: "Nasıl bir çakıydı?"

Çakıyı getiriyor.

Ben: "Çakının küçük bir çocuk olduğunu mu düşündün acaba?"

Hans: "Hayır, hiçbir şey düşünmedim ama leylek bir bebek getirdi bence, ya da başka biri."

Ben: "Ne zaman?"

Hans: "Bir zaman. Duydum bir yerden ya da duymadım, yoksa ağzımdan mı kaçtı?"

Ben: "Ağzımdan kaçtı, ne demek?"

Hans: "Doğru değil, demek."

Ben: "Her söylediğimizde bir gerçek payı vardır."

Hans: "Peki, öyle olsun, evet birazcık."

Ben: (konuyu değiştiriyorum) "Sence tavuklar nasıl dünyaya geliyor?"

Hans: "Leylek büyütüyor onları işte, leylek büyütür– yok hayır Tanrı büyütür."

Ona tavuğun yumurtladığını, yumurtalardan da başka tavuklar çıktığını anlatıyorum.

Hans gülüyor.

Ben: "Neden gülüyorsun?"

Hans: "Anlattıkların hoşuma gidiyor da ondan."

Tavukların nasıl yumurtladığını gördüğünü söylüyor.

Ben: "Nerede gördün?"

Hans: "Sende."

Ben: "Ben nerede yumurtlamışım bakalım?"

Hans: "Gmunden'de, çimene yumurtladın ve içinden bir civciv çıktı, biliyorum, doğru bu. Annem anlattı çünkü bana."

Ben: "Annene soracağım, doğru mu bu, diye."

Hans: "Yok doğru değil ama *ben* yumurtladım bir kez ve içinden civciv çıktı."

Ben: "Nerede?"

Hans: "Gmunden'de çimenlere yattım, hayır diz çöktüm, çocuklar bakmıyordu, sabah onlara dedim ki: Dün yumurtladım ben, hadi arayın bulun yumurtayı! Çocuklar aradı ve birden bir yumurta buldular ve birden yumurtadan küçük bir Hans çıktı. Ne gülüyorsun? Annem bilmiyor bunu, Karoline de bilmiyor, kimse görmedi çünkü ve ben birden yumurtladım, birden oldu. Gerçekten. Yumurtadan civciv ne zaman çıkar, baba? Yalnız bırakınca mı? Yemek mi lazım onu?"

Konuyu açıklıyorum.

Hans: "Neyse bırakalım tavukta kalsın, içinden civciv çıkar o zaman. Sandığa koyalım, Gmunden'e gitsin."

Hans, anne ve babası çoktan bilmesi gereken açıklamaları yapmakta geciktikleri için, cesur bir hamleyle analizin komutasını eline geçirmiş ve olağanüstü bir semptomatik eylemle şöyle diyor: *"Bakın işte doğumu böyle hayal ediyorum."* Hans hizmetçi kıza bebekle oynadığı oyunun anlamını anlatırken dürüst değil. Babasıyla konuşurken ise, bebeğin çiş aygıtını görmek istediğini reddediyor. Babası "indirgeyerek" civcivin yumurtadan nasıl çıktığını anlattıktan sonra, Hans aldığı bilginin yetersizliğini, güvensizliğini ve kendi üstün bilgisini inanılmaz bir acı alayla birleştirmiş ve bu alay, söylediği son cümlelerde bariz bir şekilde kız kardeşinin doğumuna bir dokundurmaya dönüşmüş.

Ben: "Bebekle ne oynadın?"

Hans: "Ona Grete adını koydum."

Ben: "Neden?"

Hans: "Çünkü Grete adını koydum."

Ben: "Nasıl oynadın?"

Hans: "Ona gerçek bir bebekmiş gibi baktım."

Ben: "İster misin küçük bir kızın olmasını?"

Hans: "Evet, neden olmasın? Benim olsun isterim bir tane ama annemin olmasın, istemiyorum."

(Bu tür sözler sık sık söylüyor Hans. Üçüncü bir çocukla iyice kendisine olan ilginin azalacağını düşünüyor.)

Ben: "Sadece kadınlar çocuk doğurabilir ama."

Hans: "Benim kızım olacak."

Ben: "Nasıl olacak peki?"

Hans: "Nasıl olacak, leylekten tabii. *Leylek bir kız çıkaracak*, kız yumurtlayacak birden, yumurtadan bir Hanna çıkacak, bir Hanna daha. Hanna'dan bir Hanna daha çıkacak. Hayır, sadece *bir* Hanna çıkacak."

Ben: "Bir kızın olsun istiyorsun."

Hans: "*Evet, önümüzdeki sene olacak bir tane*, adı Hanna olacak."

Ben: "Neden annenin olmasın bir kızı?"

Hans: "Benim olsun istiyorum."

Ben: "Ama senin kızın olamaz ki."

Hans: "Olur olur, oğlanların kızı olur, kızların da oğlu."[43]

Ben: "Oğlanların çocuğu olmaz. Sadece kadınlar, anneler çocuk doğurur."

Hans: "Ben neden doğuramazmışım?"

Ben: "Çünkü Tanrı böyle yaratmış bizi."

Hans: "Senin neden olmuyor? Evet, senin de olur, bekle bak."

Ben: "Daha çok bekleriz."

43 İşte yine çocuklar üzerine cinsel kuramdan kuşku götürmez bir parça.

Hans: "Ama ben seninim ya."

Ben: "Ama seni annen getirdi dünyaya. Annenin ve benimsin."

Hans: "Hanna benim ve annemin mi?"

Ben: "Annenin."

Hans: "Hayır, benim. *Neden benimle annemin değil?"*

Ben: "Hanna, benim, senin ve annenin."

Hans: "Hah şöyle!"

Çocuk, kadın cinsel organını keşfetmediği sürece, doğal olarak cinsel ilişkilerin önemli bir bölümünü anlamasını sağlayacak bilgiden yoksun kalıyor.

24 Nisan'da ben ve karım Hans'a çocukların annenin içinde geliştiğini ve sonra büyük acılarla, kaka yapar gibi ıkınarak dünyaya getirildiğini anlatıyoruz. Öğleden sonra evin önündeyiz. Hans'ta gözle görülür bir rahatlama var, arabaların arkasından koşuyor. Sadece ana kapıdan uzaklaşmak istememesi ya da onu uzun yürüyüşlere çıkmaya razı edemeyişimiz onda küçük bir endişenin hâlâ var olduğunu gösteriyor.

Hans 25 Nisan günü başıyla karnıma vuruyor. Bunu daha önce bir kez daha yapmıştı [s. 41]. Keçi misin, diye soruyorum Hans'a.

Hans: "Evet, bir koçum."

Ben: "Nerede gördün ki koç?"

Hans: "Gmunden'de. Fritzl'in vardı bir tane." (Fritzl'in oynamak için gerçek bir küçük koyunu vardı).

Ben: "Kuzudan söz et bana. Neler yaptı?"

Hans: "Biliyorsun, Bayan Mizzi (evde yaşayan bir öğretmen) Hanna'yı kuzunun sırtına oturtuyordu hep, kuzu kalkamıyordu ve boynuzlayamıyordu. Yanına gidince, boy-

nuzları olduğu için tos vuruyor. Fritzl onu iple gezdiriyor ve bir ağaca bağlıyor. Bir ağaca bağlıyor her zaman."

Ben: "Sana tos vurmadı mı kuzu?"

Hans: "Üzerime atladı. Fritzl bir kez beni ona götürdü...gittim bir kez yanına, bilmiyordum, birden üzerime atladı. Çok tatlıydı, hiç korkmadım."

Bu kesinlikle doğru değil.

Ben: "Babanı seviyor musun?"

Hans: "Evet, tabii."

Ben: "Yoksa sevmiyor musun?"

Hans: (Küçük atla oynuyor, birden at düşüyor. Hans bağırmaya başlıyor) "At düştü. Bak, nasıl patırtı çıkarıyor!"

Ben: "Babaya kızgınsın biraz, çünkü annen onu seviyor."

Hans: "Hayır."

Ben: "Peki, annen beni her öptüğünde neden ağlıyorsun? Kıskanıyorsun çünkü."

Hans: "Bu doğru."

Ben: "Sen baba olsan ne yapardın?"

Hans: "Sen Hans olsan ne yapardın? –Her Pazar Lainz'a giderdim, hayır her gün giderdim. Ben baba olsam, çok uslu olurdum."

Ben: "Annenle ne yapmak isterdin?"

Hans: "Onu da Lainz'a götürürdüm."

Ben: "Başka?"

Hans: "Hiçbir şey."

Ben: "Neden kıskanıyorsun?"

Hans: "Bilmiyorum"

Ben: "Gmunden'de de kıskandın mı?"

Hans: "Hayır (doğru değil bu). Bana ait şeyler vardı Gmunden'de, bahçem vardı Gmunden'de, çocuklar da vardı."

Ben: "İneğin danayı nasıl doğurduğunu hatırlıyor musun?"

Hans: "Evet. Bir arabayla gelmişti (–bunu ona Gmunden'de söylemiş olmalılar– leylek teorisine karşı bir şey daha) ve başka bir inek onu poposundan dışarı çıkardı."

("Araba teorisiyle" uyumlu hale getirmeye çalıştığı aydınlanmanın meyveleri).

Ben: "Hayır, bir arabayla gelmedi; ahırdaki ineğin içinden çıktı."

Hans arabayı sabah gördüğünü iddia ediyor. Dananın bir arabada geldiğini başkasının ona söylemiş olabileceğine dikkatini çekiyorum. Sonunda itiraf ediyor: "Galiba Berta söyledi bana, ya da hayır – belki de ev sahibi söyledi. O da oradaydı ve geceydi, bu yüzden sana söylediğim doğru ama galiba kimse söylemedi bana, ben gece kendim düşündüm."

Yanılmıyorsam dana arabada götürülmüştü, Hans da bunun için karıştırmıştı.

Ben: "Neden leyleğin getirmiş olacağını düşünmedin?"

Hans: "Böyle düşünmek istemedim."

Ben: "Ama Hanna'yı leyleğin getirdiğini düşündün, değil mi?"

Hans: "Sabah (doğumun olduğu sabah) düşündüm bunu. Bay Reisenbichler (ev sahibi) dana inekten çıktığında orada mıydı, baba?"[44]

Ben: "Bilmiyorum. Sence?"

Hans: "Bence oradaydı... Ağzında siyah bir şey olan at çok gördün mü, baba?"

44 Haklı olarak yetişkinlerin söylediklerine kuşkuyla yaklaşan Hans, ev sahibinin babasından daha inandırıcı olup olmadığını test ediyor.

Ben: "Evet, Gmunden'de sokakta çok gördüm."[45]

Ben: "Gmunden'de sık sık annenin yatağına gidiyor muydun?"

Hans: "Evet."

Ben: "O zaman, ben babayım, diye düşündün, doğru mu?"

Hans: *"Biliyorsun sen her şeyi, bilmiyordum ben."*

Ben: "Fritzl düştüğünde, keşke babam düşseydi, diye düşündün; kuzu sana tos vurduğunda da keşke babama vursaydı, diye düşündün. Gmunden'deki cenaze törenini hatırlıyor musun?" (Hans'ın gördüğü ilk cenaze töreni. Sık sık hatırladığı bu olay bir perdeleme anısı, kuşkusuz.)

Hans: "Evet, ne oldu orada?"

Ben: "Babam ölürse ben baba olurum, diye düşündün."

Hans: "Evet."

Ben: "Hâlâ hangi arabalardan korkuyorsun?"

Hans: "Hepsinden."

Ben: "Doğru değil bu."

Hans: "Faytonlardan, tek atlı arabalardan korkmuyorum. Yolcu arabalarından, yük arabalarından korkuyorum dolu olduklarında, boşken korkmuyorum. Bir at varsa ve araba çok yüklüyse şayet, korkuyorum, iki at varsa ve araba çok yüklüyse korkmuyorum."

Ben: "Yolcu arabasından içinde çok insan olduğu için mi korkuyorsun?"

Hans: "Arabanın üstünde çok bagaj olduğu için korkuyorum."

Ben: "Annen de Hanna'ya hamile kaldığında çok yüklü değil miydi?"

45 Bağlantı şu: Baba uzun süre atların ağzındaki siyah şeye inanmıyor ancak sonunda bunun gerçek olduğu ortaya çıkıyor.

Hans: "Annem, bir tane daha olunca, bir tane daha büyüyünce, bir tane daha içinde olunca çok yüklü olacak."

Ben: "İstiyorsun yani bunu."

Hans: "Evet."

Ben: "Ama annenin başka çocuğu olmasını istemediğini söylemiştin."

Hans: "O zaman annem yüklü olmayacak. Annem dedi ki kendi bir çocuk istemezse Tanrı da istemezmiş. Annem istemezse yani, çocuğu da olmayacak."

(Hans dün annesinin karnında başka çocuklar olup olmadığını da sordu tabii. "Hayır, Tanrı istemiyorsa, olmayacaktır", dedim.

Hans: "Ama annem kendi istemezse olmayacağını söylemişti. Sen şimdi, Tanrı istemezse olmaz, diyorsun."

Benim söylediğim gibi olduğunu söyledim ona, bunun üzerine şöyle dedi: "Sen orada değil miydin? Eminim sen daha iyi biliyorsundur."– Sonunda annesini sorguya çekti, o da, kendisi istemezse Tanrı'nın da istemeyeceğini söyleyerek iki ifadeyi uzlaştırmış oldu.[46]

Ben: "Ama annenin çocuğu olmasını istiyorsun gibi geliyor bana."

Hans: "İstemiyorum."

Ben: "Ama arzu ediyorsun bunu."

Hans: "Evet arzu ediyorum."

46 *Kadınlar ne isterse Tanrı da onu ister!* Hans derin zekâsıyla yine bir sorunu açığa çıkartıyor. [Konuşmanın, "Hans dün annesinin..." diye başlayıp "... iki ifadeyi uzlaştırmış oldu" diye biten bölümünü paranteze almak gerekirdi belki de. Çünkü bunların tamamı bir gün önce olmuş ve o anda anlatılıyor. 1923 yılında İngilizce çevirmenleri bunu Freud'a söylediklerinde, Freud, öyle olabileceğini kabul ediyor, ama metin Hans'ın babasına ait olduğu için aynı şekilde bırakılmasını istiyor.

Ben: "Neden arzu ettiğini biliyor musun? Çünkü sen baba olmak istiyorsun."

Hans: "Evet...nasıldı o hikâye?"

Ben: "Hangi hikâye?"

Hans: "Babaların çocuğu olmaz, baba olmak istersem...nasıldı devamı?"

Ben: "Sen baba olmak istiyorsun, annenle evli olmak, benim kadar büyük olmak istiyorsun, bıyığın olsun ve annenin bir çocuğu olsun istiyorsun."

Hans: "Evlenene kadar istersem sadece bir çocuğum olacak, baba; annemle evlendiğimde, çocuk istemezsem, Tanrı da istemeyecek, evlendiğimde."

Ben: "Annenle evli olmak ister miydin?"

Hans: "Evet."

Burada açık bir şekilde, hayal ettiği mutluluğun, babalık rolüyle ilgili kendine güvensizliği ve çocuk sahibi olmayı becerip beceremeyeceği gibi düşüncelerle bozulduğunu görüyoruz.

Hans aynı günün akşamı yatağa yatırılırken şöyle diyor: "Şimdi ne yapacağım, biliyor musun? Saat 10'a kadar Grete'yle konuşacağım, Grete benim yatağımda. Çocuklarım hep benim yatağımda olur. Nasıl oluyor bu, söyler misin?" – Çok uykusu geldiği için, sabah hepsini not alacağımıza söz veriyorum ve uyuyor.

Daha önceki notlardan da anlaşılıyor ki, Hans Gmunden'den döndüğünden beri "çocuklarının" hayalini kuruyor [örn. s. 19], onlarla konuşuyor vb.[47]

47 Burada Hans'ın kadınlara özgü çocuk sahibi olma özlemi içinde olduğunu düşünmek zorunda değiliz. Hans çocukluğunda annesiyle mutlu şeyler yaşadığı için, şimdi kendisi aktif anne rolünde olmak üzere aynı şeyi hayal ediyor.

26 Nisan'da, neden hep çocuklarından söz ettiğini, soruyorum Hans'a.

Hans: "Neden mi? *Çünkü çocukları çok seviyorum. Ama hiç istemedim, kendi çocuğum olmasını, kendi çocuğum olmasını sevmiyorum.*"[48]

Ben: "Berta'nın, Olga'nın vs. senin çocukların olduğunu düşündün mü hiç?"

Hans: "Evet, Franzl'ın, Fritzl'in ve Paul'un (Lainz'taki oyun arkadaşları) ve Lodi'nin." Bu ismi uydurdu kendi. Sık sık bahsettiği, en sevdiği çocuğu Lodi. – Burada, Lodi'nin son günlerde uydurulmuş olmadığını, son konuşmamızdan (24 Nisan) bu yana, yani birkaç gündür var olduğunu vurgulamam gerekiyor.

Ben: "Lodi de kim? Gmunden'den mi?"

Hans: "Hayır."

Ben: "Lodi diye biri mi var?"

Hans: "Evet, tanıyorum onu."

Ben: "Hangi Lodi?"

Hans: "Şu, benim olan."

Ben: "Nasıl biri Lodi?"

Hans: "Nasıl mı? Siyah gözleri, siyah saçları var...bir kere şehre gittiğimde Mariedl'da (Gmunden'de) görmüştüm."

Daha fazla şey öğrenmek istediğimde, Lodi'nin uydurulmuş biri olduğu çıkıyor ortaya.[49]

Ben: "Yani anne olduğunu düşündün, öyle mi?"

48 İstemek ve sahip olmak ve hayal ve gerçek arasındaki çelişki çok aşikâr. Gerçekte çocuk olduğunu biliyor Hans; bu durumda çocuklar sadece rahatsızlık veriyor ona. Hayalinde ise, bir anne olarak kendi tattığı şefkati verebileceği çocuklara ihtiyacı var.

49 Hans'ın Gmunden'de tesadüfen gördüğü ve annesinin göz rengi ve saçlarını benzettiği birini idolü haline getirmiş olabilir.

Hans: "Gerçekten de anneydim ben."

Ben: "Çocuklarla neler yaptın?"

Hans: "Kızların da, oğlanların da benim yanımda uyumalarına izin verdim."

Ben: "Her gün mü?"

Hans: "Tabii ki."

Ben: "Onlarla konuştun mu?"

Hans: "Çocukların hepsi yatağa sığmadığında, bazılarını kanepeye yatırdım, bazılarını da çocuk arabasına koydum, sığmayanları yere ve sandığa koydum, başka çocuklar da kalmıştı, onları da başka bir sandığa koydum."

Ben: "Leyleğin çocuk sandıkları yerde mi duruyordu?"

Hans: "Evet."

Ben: "Ne zaman oldu bu çocuklar. Hanna doğmuş muydu?"

Hans: "Evet, çoktan."

Ben: "Çocukların kimden olduğunu düşündün?"

Hans: "*Benden tabii.*"[50]

Ben: "Ama o zaman çocukların birinden doğduğunu bilmiyordun ki."

Hans: "Leylek getirdi diye düşünmüştüm." (açıkça yalan söylüyor ve kaçamak cevap veriyor.) [51]

Ben: "Dün Grete yanına geldi. Ama sen de biliyorsun ki oğlan çocukların çocuğu olmaz."

Hans: "Bence olur."

Ben: "Lodi ismini de nereden buldun? Öyle bir kız ismi yok ki. Lotti olmasın sakın?"

Hans: "Hayır, Lodi. Bilmiyorum ama güzel bir isim."

50 Hans otoerotik bakış açısından yanıt vermekten alıkoyamıyor kendini.

51 Bunlar hayallerinin, yani mastürbasyon hayallerinin çocukları.

Ben (şakayla) : "Şokolodi olmasın sakın?"

Hans (derhal): "Hayır Safalodi[52]... çünkü sosis çok seviyorum, salam da seviyorum."

Ben: "Saffaladi kakaya benzemiyor mu sence?"

Hans: "Evet!"

Ben: "Kaka neye benziyor?"

Hans: "Siyah. (Kaşlarımı ve sakalımı göstererek) Bunun ve bunun gibi."

Ben: "Başka nasıl peki? Saffaladi gibi yuvarlak mı?"

Hans: "Evet."

Ben: "Lazımlıkta oturup kaka yaparken, çocuk doğurduğunu mu düşündün?"

Hans (gülerek): "Evet, ...Sokağı'nda da, burada da."

Ben: "Yolcu arabasının atı nasıl düşmüştü, hatırlıyor musun? (*krş.* s. 52 ve devamı) Araba bebek sandığına benziyordu ve siyah at yere yuvarlandığında... "

Hans (tamamlıyor): "...insanın çocuğunun olması gibi."

Ben: "Peki ayaklarıyla patırtı çıkardığında ne düşünmüştün?"

Hans: "Ben de lazımlığa oturmak yerine oynamak istediğimde patırtı çıkarıyorum ayaklarımla." [*krş.* s. 61] (Ayaklarını yere vuruyor.)

Bu yüzden insanlar *isteyerek mi, istemeden mi* çocuk sahibi olduğuyla çok ilgileniyor.

Hans bugün süreli kutu yükleme ve boşaltma oynuyor ve oyuncak kutu ve böyle bir araba istediğini söylüyor. Karşımızdaki Gümrük Başmüdürlüğü'nün avlusunda onu en çok ilgilendiren şey arabaların yüklenmesi ve boşaltılması.

52 Saffaladi, bir tür sosis. Karım, teyzesinin her zaman bu sözcüğü kullandığını söylüyor. Hans bunu duymuş olmalı. [babanın notu].

En çok da yüklenmiş bir araba hareket ettiğinde korkuyor. "Atlar düşecek [s. 52-5]."[53] Eskiden Gümrük Başmüdürlüğü garajının ana kapılarına "delik" diyordu. (birinci, ikinci, üçüncü...delik) Şimdi ise, "popo deliği" diyor.

Korkusu neredeyse tamamen geçti, yine de korktuğu takdirde hemen geri çekilebilmek için evin yakınlarında olmak istiyor. Ama artık eve kaçmıyor hiç, sokakta kalıyor. Hastalığın bir yürüyüş sırasında ağlayarak geri dönmesiyle başladığını biliyoruz. İkinci kez yürüyüşe devam etmesi için ısrar edildiğinde ise sadece "Gümrük Başmüdürlüğü" tren istasyonuna kadar gidiyor, çünkü oradan evi görebiliyor. Doğumu sırasında karımdan ayırmıştık Hans'ı tabii ve şu anda evden uzaklaşmaktan duyduğu korku, o zaman anneye duyduğu özlemle alakalı.

30 Nisan. Hans yine hayalindeki çocuklarıyla oynadığı için şöyle diyorum: "Hâlâ nasıl yaşıyor çocukların? Erkek çocukların, çocuğu olamayacağını biliyorsun."

Hans: "Biliyorum. Eskiden anneydim ben, *şimdi babayım.*"

Ben: "Peki çocukların annesi kim?"

Hans: "Annem. Sen de *büyükbabalarısın.*"

Ben: "Yani benim kadar büyük olmak ve annenle evlenmek istiyorsun, sonra da annenin çocuk doğurmasını istiyorsun."

Hans: "Evet, böyle istiyorum. Ve Lainzlı (benim annem) da o zaman büyükanne olacak."

Her şey yolunda. Küçük Ödipus kaderinde yazılandan daha mutlu bir çözüm bulmuş. Babasını bertaraf etmek yerine,

53 Bir kadın doğum yaptığında da "aşağı inmek" fiilini kullanmaz mıyız?

kendisi için istediği mutluluğu babası için de istiyor. Babasına büyükbaba diyor ve onun da kendi annesiyle evlenmesine izin veriyor.

1 Mayıs günü öğle üzeri Hans yanıma gelip şöyle diyor: "Bak ne diyeceğim, hadi profesör için bir şeyler yazalım."

Ben: "Ne yazalım?"

Hans: "Öğleden önce bütün çocuklarımla tuvaletteydim. Önce kaka yaptım, sonra çiş yaptım ve onlar bana baktı. Sonra onları tuvalete oturttum, onlar da kaka ve çiş yaptı, sonra popolarını kâğıtla sildim. Neden biliyor musun? Çünkü çocuğum olmasını çok istiyorum, onlar için her şeyi yapmak, tuvalete götürmek, popolarını temizlemek, işte bir çocuk için ne yapılırsa hepsini yapmak istiyorum."

Bu hayalin itirafından sonra Hans'ın dışkılama fonksiyonuyla bağlantılı duyduğu hazzı inkâr etmek mümkün değil.

Öğleden sonra ilk kez Şehir Parkı'na gitmeye cesaret ediyor. Bir Mayıs olduğu için normal günlerden daha az araba geçiyor, ama yine de eskiden korkmasına neden olacak kadar trafik var. Hans kendisiyle gurur duyuyor ve ikindi kahvaltısından sonra onu yine parka götürmek zorunda kalıyorum. Yolda bir yolcu arabasını gösterip şöyle diyor: "Bak bir leylek sandığı arabası!" Eğer planladığımız gibi yarın da benimle Şehir parkına gelirse, hastalığını geçmiş kabul edebiliriz.

Hans 2 Mayıs sabahı yanıma geliyor: "Bir şey düşündüm ben." Önce unutuyor anlatacağını, sonra ciddi bir çaba göstererek anlatmaya başlıyor: *"Tamirci geldi, önce bir kerpetenle popomu aldı, sonra bana başka bir popo verdi, sonra da çiş ay-*

gıtımı aldı. Bana, popona bakayım bir, dedi, ben arkamı dönmek zorunda kaldım, adam popomu aldı ve çiş aygıtına bakayım şimdi, dedi."

Baba arzu fantezisinin karakterini anlıyor ve mümkün olan tek yorum konusunda da bir an bile tereddüt etmiyor.

Ben: "Sana daha *büyük* bir çiş aygıtı ve daha *büyük* bir popo verdi."

Hans: "Evet."

Ben: "Babanınki gibi yani, çünkü sen baba olmak istiyorsun, değil mi?"

Hans: "Evet. Senin bıyıkların gibi bıyıklarım ve tüylerin gibi tüylerim de olsun istiyorum." (Göğsümdeki tüyleri gösteriyor.)

Bir süre önce anlattığı bir hayalinin yorumu: Tamirci geliyor, küveti söküyor ve benim karnıma matkap sokuyor [s. 60]. Yorumu şu: Büyük küvet "poposu oluyor", matkap ya da tornavida ise, söylediğim gibi, çiş aygıtı.[54] Bunlar özdeş hayaller ve böylece Hans'ın –bu arada bayağı azalmış olan– küvet korkusunu anlamak için yeni bir anahtar geçiyor elimize. Hans "poposunun" küvete göre küçük olmasından hiç memnun değil.

54 Beki burada "matkap" (Bohrer) ve doğdu (geboren), doğum (Geburt) gibi sözcüklerin birbiriyle (ses benzeşimi açısından çev. n.) bağlantılı olduğunu da belirtmek lazım. Çocuk "gebohrt" (delindi) ve "geboren" (doğdu) sözcükleri arasında bir fark görmemiş olmalı. Deneyimli bir meslektaşımın bu tahminini kabul ediyorum ama bu iki sözcük arasında daha derin genel bir bağlantı olup olmadığını, ya da bunun sadece Almancaya [ve İngilizceye] özgü tesadüfi bir ses benzeşimi mi olduğunu ben de bilmiyorum. İnsanın yaratıcısı olan Prometheus (Pramantha) da etimolojik olarak 'delicidir' (Bohrer). *Krş.* Abraham, *Düş ve Mit, Tatbiki Tin Bilimleri Üzerine Yazılar*, 4. cilt, 1909.

Anne bu olayı takip eden günlerde çocuğun iyileşmesinden duyduğu mutluluğu anlatmak üzere sık sık bana yazdı. Babanın bir hafta sonra yolladığı not:

> Sayın Profesör! Hans'ın hastalık hikâyesine aşağıdakileri de eklemek istiyorum:
>
> **1)** İlk aydınlatıcı bilgilerin verilmesinden sonra, hastalık belirtilerinin geçici olarak kaybolduğunu anlattığım bölümde [s. 30-1] bazı eksikler vardı. Hans sokağa çıkıyordu çıkmasına ama sadece zorlanırsa ve büyük bir korkuyla. Bir kez benimle henüz evimizin görülebildiği "Gümrük Başmüdürlüğü" istasyonuna kadar geldi ve çocuğu daha ileri götürmek mümkün değildi.
>
> **2)** Ahududu suyu ve silah konusu [s. 45]. Hans'a kabız olduğunda ahududu suyu veriyoruz. Ateş etmek (schiessen) ve kaka yapmak (scheissen) sözcüklerini de sık sık karıştırıyor.
>
> **3)** Hans odamızdan çıkarılıp ayrı bir yatak odasında yatmaya başladığında dört yaşındaydı.
>
> **4)** Korku değil de normal bir soru sorma dürtüsü şeklinde bir şey hâlâ var.
>
> Çoğunlukla nesnelerin (tramvay, makine vs.) neden yapıldığına, kimin tarafından yapıldığına yönelik sorular bunlar. Tipik olan, bu soruların Hans'ın cevabını kendisinin verdiği sorular olması.
>
> Sadece emin olmak istiyor. Bir kez sorularıyla beni bunalttığında ona, "Sorduğun her soruya yanıt verebileceğimi mi sanıyorsun?" dediğimde şöyle cevap verdi: "Hayır, ama at konusunu bildiğin için, öbürlerini de bilirsin sandım."

1) Hans hastalığından geçmişte kalmış bir olay olarak söz ediyor artık ("salaklığın olduğu zaman").

2) Çocuğu doğuranın anne olduğunu biliyor ve babanın çocukla ne ilgisi olduğuna dair kafa patlatıyor ve buna hâlâ bir yanıt bulabilmiş değil. Bunu şu tür sorularından çıkarabiliyoruz: "Ben sana aitim, değil mi?" (sadece anneme değil, burada kastettiği). Bana ne şekilde ait olduğunu anlayamıyor Hans. Ancak sizin de söylediğiniz gibi, anne ve babasını cinsel ilişki sırasında duymuş olabileceğine dair hiçbir kanıt yok elimde.

3) Hikâyeyi anlatırken belki Hans'ın endişelerinin sıklığına vurgu yapmak gerekir, aksi takdirde şöyle düşünülebilir çünkü: "Bir güzel dayak yeseydi, sokağa çıkardı."

Sonuç olarak şunu eklemek istiyorum: Hans'ın son fantezisiyle, kastrasyon kompleksinin neden olduğu endişenin üstesinden gelinmiş oldu ve utanç dolu beklentileri mutluluğa dönüştü. Evet, doktor (*bkz.* s. 13), tamirci vs. gelip, penisini aldı ama bunu daha büyüğünü almak için yaptılar. Öte yandan küçük araştırmacımız, bilginin küçük parçalardan oluştuğunu ve her aşamada küçük bir çözülmemiş bölüm bulunduğunu çok küçük yaşta anlamış oldu.

III
EPİKRİZ

Henüz beş yaşına girmemiş bir erkek çocukta bir fobinin gelişmesi ve çözümüne dair bu gözlemi üç ana eksen etrafında incelemem gerekecek; birincisi, *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'de (1950) ileri sürdüğüm tezleri bu gözlemin ne ölçüde desteklediği; ikincisi, gözlemin sık sık karşılaştığımız bu hastalığın kavranmasına ve –üçüncüsü–, çocuk ruhunun anlaşılması ve bizlerin eğitim amaçlarının eleştirisine nasıl katkı sağlayacağı.

1

Benim tahminim, küçük Hans'ın gözleminde ortaya çıkan çocuklarda cinsel yaşama dair tablonun, yetişkinlerde yaptığım psikanalitik incelemeler sonunda geliştirdiğim *Cinsel Kuram*'la büyük ölçüde örtüştüğü yönünde. Ama ayrıntılara girmeden önce, bu analizin işe yararlılığına dair yapılabilecek iki itiraza değinmem gerecek: Birincisi şu: Küçük Hans normal bir çocuk değil ve sonuç yani hastalığı gösteriyor ki Hans nevroza eğilimli bir çocuk, küçük bir "dejenere", ve bu yüzden Hans için geçerli olabilecek çıkarımları başka çocuklara aktarmak mümkün değil. Bu itirazı, gözlemi tamamen

bertaraf etmeyip, sadece kısıtladığı için daha sonra ele alacağım. İkinci ve daha yoğun itiraz ise, çocuğun analizinin *benim* kuramsal görüşlerimin etkisi altındaki ve *benim* önyargılarımdan etkilenmiş babası tarafından yapıldığı ve bu yüzden çalışmanın nesnel bir değerinin olup olmadığının sorgulanmasının gerektiği şeklinde olacaktır. Bir çocuğun kolayca etkilenebileceği, hiç kimsenin onu babası kadar kolay etkileyemeyeceği, çocuğun, babasının hatırı için, onunla ilgilenmesi karşılığında teşekkür olarak babanın kendini bir şeylere zorlamasına izin verdiği, Hans'ın söylediklerinin asla bir şeyin kanıtı olmadığı ve aklına gelenlerin, fantezilerinin ve düşlerinin ona her yoldan zorla kabul ettirilen şeyler olduğu söylenecektir. Kısacası her şey yine "telkinden" ibarettir ve çocuklarda telkin, yetişkinlerden çok daha kolay ortaya çıkarılır, denecektir.

Tuhaftır, bundan 22 yıl önce bilimsel görüşler arasındaki çatışmalara ben de dahil olmaya başladığımda, eski kuşak nörolog ve psikiyatristlerin "telkin" ve telkinin etkilerine nasıl alaycı bir tavırla yaklaştıklarını hatırlıyorum.[1] O günden bu yana durum tamamen değişti. Bu karşı koyuş bir nevi kabullenişe dönüştü ve bu, sadece Liébeault, Bernheim ve öğrencilerinin çalışmalarının on yıllarca süren etkileriyle değil, bir taraftan da "telkin" kelimesinin kullanıma girmesiyle düşünsemelerde nasıl bir tasarrufa gidilebileceği keşfedilmiş oldu. Telkinin ne olduğunu, nereden geldiğini, ne zaman harekete geçtiğini ne bilen var, ne de bilmek isteyen. Psikolojide "tatsız" olan her şeyi telkin olarak adlandırmakla yetiniliyor sadece.

1 [*krş. Psikanalize Giriş Dersleri*'nin sondan bir önceki paragrafı (1916-17), eğitim baskısı, 1. cilt, s. 144].

Günümüzde yaygın olan, çocukların söylediklerinin keyfi ve güvenilmez olduğu yönündeki görüşe ben katılmıyorum. Psikolojide keyfiliğe kesinlikle yer yoktur; çocukların ifadelerine duyulan güven eksikliğinin nedeni, onların fantezilerinin gücü; tıpkı yetişkinlerin ifadelerinin güven telakki etmemesinin nedeninin onların önyargılarının gücünden kaynaklanıyor olması gibi. Bunun ötesinde bir çocuk da asla nedensiz yalan söylemez ve gerçeğe eğilimi yetişkinlerinkinden çok daha fazladır. Küçük Hans'ın söylediklerinin tamamını reddedersek, ona büyük bir haksızlık yapmış oluruz. Hans'ın ne zaman baskıyla olayları çarpıttığını, ya da hiç açığa vurmadığını, ne zaman kararsız kalıp babasına katıldığını, –ki bu koşullarda söylediklerinin bir kanıt olarak kıymeti yoktur zaten– ve ne zaman baskıdan uzak ve coşkuyla kendi iç gerçeklerini, sadece kendisinin bildiklerini anlattığını ayırt etmek gerekiyor. Yetişkinlerin söyledikleri de çocukların anlattıklarından daha güvenilir değil. Maalesef hiçbir psikanalizin betimlemesi, bizzat icrasının yerini tutamaz ve sonuçta edineceğimiz izlenim, asla okuyarak değil, bizzat yaşayarak oluşur. Ama bu kusur aynen yetişkin çözümlemeleri için de geçerlidir.

Anne ve babası küçük Hans'ı neşeli ve dürüst bir çocuk olarak betimliyor; böyle olmasında, anne ve babasının verdiği, alışılagelmiş hatalardan kaçınan eğitimin de rolü var mutlaka.

Hans araştırmalarının sonuçlarını, kısa bir süre sonra neden olacakları karışıklıklardan bihaber ve neşeli bir naiflik içinde sürdürebildiği sürece, hiç sakınmadan anlatmış; fobisinin gelişmesinden önceki döneme ait gözlemlerde asla bir kuşku ya da itiraz söz konusu değil. Hastalık ve analiz sırasında Hans'ın söyledikleri ve düşündükleri arasında bir

uyumsuzluk ortaya çıkmasının nedenlerinden biri, nasıl üstesinden geleceğini bilemediği bilinçaltındaki malzemenin dayatması; bir diğer neden de anne ve babasıyla olan ilişkisinin içeriği. Bu tür zorlukların yetişkinlerde analiz sırasında çıkan zorluklardan daha büyük olmadığı konusundaki yargımın tarafsız olduğunu iddia ediyorum. Ancak çözümleme sırasında Hans'a kendi söyleyemeyeceği şeyler söylenmek zorunda kalınmış, dikkati babanın bilgilenmek istediği konulara yönlendirilmiş. Bu da analizin kanıt sağlama gücünü azaltıyor. Ama yine de her analizde bu tür bir işleyiş söz konusudur. Psikanaliz asla tarafsız bir bilimsel araştırma değil, terapötik bir müdahaledir ve psikanalizin istediği, bir şeyi kanıtlamak değil, değiştirmektir. Doktor hastasına her psikanalizde bilinçüstü düşüncelerini söyler ve hasta ancak bunların sayesinde, bilinçdışını kimi zaman az, kimi zaman çok görür ve kavrar. Kimi hastanın bu konuda daha az, kimisinin ise daha çok yardıma ihtiyacı olur. Ama bu yardım olmaksızın hiç kimse hastalığıyla baş edemez. İnsanın kendi başına üstesinden gelebileceği şeyler, hafif rahatsızlıklardır ancak, ama kişinin kendi benliğini bir yabancıymışçasına algıladığı bir nevroz vakası asla değildir. Nevroz vakalarında hastanın başkalarına ihtiyacı vardır ve bu başkaları yardım ettiği sürece nevrozun da tedavi edilmesi mümkün olabilir. 'Dementia praecox' olarak adlandırdığımız durumların bir özelliği olduğu anlaşılan "diğer insanlara" sırt çevirmek söz konusu nevrozun doğasında da varsa şayet, bu insanların tedavisi biz yardım etmeye çalışsak da mümkün değildir. İtiraf etmeliyiz ki bir çocuğun az gelişmiş entelektüel yetileri nedeniyle daha fazla ihtiyacı vardır buna. Ama zaten doktorun hastasına söyledikleri de başka analizlerdeki deneyimlerinden beslenmektedir ve bu kanıt, eğer hasta malzemenin yapısı ve ça-

resini bulmak doktorun da katkısıyla mümkün oluyorsa, yeteri kadar güçlü bir kanıttır.

Küçük hastamız bütün bunlara rağmen analiz sırasında "telkinle" suçlanmaktan kurtulacak ölçüde bağımsız ve özgür bir tavır takınıyor. Diğer bütün çocuklar gibi Hans da çocuksu cinsel teorilerini büyüklerin katkısı olmadan malzemesine uyguluyor. Oysa bu durum, yetişkinlere çok yabancı bir durumdur. Aslında bu vakada babasına, Hans'ın doğum konusuna dışkılama kompleksi üzerinden giderek hazırlanması gerektiğini söylemeyi unutmuştum. Benim ihmalim yüzünden analizin karanlıkta kalan bölümü, daha sonra en azından Hans'ın düşünce süreçlerinin samimiyeti ve özgürlüğünün bir kanıtı oldu. Hans birdenbire "kakayla" ilgilenmeye başladı [s. 50 ve devamı] ve sözde ona telkinde bulunan babası ne bu konuya nasıl girdiğinin farkındaydı, ne sonunun neye varacağının. Erken yaşta edinilmiş kastrasyon kompleksiyle bağlantılı iki tamirci fantezisinin de babayla herhangi bir ilgisi olduğunu söylemek güç [s. 60 ve s. 86]. Burada babaya böyle bir bağlantı umudu içinde olduğumdan hiç söz etmediğimi, bunu da sadece kuramsal merakım yüzünden, yani zor ele geçirilebilecek böyle bir kanıtı karartmamak adına yaptığımı itiraf etmeliyim.

Analizin ayrıntılarına girecek olursak, Hans'ın babasının "telkinlerinden" azade olduğuna dair bol bol kanıt bulmak mümkün gerçi, ama ben burada birinci itirazı bir kenara bırakıyorum. Çünkü ikna olmak istemeyenleri bu analizle de ikna edemeyeceğimi biliyorum ve bilinçaltındaki hastalığa dair malzemenin nesnelliğine zaten ikna olmuş okurlar için bu gözlem üzerinde çalışmaya, bu tür okurların sayısının giderek artacağını bilmenin mutluluğuyla devam ediyorum.

Küçük Hans'ın cinsel yaşamıyla ilgili ilk konu, "çiş aygıtına" duyduğu çok özel ve canlı ilgi. Hans bu uzvunu var olan iki işlevinden biriyle, diğerinden hiç de önemsiz olmayan ve çocuk eğitiminin vazgeçilmez bir parçası olan işleviyle adlandırıyor. Bu ilgi çocuğu araştırmacı yapıyor; Hans böylece canlı ve cansız varlıkları çiş aygıtlarının olup olmamasına göre ayırt etmeyi keşfediyor [s. 16]; kendine benzediğini düşündüğü bütün canlılarda bu önemli uzvun olduğunu varsayıyor, büyük hayvanlarınkini inceliyor, anne ve babasında da olduğunu tahmin ediyor ve gözüyle görmesine rağmen, yeni doğan kız kardeşinde de bu uzuvdan olduğunu söylemekten kendini alıkoyamıyor [s. 17 ve devamı].

Bu uzvun kendine benzeyen bir canlıda olmadığına karar vermek, Hans'ın "dünyagörüşünü" temellerinden sarsacak bir durum olurdu; adeta kendi uzvu koparılmış gibi hissedebilirdi. Annesinin, çiş aygıtını yitirmesi ile alakalı bir tehdidi [s. 15], belki de bu yüzden bastırılıyor ve etkileri ancak ileriki bir tarihte ortaya çıkabiliyor. Anne Hans'ın uzvuna dokunarak haz alması üzerine konuya giriyor, küçük Hans da böylece en sıradan ve en normal haliyle otoerotik cinselliğe ilk adımını atıyor.

İnsanın kendi cinsel uzvundan aldığı haz, Alfred Adler'in çok isabetli olarak *"içgüdü çakışması"*[2] olarak adlandırdığı şekilde etken ve edilgen röntgencilik hazzıyla birleşir. Küçük Hans da başkalarının çiş aygıtını görmek istiyor, cinsel merakın ne olduğunu öğreniyor ve kendi cinsel organını göstermeyi de seviyor. Bastırma döneminin başlangıcında Hans'ın gördüğü bir rüyanın konusu, küçük bir kız arkadaşına çiş yaparken yardımcı olma arzusu; yani o görüntüyü paylaş-

2 "Yaşamda ve Nevrozda Saldırganlık Dürtüsü" (1908).

mak istiyor Hans [s. 24]. O halde bu rüya bize, o âna kadar bu arzunun bastırılmamış olduğunu ve daha sonra anlattıklarından bildiğimiz gibi, bu arzusunu gerçekleştirmeye çalıştığını kanıtlıyor. Etken cinsel röntgencilik çocukta kısa bir süre sonra belirli bir motife yöneliyor. Hans'ın hem annesine, hem de babasına sık sık onların çiş aygıtlarını görmediği için söyleniyor olmasının nedeni, ikisinin çiş aygıtlarını *karşılaştırma* gereksinimi duyması olabilir. Benlik, dünyayı ölçebileceğimiz tek ölçüt oluyor bu durumda; insan mütemadiyen kendisiyle kıyaslayarak dünyayı anlayabiliyor. Hans büyük hayvanların kendisininkinden çok daha büyük çiş aygıtları olduğunu gözlemlemiş; bu yüzden aynı farklılığın anne ve babasıyla arasında da olduğunu tahmin ediyor ve bunu gözüyle görmek istiyor. Annemin çiş aygıtı mutlaka "bir atınki" gibidir, diyor. Çiş aygıtının kendisiyle birlikte büyüyeceği tesellisi de hazır; çocuğun büyüme isteği, adeta cinsel uzvuna odaklanmış gibi.

O halde küçük Hans'ın cinsel anatomisinde cinsel organlar erojen bölgeler arasında baştan itibaren en çok haz veren bölge.

Cinsel organın yanı sıra dışkısal, yani idrar ve gayda boşaltımının gerçekleştiği dış noktalarla ilgili haz da Hans'ta kanıtlanmış durumda. Hans'ın hastalığını yendiği son mutluluk düşünde çocuklarının olması, onları tuvalete götürmesi, çiş yaptırması ve popolarını silmesi, velhasıl "onlarla bir çocuğa ne yapılması adetse yapması" [s. 86], aynı şeylerin kendi bakımı sırasında onun için bir haz kaynağı olduğunun inkâr edilemez bir kanıtı. Hans erojen bölgelerinden haz duymayı ona çocuk bakımı yapan kişinin yani annesinin yardımıyla öğreniyor, bu durum onu haz nesnesini seçmeye yöneltiyor. Ama Hans'ın ilk yıllardan itibaren aynı hazzı kendi

kendine de hissedebilen bir çocuk olması, kakasını tutup, daha sonra bağırsakları boşalırken haz alan çocuklar sınıfına dahil olması da mümkün. Sadece "mümkün" diyorum, çünkü analizde bu net bir şekilde çıkmıyor ortaya. Ama daha sonra korktuğu "ayaklarla patırtı çıkarmak" da (tepinmek) buna işaret ediyor. Ancak bu haz kaynakları Hans'ta çoğu çocukta olduğunun aksine çok önemli değil. Hans çabucak bezden çıkıyor, yatağa çiş yapmak ya da gündüz altını ıslatmak Hans'ın hayatının ilk yıllarında çok da sık rastlanan bir şey değil. Yetişkinlerde psikolojik sorunların olduğu dönem sonlanırken tekrar ortaya çıkan ve tiksindirici bir alışkanlık olan kendi dışkısıyla oynama eğilimine de Hans'ta rastlamıyoruz.

Hemen bu noktada, Hans'ın fobisi gelişirken cinsel etkinliğin bu çok gelişmiş iki bileşeninin bastırılmış olmasından kuşku duymadığımızı vurgulayalım. Hans başkalarının yanında çiş yapmaktan utanıyor, elini "çiş aygıtına" götürdüğü için kendini suçluyor, mastürbasyon yapmaktan vazgeçmeye çalışıyor, "kaka" ve "çiş"ten ve bunları hatırlatan diğer her şeyden iğreniyor. Bebek bakımıyla ilgili fantezisinde bastırdığı dışkılama konusu yeniden gündeme geliyor.

Küçük Hans'ın cinsel yapısında, ne sapkınlıklar ne de bu sapkınlıkların negatifi (histeriyle sınırlı tutalım bunu) yer alıyor gibi.[3] Anladığım kadarıyla (burada gerçekten şimdilik temkinli olmakta fayda var), histeriklerin doğuştan var olan yapılarının en belirgin özelliği, cinsel organların, başka erojen bölgeler karşısında önemini yitirmesidir – sapkın kişilerde de böyle olduğunu söylemeye bile gerek yok–. Ancak cin-

3 *Bkz. Cinsellik Üzerine Üç Deneme* kitabının 4. bölümünün sonundaki üç denemeden birincisinde yer alan nevroz ve sapkınlık konusundaki paragraflar.

sel yaşama ait tek bir "sapkınlığı" kesinlikle bu kuralın dışında tutmak gerekir:

Benim tahminlerim ve J. Sadger'in gözlemleri [örn. 1908 ve 1909 tarihli olanlar] uyarınca çocukluklarında iki cinsellikli bir dönem geçiren "sonradan" eşcinsellerde cinsel organın, özellikle de penisin çocuksu bir üstünlüğü vardır. Evet, erkek cinsel organına duyulan bu derin saygı eşcinseller için bir kaderdir. Çocukluk döneminde, vazgeçilmez gördükleri uzva sahip olduğunu düşündükleri sürece dişiyi kendilerine cinsel nesne olarak seçerler ve yanıldıklarını anladıklarında da dişi onlar için artık cinsel bir nesne olmaktan çıkar. Kendini cinsel ilişkiye girmek için baştan çıkaracak kişinin penisi olması zorunludur ve en iyi ihtimalle libidoları "penisi olan bir dişiye", feminen görünümlü genç bir erkeğe yönelir. O halde eşcinseller kendi cinsel uzuvlarının erojen anlamı nedeniyle, cinsel nesnelerinde de kendi uzuvlarından vazgeçemeyen kişilerdir ve otoerotizm ve nesneye duyulan sevgi arasındaki skalada otoerotizme daha yakın bir yerde dururlar.[4]

Eşcinsellere özel bir dürtüden söz etmek asla mümkün değildir. Bir eşcinseli eşcinsel yapan dürtülerinin özelliği değil, nesne seçimidir. Burada, cinsel yaşamda dürtü ve nesne arasındaki ilişkiyi gerçekte olduğundan daha yakın görme hatasına düştüğümüzü anlattığım *Cinsel Teori* adlı çalışmama işaret etmek istiyorum.[5] Eşcinsel kişi – belki de normal

4 [Freud 'Penisli Kadın'a "Çocuklar Üzerine Cinsel Kuram" başlıklı makalesinde de değinmişti (1908c). Freud'un eşcinsel erkekler hakkındaki görüşlerinin bir özeti için, *bkz. Cinsellik Üzerine Üç Deneme* kitabındaki ilk denemenin 1A bölümünde "Sapkınların Cinsel Nesneleri" üzerine yazılmış olan paragraf ve özellikle de sık sık eklemeler yapılan uzun dipnot; *bkz.* eğitim baskısı, 5. cilt, s. 56-58, 1. dipnot.]

5 [Freud, 1905d, birinci makale, 1. bölüm (A), 'Sonuç' bölümü; *a.g.e.*, s. 58.]

dürtüleri yüzünden belirli özelliklere sahip nesnelerden vazgeçemez. Çocukken onun gözünde herkes bu özelliklere sahip olduğu için, kızlara da erkeklere de aynı sevecenlikle yaklaşan ve bazen erkek arkadaşı Fritzl'ı "en sevdiği kız" olarak tanımlayan [s. 21] bizim Küçük Hans gibi davranabilir. Hans, her çocuğun olabileceği gibi eşcinsel; bu da kendi cinsel organına benzeyen *tek bir cinsel organ* tanıdığına dair göz ardı edemeyeceğimiz bir gerçekle örtüşüyor.[6]

Erotik, küçük erkeğimiz bundan sonra eşcinselliğe değil, canlı ve poligam bir erilliğe yöneliyor. Hans'ın erilliği, dişi nesneleri değiştikçe farklı davranması gerektiğini biliyor; kimi zaman küstah bir tavırla saldırıyor, kimi zamansa utangaç bir edayla özlem çekiyor. Önce annesine duyduğu ilgi, sevgi nesnelerinin kıt olduğu zamanlarda tekrar anneye yöneliyor ve bir nevrozla başarısızlığa uğruyor. Ancak o zaman anneye olan sevginin yoğunluğunu ve ne aşamalardan geçtiğini öğrenebiliyoruz. Oyun oynadığı kız çocuklarıyla birlikte *yatmaya* yönelik cinsel hedefi de anneden kaynaklanıyor. Hans'ın cinsel hedefi için kullandığı sözcük, olgun yaşlarında da kullanabileceği bir sözcük ama ileriki yaşlarda muhtemelen başka anlamlar da kazanacak. Küçük Hans çocukluğunda altının temizlenmesi gibi son derece normal bir yoldan cinsel nesneye duyulan sevgiyi keşfetmiş ve annesinin yanında yatmak gibi yeni bir haz kaynağı onun için çok önemli olmuş. Bu ikisinin bileşiminden oluşan ve hepimizde yapısal olarak var olan –Moll'un bize yapay gelen terimiyle 'dokunma dürtüsünün

6 (Ek: 1923): Hans'ın da içinde bulunduğu cinsel dönemin genel özelliğinin, bu dönemde cinsel organ olarak sadece erkek cinsel organının bilinmesi olduğuna daha sonra değiniyorum (1923). Bu dönemde cinsel olgunluğun daha sonraki evrelerinden farklı olarak genitallerin değil, fallusun önceliği söz konusudur.

doyumu' olarak adlandırabileceğimiz– tene dokunma hazzını burada özellikle vurgulamak istiyorum.[7]

Hans'ın anne ve babasıyla ilişkisi, *Cinsel Teori* ve *Düşlerin Yorumu*'nda çocukların anne ve babalarıyla cinsel ilişkileri hakkında iddia ettiklerimi açık ve somut biçimde kanıtlıyor.[8] Güzel annesiyle yalnız kalmak, onun yanında yatabilmek için babasından "kurtulmak" isteyen, onu bertaraf etmek isteyen gerçek bir küçük Ödipus, Hans. Bu istek babasının kâh onlarla birlikte kalıp, kâh gittiği ve Hans'ın bu gidiş gelişleri özlem duyduğu annesiyle yakınlaşmasının ön koşulu olarak gördüğü bir yaz tatili sırasında ortaya çıkıyor. Hans o zamanlar babasının "gitmesiyle" yetiniyor, sonra buna bir ayrılış anında tesadüf eseri edindiği bir izlenim sayesinde beyaz bir at tarafından ısırılma korkusu ekleniyor.[9]

Daha sonra (muhtemelen babanın seyahate çıkma ihtimalinin olmadığı Viyana'da) babasının tamamen gitmesini, "ölü" olmasını istiyor. Babasının ölmesini istediği için ondan duyduğu korku ise, muayenehanemde konuşup bertaraf edilene değin, analiz açısından büyük bir engel teşkil ediyor [s. 49].[10]

7 [*krş.* Moll, 1898.]

8 Eğitim baskısı, 2. cilt, s. 253 ve devamı, beşinci bölüm, D (ß) altbölümü, 1900a; eğitim baskısı, 5. cilt, s. 126 ve devamı, "Nesne Bulma" bölümü, 'Bebeklik Döneminde Cinsel Nesneler' başlıklı altbölüm.]

9 [1924 yılı basımlarında "bir başka babanın gitmesi" denmiş. Ama daha önceki baskılarda 31. sayfada yer alan bu konuşmadan (ve yine buna değinilen 44. sayfada) aslında gidenin Lizzi olduğunu anladığımız için bu ve 102. sayfadaki düzeltme yapılmıştır.]

10 Hans'ın aklına gelen "ahududu şurubu" ve "vurmak için silah" [s. 38] çağrışımlarının tek yönlü olmadığı muhakkak. Bu iki çağrışımın babaya duyulan nefret kadar, kabızlık kompleksiyle de alakası olabilir. Kabızlık bağlantısını tahmin eden baba [s. 87], ahududu şurubunun "kanın" yerini tuttuğunu düşünüyor.

Ancak bizim Hans gerçekten kötü bir insan değil; onun yaşındayken insan doğasının vahşete ve şiddete eğiliminin özgürce geliştiği çocuklardan biri bile değil. Aksine, son derece iyi huylu, uysal ve sevecen bir çocuk. Baba Hans'ta agresyon eğilimlerinin acıma duygusuna dönüşmesinin çok erken bir dönemde gerçekleştiğini yazmış. Hans fobisinin gelişmesinden çok önce atlıkarıncada atlara vurulduğunu görünce kaygılanıyor ve yanında biri ağladığında da asla kayıtsız kalamıyor. Analizin bir noktasında belli bir bağlamda bir nebze de olsa bastırılmış bir sadizm ortaya çıkıyor;[11] ama dediğim gibi bu, bastırılmış bir sadizm ve ancak ileriki aşamalarda bu sadizmin ne anlama geldiğini ve neyi ikame ettiğini içinde bulunulan bağlamdan çıkarmaya çalışacağız. Hans ölmesini arzuladığı babasına aslında yürekten bir sevgiyle bağlı ve aklı bu çelişkili durumu reddediyor,[12] ama çelişki gerçekte var olduğu için de babasına vuruyor ve hemen peşinden vurduğu yeri öpüyor [s. 49, 14. dipnot]. Biz de bu tür çelişkileri itici bulmaktan alıkoymalıyız kendimizi; insanın duygusal dünyası bu tür çelişik duygu ikizlerinden oluşur.[13] Evet, böyle olmasa, bastırma ve nevrozlar da olmazdı herhalde. Yetişkinlere gayet olağan gelen ve ancak yoğun aşk ve tutkuda aynı anda algılanabilen, bunun dışında biri diğerinin üzerini örtene dek birbirlerini bastırmaya çalışan bu zıt duygular, çocukların duygu dünyasında uzunca bir süre barışçıl bir şekilde bir arada bulunurlar.

11 Atlara vurma ve onları kızdırma isteği [s. 81].

12 *krş.* Hans'ın babasına yöneltiği eleştirel sorular [s. 49].

13 "İyice düşünülüp kurgulanmış bir kitap değilim,
Bir insanım sıradan çelişkileriyle."
C. F. Meyer, *Hutten'in Son Günleri.* [XXVI, Homo Sum.].

Küçük oğlanın psikoseksüel gelişimi açısından önemli bir durak da 3,5 yaşındayken bir kız kardeşinin dünyaya gelmesi. Bu olay anne babasıyla ilişkilerini nazikleştiriyor, aklı çözemeyeceği sorunlarla doluyor ve bebeğin altı değiştirilirken kendisinin haz aldığı en eski anılar gözünde canlanıyor Hans'ın. Olağan bir durum bu da: Beklenmedik sayıda çok yaşam ve hastalık hikâyesinde, yeni doğan kardeşin, çocuğun cinsel haz ve cinsel merakının alevlendirmesini hareket noktası olarak almak zorunda kalırız. Hans'ın yeni bebek karşısındaki tutumu *Düşlerin Yorumu*'nda[14] anlatılanın aynısı. Hans doğumdan birkaç gün sonra ateşi çıktığında ailenin genişlemiş olmasına asla razı gelmediğini itiraf eder [s. 16]. Burada ilk duygusu düşmanlık; sevgi ise, onu takip ediyor.[15] Aileye başka bir çocuğun daha gelebileceği korkusu, o andan itibaren Hans'ın bilincinde yer ediyor. Nevroz sırasında ise bastırılmış olan düşmanlık duygusunu özel bir korku –banyo korkusu– temsil ediyor [s. 72]; Hans analiz sırasında kardeşinin ölmesi için duyduğu arzuyu babasının tamamlamak zorunda kaldığı imalarla değil, açık açık dile getiriyor. Özeleştiri yaparken, bu arzusu, babasına karşı duyduğu aynı içerikteki arzu kadar kötü gelmiyor ona. Ama görünen o ki, bilinçaltında her ikisini de aynı şekilde görüyor, çünkü ikisi de ondan annesini alıyor ve annesiyle yalnız kaldığında onları rahatsız ediyorlar.

Bu olay ve buna bağlı olarak fark ettiği şeyler Hans'ın arzularına başka bir yön veriyor. Son zafer fantezisinde [s. 85-86] ise, bütün erotik arzu duygulanımlarının, yani otoerotik döneme ait ve bir nesneye duyulan sevgiyle bağlantılı olan-

14 s. 172, 8. baskı, [V. bölüm, D (ß) altbölümü, 2. cilt, s. 255 ve devamı].

15 *krş.* Hans'ın kız kardeşi büyüdüğünde neler yapacağına dair planlar (s. 66).

ların toplamı yer alıyor: Hans artık annesiyle evlidir ve istediği gibi bakımını yapabileceği sayısız çocuğu vardır.

2

Hans bir gün sokakta korkarak hastalanıyor. Önce neden korktuğunu söyleyemiyor ama korku ânı başlarken hastalığının motifi olan 'hastalık kazancını'[16] itiraf ediyor. Hans annesinin yanında kalmak ve onunla koklaşmak istiyor. Babanın söylediğine göre, bebek geldiğinde annesinden ayrı kalmış olması, ona duyduğu özlemi artırmış [s. 85]. Ama kısa bir süre sonra korkunun özlemle açıklanamayacağı anlaşılıyor. Hans annesi yanında olunca da sokağa çıkmaya korkuyor. Bu arada anksiyeteye dönüşen libidonun nereye sabitlendiğine yönelik işaretler de alıyoruz. Hans, çok spesifik bir korku olarak beyaz bir atın kendisini ısıracağından söz ediyor.

Bu türden bir hastalık durumuna "fobi" diyoruz. Aslında küçük hastamızın duygu durumu, yanında biri –en kötü ihtimalle doktor– olduğunda da dışarı çıkamıyor olsaydı, dışarı çıkma ve kapalı alan fobisinden söz edebilirdik burada. Hans'ın fobisi bu koşula uymuyor, bir süre sonra ise, nesne olarak mekânlardan giderek gözle görülür biçimde atlara yöneliyor. Anksiyetesinin doruğa ulaştığı ilk günlerde korkusunu şu sözlerle dile getiriyor: "At odaya gelecek" [s. 31] ve bu da korkusunu anlamam açısından son derece faydalı oluyor.

16 ["Hastalık kazancına" dair ayrıntılı tartışmaya Freud'un 24. ders notlarında yer verilmiştir (1916-1917).]

Nevrozlar sistematiğinde "fobilerin" yerinin ne olduğu bugüne kadar bilinmiyordu. Ama fobilerde farklı nevrozlara ait olması mümkün sendromların gözlenebileceği ve bu fobilere özel hastalık süreçleri gibi bakmamamız gerektiği kesin görünüyor. Küçük hastamızdaki gibi çok sık rastlanan bu tür bir fobiye "anksiyete histerisi" adını vermek yerinde olacaktır; bu terimi nevrotik anksiyete durumlarını betimlediği sırada Sayın Dr. W. Stekel'e önerdim ve umuyorum, terim genel kullanıma girer.[17] Bu kullanım meşruiyetini, bu türden fobilerin fiziksel mekanizmasının –ayrı olarak değerlendirilmesi gereken tek ama önemli bir nokta dışında– histerilerle örtüşmesinden alıyor. Hastalıklı malzemeden bastırmayla kurtulan libidoyu dönüştürmek, yani tinselden çıkarak bedensel bir inervasyon için kullanmak mümkün değildir; burada libido sadece anksiyete olarak ortaya çıkar. Bu tür hastalık durumlarında "anksiyete histerisi" farklı oranlarda "konversiyon histerisiyle" birleşmiş olarak görülebilir. Öte yandan anksiyete içermeyen konversiyon histerileri olduğu gibi, konversiyon histerisi içermeyen, sadece anksiyete ve fobilerle açığa çıkan anksiyete histerileri de mümkündür ve işte küçük Hans'ın durumu tam da budur.

Anksiyete histerileri en sık rastlanan psikonevrotik bozukluklar ve ilk ortaya çıkanlardır, neredeyse çocukluk dönemi nevrozlarıdır da denebilir bunlara. Eğer bir anne çocuğunun "asabi" olduğunu anlatıyorsa, on durumdan dokuzunda çocuğun herhangi bir anksiyetesi ya da aynı anda birçok anksiyetesi olduğunu düşünebiliriz. Maalesef bu çok

17 W. Stekel, *Nevrotik Anksiyete ve Tedavisi*. 1908. [Freud bu eserin ilk baskısına bir önsöz yazmıştır (1908f).]

önemli hastalıkların nasıl işledikleri ayrıntılarıyla henüz anlaşılabilmiş değil. Anksiyete histerisinin, –konversiyon histerisi ve diğer nevrozlardan farklı olarak– tek[18] önkoşulunun yapısal mı, tesadüfi mi, yoksa her ikisinin karışımı mı olduğu henüz bilinmiyor.[19] Benim tahminim, anksiyete histerisinin özel bir yapısal durumla en az alakası olan ve buna bağlı olarak yaşamın her döneminde en kolay edinilen nevrotik bozukluk olması.

Anksiyete histerilerinin önemli bir özelliğini anlamak oldukça kolaydır. Bu tür histeriler zamanla "fobilere" dönüşür, sonunda hasta anksiyetelerinden kurtulabilir, ama bu ancak kendini sınırlama ve engelleme pahasına mümkün olur. Anksiyete histerisinde başından itibaren, serbest kalan anksiyeteyi psikolojik olarak tekrar kontrol altına alma çabası vardır. Ama bu çaba, ne anksiyetenin tekrar libidoya dönüşmesini sağlayabilir, ne de libidonun kaynağı olan karmaşık durumla bağlantı kurabilir. Bu durumda anksiyetenin oluşabileceği olası her durumu, ihtiyat, ket vurma, yasaklama gibi duvarlarla engellemekten başka çare kalmaz. İşte bizler bu koruma duvarlarını fobi olarak algılarız, yani hastalığın yapısına dair algımız bu duvarlardır.

18 Belli ki cümleyi daha anlaşılır kılmak için bu sözcük 1924 yılında eklenmiş.

19 (Ek; 1923:) Burada ortaya atılan sorunun izi daha sonra sürülmemiş. Ancak anksiyete histerisinin, bir nevrozun sebeplerini araştırırken yatkınlık ve yaşananların bir aradalığı kuralına uymayan bir istisna olduğunu düşünmek zorunluluğu yoktur. Çocuklukta anksiyete histerisine özel bir yatkınlık olduğu konusuna, Rank'ın doğum travmasının etkisi ile ilgili düşünceleri önemli ölçüde ışık tutmuştur. [ancak *bkz.* Freud'un daha sonra *Baskılama, Semptomlar ve Anksiyete* (1926d; eğitim baskısı, 6. cilt, s. 276 ve devamı) adlı kitabının 8. bölümünde Rank'ın savını eleştirisi.]

Anksiyete histerisinin günümüze değin süregelen tedavisinin tamamen olumsuz olduğu söylenebilir.

Tecrübelerimiz gösteriyor ki fobinin sağaltımı için hastayı üzerindeki korunağını kaldırarak korkusundan kurtulmaya zorlamak imkânsız, hatta kimi durumlarda tehlikelidir. Böylesi durumlarda hasta zorunlu olarak bulabileceği sandığı yerlerde korunak arar ve etrafı da onu faydasız bir aşağılamayla "inanılmaz korkak" ilan eder.

Oysa küçük hastamızın annesi ve babası hastalığın başından beri, çocukla alay etmek ve zorla bir şeyler yaptırmak yerine, bastırılmış arzularına ulaşmak için psikoanalitik yollar aramaları gerektiğini biliyorlardı. Başarımız babanın çabalarının ödülü oldu bir yerde; onun yazdıkları bize bu türden bir fobinin dokusuna girip, fobiye uygulanan analizin yolunu takip edebilme imkânı verdi.

Analizin, uzunluğu ve ayrıntılarıyla okur için biraz anlaşılmaz olabileceğinin farkındayım. Bu nedenle, bütünü bozan ayrıntıları ve aslında adım adım anlayabileceğimiz sonuçları da bir kenara bırakarak önce analizin seyrini kısaca tekrarlayacağım.

Öncelikle görüldüğü gibi, anksiyetenin aniden başlamadığını öğreniyoruz. Çocuk birkaç gün önce ağlayarak bir anksiyete düşünden uyanmış. Rüyasında annesinin gittiğini ve kucaklaşmak için artık bir annesi olmadığını görmüş [s. 30]. Sadece bu rüya bile dikkate şayan yoğunlukta bir bastırmaya işaret ediyor. Bu rüyayı, diğer birçok anksiyete rüyasında olduğu gibi, çocuğun rüyasında somatik kaynaklı bir anksiyete hissettiği ve bu anksiyeteyi, bilinçaltında yoğun bir şekilde bastırılmış bir arzunun gerçekleşmesi için kullandığı şeklinde yorumlayamayız

(*krş. Düşlerin Yorumu*[20]). Bu rüya gerçek bir ceza ve bastırma rüyası ve çocuk anksiyeteyle rüyadan uyandığı için, rüyanın işlevi de başarısızlığa uğruyor. Bilinçaltında gerçekten olanları tahmin etmek ise, son derece basit. Çocuk rüyasında annesinin sevecenliğini görüyor, onunla yatıyor ve aldığı bütün haz ve hayalini kurduğu her şey tam karşıtına yani anksiyeteye dönüşüyor. Bastırma, rüya görme mekanizmasının başardığı şeyi alıp götürüyor.

Ancak bu psikolojik durumun başlangıç noktası da çok daha eskilere uzanıyor. Hans daha yazın, benzer bir özlem–endişe karışımı ruh hali içindeydi ve benzer şeyler söylüyordu. Bu hali ona annesi tarafından yatağına alınmak gibi bir avantaj sağlamıştı. Bu dönemden itibaren Hans'ta artan bir cinsel uyarımdan söz edebiliriz. Nesnesi annesi olan bu uyarım halinin yoğunluğunu da anneye yönelik –sonuncu anksiyetinin ortaya çıkmasından hemen öncesinde gerçekleşen– iki baştan çıkarma denemesinde [s. 22 ve s. 31] görüyoruz. Hans bu uyarımı her gece mastürbasyonla doyuma ulaşarak gideriyor. Uyarımın anksiyeteye dönüşmesinin kendiliğinden mi, annesi tarafından reddedildiği için mi, yoksa daha önceki –daha sonra aktaracağımız– deneyimlerinin rastlantısal olarak yeniden canlanmasından mı kaynaklandığını bilmek mümkün değil. Ama bu çok da önemli değil zaten, çünkü her üç durum da aslında birbirleriyle çelişmiyor. Bildiğimiz tek gerçek, cinsel uyarımın anksiyeteye dönüşmüş olması.

Çocuğun anksiyetenin başlangıcındaki davranışlarını daha önce anlatmıştık. Yine aynı dönemde çocuğun anksi-

20 [1900a, 5. bölüm, C kısmının sonuna doğru; eğitim baskısı, 2. cilt, s. 243. Daha önceki baskılarda *Düşlerin Yorumu'nun* 8. baskısının 399. sayfasındaki dipnot muhtemelen doğru değil, en azından anlamlı bir dipnot değil.]

yetesine bulduğu gerekçeyi de biliyoruz: Bir *at* beni ısıracak. Bu noktada ilk terapi de devreye giriyor. Anne ve baba anksiyetenin nedeninin çocuğun mastürbasyon yapması olduğuna işaret edip, onu bu kötü alışkanlıktan vazgeçirmeye çalışıyorlar [s. 31]. Bense –atlardan korkusunun yerine koymaya çalıştığı– anneye duyduğu sevginin çocuğun yanında ısrarla dile getirilmesini öneriyorum [s. 30]. Bu girişim sonrası görülen cüzi iyileşme, fiziksel bir hastalık ânında hemen geriliyor ve sonuçta Hans'ın durumu değişmiyor. Kısa bir süre sonra bir at tarafından ısırılacağı korkusunun Gmunden'de yaşadığı bir olayla ilgili olduğunu buluyor [s. 36]. Bir baba yola çıkarken çocuğunu şu sözlerle uyarmış:[21] Parmağını ata uzatma, yoksa ısırır. Hans'ın babanın uyarısını aktarırken kullandığı sözcükler, mastürbasyon yaparken onu ikaz eden sözcükleri (parmağını koyma) hatırlatıyor. Hans'ın anne ve babası önce çocuğun mastürbasyondan korktuğunu düşünmekte haklılar. Ama aslında bu bağlantı oldukça zayıf ve atın korku nesnesi olması da aslında tamamen bir tesadüf.

Hans'ın bastırılmış arzusunun annesinin çiş aygıtını görmek olabileceğini tahmin ettiğimi daha önce belirtmiştim.

İşe yeni giren bir hizmetçiye davranışı bu tahminimle örtüşünce, babası ona ilk eğitici bilgiyi veriyor: Kadınların çiş aygıtı yok [s. 38]. Hans bu ilk yardım eline, annesine çiş aygıtını gösterdiği hayaliyle karşılık veriyor.[22] Bu hayal ve

21 [1924'ten önce bu bölüm şöyleydi: "Bir baba yola çıkarken çocuğunu uyarmış..."; *bkz.* s. 120-121'deki dipnot.]

22 Bu bağlamda şunu eklemek gerekiyor: ...ve kendisinin ona dokunduğu hayaliyle... (s. 39). Çünkü çiş aygıtına dokunmadan onu göstermesi mümkün değil. [Bu dipnot 1924 yılında Freud tarafından eklenmiştir. Daha önce metinde "gösterdi" yerine "dokundu" sözcüğü yer alıyordu.]

çiş aygıtının büyüdüğünü söylediği bir konuşma, hastanın bilinçaltı düşünce gelişimi hakkında ilk ipuçlarını veriyor bize. Hans o anda gerçekten de annesinin bir yıl 3 ay önce dile getirdiği kastrasyon tehdidinin etkisi altında bulunuyordu [s. 13], çünkü annesinin de aynı şeyi yaptığı şeklindeki fantezisi –yani suçlanan çocuklarda rastlanan olağan "kısasa kısas" duygusu– kendi suçsuzluğunu çıkarmaya yarayacaktı. Bu bir korunma ve savunma mekanizması. Bu arada Hans'taki hastalıklı malzemeden çiş aygıtıyla oynama bölümünü çekip alan ve ön plana çıkaranların bizzat annesi ve babası olduğunu da söylemek lazım. Hans anne ve babasını şimdilik sadece gözlemliyor, henüz analize müdahale etmiş değil ve bu aşamada henüz terapötik bir başarıdan söz etmek de mümkün değil. Analiz henüz at konusundan çok uzakta ve kadınların çiş aygıtı olmadığı bilgisi, içeriği itibariyle daha çok kendi çiş aygıtının varlığı için Hans'ın endişelerini artırmaya yarıyor. Ama burada bizim öncelikli hedefimiz, başarılı bir terapiden ziyade hastamızın bilinçaltı arzularının bilincine varmasını sağlamak. Bu hedefe ancak, Hans'ın imalarından yola çıkarak ve yorumlama becerimizle, bilinçaltındaki karmaşayı kendi sözcüklerimizle onun bilincine sunarak ulaşmak mümkün. Hans'ın duyduğu ve aradığı şeyler arasındaki –küçük de olsa– benzerlik yani direnişe rağmen bilinçüstüne çıkmaya çalışan o bölüm, onu bilinçaltındakini bulmaya yöneltiyor. Doktoru, olanları kavramak açısından Hans'tan bir adım ileride. Daha sonra ise, doktor ve hasta belirlenen hedefte buluşuyorlar. Psikoanalize yeni başlayanlar, bu iki ânı aynı potada eritmeye çalışır ve hastanın bilinçaltındaki bir konuyu kendilerinin fark ettiği ânı, hastanın da fark ettiği an olarak kabul ederler. Dok-

torun hastaya kendi farkına vardığı bilgiyi aktardığında, onun iyileşmesini umması, hastasından çok şey beklemek anlamına geliyor. Oysa hasta aktarılan bilgiyi, ancak bilinçaltındakini, orada, *kök saldığı yerde*, arayıp bulmak için kullanabilir.

Hans'ta bu tür bir başarıya ulaşmış durumdayız. Kastrasyon kompleksi ancak kısmen alt edildikten sonradır ki Hans artık annesiyle ilgili arzularını dile getirebiliyor ve ama bunu henüz *iki zürafa fantezisiyle* tahrif ederek yapıyor. Zürafalardan biri, Hans diğerine sahip olduğu için umarsızca bağırıyor [s. 45]. Hans için sahip olmak, hayvanın üzerine oturmak demek. Baba bu fantezinin sabahları yatak odasında çocuk ve anne babası arasında yaşananların yeniden üretimi olduğunu anlıyor ve bu arzunun üzerindeki örtüyü kaldırmakta gecikmiyor: İki zürafa, Hans'ın annesi ve babası. Çocuğun onları zürafa olarak düşlemesinin nedeni birkaç gün önce Schönnbrunn Hayvanat Bahçesi'nde görmüş olduğu zürafalar, daha önce çizdiği ve babasının sakladığı zürafa resmi ve belki de, zürafanın uzun ve sert boynuyla bilinçaltında yaptığı bir kıyaslamanın belirleyici olduğunu biliyoruz.[23] Burada zürafanın uzunluğu ve çiş aygıtıyla anksiyete bağlamında ata rakip olacak ilginç bir hayvan olduğu söylenebilir. Anne ve babanın zürafa olması da anksiyeteye neden olan atların yorumlanmasında henüz tam değerlendirilmemiş bir nokta bizim için.

Hans'ın zürafa hikâyesinden hemen sonra dile getirdiği iki küçük fantezisi maalesef baba tarafından yorumlanmamış. Bunlardan ilki, Schönnbrunn Hayvanat Bahçesi'nde

23 İlerde Hans'ın babasının boynuna hayran olması bununla örtüşüyor. [Bu da muhtemelen, s. 45 ve 60'taki olayların yoğunlaşmış hali.]

girilmesi yasak olan bir yere girmesi, ikincisi ise, trende bir pencere camını kırması [s. 40, yukarıda]. Her iki fantezinin de cezai suç niteliği vurgulanıyor burada ve baba da suç ortağı olarak çıkıyor karşımıza. Baba yorumlamadığı için bu fantezilerin aktarımının Hans'a bir faydası olmayacak. Ancak bu konu, özgürlüğüne kavuşamamış bir ruh gibi kurtulana kadar huzur bulmayacak ve mutlaka geri dönecektir.

Bu iki suç fantezisini anlamamız asla zor değil. Bunlar anneye hâkim olma konusunun bir parçası. Çocuğun içinde anneye sahip olmak için neler yapabileceğine dair kendinin de tam olarak farkında olmadığı bir mücadele sürüyor ve bu belirsizliği temsil edecek görsel öğeler buluyor; bu temsilcilerin ortak yanı şiddet ve yasak ve içerikleri tuhaf bir şekilde çok iyi gizlenmiş gerçeği yansıtıyor gibi.

Tek söyleyebileceğimiz bunun bir cinsel birleşme fantezisi olması ve babanın da işin içinde olması asla göz ardı edilmemeli: "Annemle bir şey yapmak istiyorum, ne olduğunu bilmiyorum ama senin de yaptığını biliyorum."

Zürafa fantezisi, Küçük Hans'ın daha önce söylediği "At odaya girecek" tümcesinin [s. 31] bende uyandırdığı intibaı güçlendirdi ve o anda, bilinçaltındaki duygulanımlarından henüz varsayım olan bir kısmını –babasına karşı duyduğu kıskançlık ve düşmanlıktan ötürü ondan korkmasını– anlatmayı uygun buldum. Böylece Hans'a kısmen at korkusunu da ima etmiş oldum; at baba olmalıydı çünkü ve Hans içsel nedenlerle korkuyordu ondan. Ağzındaki ve gözlerindeki siyahlık gibi Hans'ın korktuğunu iddia ettiği kimi detaylar (yetişkin bir erkeğe özgü özellikler olarak bıyık ve gözlük) bana dolaysız olarak babadan ata aktarılmış gibi geldi [s. 59].

Bu açıklamayla Hans'ın bilinçaltındaki düşüncelerin bilinç üstüne çıkmasına engel olan, babanın doktor rolünün neden olduğu en etkili direnci kırmıştım. Olayın doruk noktası aşılmıştı, artık analiz edilecek bol malzeme akıyordu, küçük hastamız fobisinin ayrıntılarını anlatma cesaretini bulmuştu ve hatta kısa bir süre analizin seyrine de müdahale etmeye başlamıştı.[24]

Hans'ın hangi nesne ve durumlar karşısında anksiyete hissettiğini ancak şimdi öğrenebiliyoruz. Çocuk sadece atlardan ve atlar tarafından ısırılmaktan değil (bu konu bir süre sonra kapandı), ortak özelliklerinin ağır yük taşımak olduğu ortaya çıkan arabalardan, yük ve yolcu arabalarından, hareket etmeye başlayan, hızlı giden, büyük ve siyah atlardan da korkuyor. Bu betimlerin anlamını da bizzat açıklayan Hans, atların düşmesinden korkuyor ve böylece atın düşmesini kolaylaştıracak her şeyi fobi haline getiriyor [s. 52-53].

Bir fobinin gerçek nedenini, saplantılı bir dürtünün tam olarak adını vb. biraz psikanalitik çaba ile öğrenmek çok da az rastlanan bir durum değildir. Bastırma sadece bilinçaltı karmaşalara değil, sürekli olarak onun türevlerine de saldırarak, hastanın hastalığıyla ilgili kendi ürettiği malzemeyi algılamasını engeller. Doktor ise, hastalığa karşı yardım eden biri olarak tuhaf bir görev üstlenir.[25]

24 Doktor ve hastasının birbirlerini tanımadıkları durumlarda baba korkusu, bilinçaltındaki hastalıklı malzemenin yeniden üretilmesinde bir direnç faktörü olarak en önemli rolü üstlenir. Bu dirençler bazen "sıradan" motiflerdir ama Hans örneğinde olduğu gibi bazen de malzemenin *içeriğinden* ötürü bu malzemenin bir parçası başka bir parçanın ortaya çıkmasını engeller. [Görünen o ki, bu dipnotta dile getirilen sorun, 'ilk fantezilerin' doğuştan var olduğu sorunuyla ilgili. *bkz.* s. 13-14'teki dipnot.]

25 [Saplantı nevrozlarına benzer biçimde; *bkz.* "Sıçan Adam" (1909d), 2. bölüm, 'Teori Üzerine', A bölümünün hemen başında; eğitim baskısı, 7. cilt, s. 84 ve devamı.]

Ama ancak psikanalizin ne olduğunu yanlış anlayanlar bu çabaları önemsemez ve bu yüzden psikanalizin hastaya zarar vereceğini düşünür. Ama gerçek bize, hırsızı asmadan önce yakalamak gerektiğini, yok etmek istediğimiz hasta oluşumları anlamak için de biraz çaba göstermemiz gerektiğini söylüyor.

Hastalık hikâyesinin içinde yaptığım yorumlarda [s. 48] bir fobinin ayrıntılarına odaklanmanın ve anksiyete ve onun nesnesi arasında ikincil ilişki hakkında güvenilir bilgiler edinmenin son derece faydalı olduğuna değinmiştim. Fobilerin tuhaf, müphem ve yine büsbütün koşullanmış olmalarının nedeni de budur zaten. Küçük hastamız, korkusunu besleyen özel materyali evlerinin karşısındaki Gümrük Başmüdürlüğü'nde gündüzleri gördüklerinden sağlamış. Ve bu bağlamda şimdi de arabaların yükleriyle, bagajlarla, fıçılar ve kutularla sokak çocukları gibi, anksiyetenin engellediği oynama duygularını bastırıyor.

Analizin bu aşamasında Hans, aslında çok da önemli olmayan ama hastalığın patlak vermesinden hemen öncesine rastlayan ve bu yüzden hastalığın başlamasının nedeni olarak görülebilecek olayı hatırlıyor. Hans annesiyle yürüyüş yaparken bir yolcu arabasının atının düştüğünü ve ayaklarıyla çırpındığını görüyor [s. 56]. Bu olay Hans'ı çok etkiliyor. Çok korkan Hans atın öldüğünü söylüyor. Babası Hans'a, at düştüğünde babasını düşünmüş ve babasının ölmesini arzu etmiş olması gerektiğini ifade ediyor. Bu yoruma itiraz etmeyen Hans, bir süre sonra, babasını ısırdığı bir oyunda onu düşen atla özdeşleştirdiğini kabul ediyor [s. 58] ve o andan itibaren babasına karşı özgür ve korkusuzca, hatta biraz küstahça davranmaya başlıyor.

Ama at korkusu devam ediyor. Düşen atın hangi aşamalardan geçerek bilinçaltı arzuları hareketi geçirdiğini ise henüz bilmiyoruz.

Şimdiye kadar ortaya çıkanları şöyle bir özetleyelim: Bir atın kendini ısıracağı korkusunun altında ve daha derinlerde atların düşeceği korkusunun yattığını anlamış bulunuyoruz. Ve her iki atın da yani hem ısıran, hem de düşen atın, kötü emeller beslediği ve kendisini cezalandırmasından korktuğu babası olduğunu biliyoruz. Bu arada analizimiz anneden uzaklaşmış bulunuyor.

Hans daha sonra birdenbire ve babasının hiçbir duhlü bulunmadan "kaka kompleksiyle" uğraşmaya ve kendisine dışkılamayı hatırlatan şeylerden iğrenmeye başlıyor [s. 61 ve devamı]. Bu konuyla ilgilenmekten hoşnut olmayan baba, analizine istediği gibi devam ediyor ve Hans'a Gmunden'de olan ve düşen at konusunun ardında gizli kalan bir olayı hatırlatıyor. Hans'ın belki de birçok kız konusunda rakibi olan en sevdiği oyun arkadaşı Fritzl atçılık oynarken ayağını bir taşa vurup düşüyor ve ayağı kanıyor [s. 65]. Yolcu arabasının düşen atı, Hans'a bu kazayı hatırlatıyor. Burada ilginç olan, o sıra başka şeylerle meşgul olan Hans'ın bu iki olay arasındaki bağlantı olan Fritzl'ın düşmesi olayını önce inkar etmesi ve ancak analizin ileriki evrelerinden birinde kabul etmesi [s. 74]. Ama bizim açımızdan, libidonun fobinin nesnesi olan atlarla bağlantılı olarak anksiyeteye dönüşümünün yansıtılma şekli son derece ilginç. Hans için atlar en ilginç büyük hayvanlardan biri, atçılık ise çocukluk arkadaşlarıyla oynadığı en sevdiği oyun. Babanın önce Hans'ın atı olduğu tahmininin doğru olduğunu bizzat babadan öğreniyoruz. Böylece Gmunden'deki kazada Hans'ın babasını Fritzl'ın yerine koyması mümkün oluyor. Hans böylece harekete geçen bas-

tırma dalgaları sonucu, daha önce çok keyif aldığı atlardan korkmaya başlıyor.

Ama daha önce de söylediğim gibi, hastalığın etkileri hakkındaki bu son derece önemli aydınlatıcı bilgileri babanın müdahalesine borçluyuz. Hans artık kakasıyla ilgileniyor, biz de onu bu yolda takip etmek durumundayız. Önceleri tuvalete giderken annesinin de kendisiyle gelmesinde ısrar ettiğini [s. 71], aynı şeyi, ortaya çıkıp yasaklanana kadar annesinin temsilcisi olan arkadaşı Berta'ya da yaptığını [s. 68] öğreniyoruz.

Sevilen bir insanı tuvalette izlemekten alınan haz Hans'ta daha önce de rastladığımız "içgüdülerin çakışmasına" bir örnek (s. 116). Sonunda baba da "kaka" sembolüne değiniyor ve çok yüklü bir arabayla dışkı yüklü bir bedende, arabanın kapıdan çıkmasıyla dışkının bedenden çıkması şeklinde bir benzeşme olduğunu kabul ediyor (s. 73-75).

Ama bu arada Hans'ın analizdeki rolü değişiyor. Daha önce babası Hans'a neler olacağını önceden söylerken ve Hans da babasının peşinden giderken, şimdi, kendinden emin, babasından birkaç adım ilerde gidiyor ve babası Hans'a yetişmekte zorlanıyor. Hans bu arada kendiliğinden yeni bir fantezi üretiyor: Tamirci ya da tesisatçı Hans'ın içinde bulunduğu küveti söküyor ve bir matkapla karnını deliyor (s. 58). Bu fanteziden sonra kavrama kapasitemiz malzemenin gerisinde kalıyor. Bu fantezinin anksiyetenin tahrif ettiği bir "döllenme fantezisinin" farklı dile getirilmiş hali olduğunu ancak daha sonra anlıyoruz. Hans'ın suyun içinde oturduğu küvet, anarahmi, babanın da büyük bir penis olduğunu anladığı "matkap" ise, Hans tarafından dile getirilmesini "doğmuş olmaya" borçlu. Analizin yorumu kulağa tuhaf geliyor tabii biraz: Büyük

penisle beni "deldin" (doğmamı sağladın) ve beni anarahmine koydun. Ama Hans bunları söylediği sırada fantezisi yoruma tabi tutulmuyor ve Hans'a sadece bilgi vermeye devam edeceği bir bağlantı olarak hizmet ediyor. Hans büyük küvette yıkanmadan önce yine farklı öğelerden oluşan bir endişe hissediyor (s. 73). Bu endişenin bir kısmını tespit edemiyoruz, diğer kısmı ise küçük kız kardeşinin banyosuyla bağlantılı olarak su yüzüne çıkıyor. Hans, annesinin kız kardeşini düşürmesini ve onun da ölmesini istediğini itiraf ediyor (s. 80). Kendisi yıkanırken duyduğu endişe ise, hain arzusu yüzünden kendisine misilleme yapılacağı, kendisinin de aynı şekilde cezalandırılacağı korkusu. Hans artık "kaka" konusunu bir kenara bırakıp, küçük kız kardeşiyle ilgilenmeye başlıyor. Ama konuların bu sıralamasının ne anlama geldiğini tahmin edebiliyoruz. Küçük Hanna'nın bir kaka olduğu, bütün çocukların kaka olduğu ve kaka gibi doğduklarından başka bir şey değil bu. Artık bütün eşya, yolcu ve yük arabalarının da leylek sandığı taşıyan arabalar olduğunu ve Hans'ı sadece hamileliğin sembolü olarak ilgilendirdiklerini ve büyük ya da ağır yük taşıyan atların düşmesinin "doğumdan", "aşağı gelmekten" başka bir şey olamayacağını biliyoruz.[26]

O halde düşen at sadece Hans'ın babası değil, aynı zamanda "doğum yapan" annesi. Ve Hans şimdi gerçekten hiç beklemediğimiz bir sürprizle çıkıyor karşımıza. 3,5 yaşındayken annesinin hamileliğini ve ardından doğumu yaşayan Hans, en azından doğumdan sonra hakikati anlıyor, ancak bunu dile getirmiyor ya da getiremiyor. Bu dönemde

26 [*bkz. s.* 105'teki dipnot.– Özel simge oluşturmayla ilgili tartışmanın devamı '*Şiir ve Gerçek*'te Bir Çocukluk Anısı' adlı yazımın son bölümünde yer alıyor. (1917b); eğitim baskısı, 10. cilt, s. 265 ve 1. ve 2. dipnot.]

Hans'ın sadece leylek hikâyesiyle ilgili her şeye kuşkuyla baktığını gözlemliyoruz (s. 16). Ama *bilinçaltında, –dile getirdiklerinin aksine– çocuğun nereden geldiğini ve daha önce nerede olduğunu bildiği* analiz sonucu şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkıyor. Bu konu belki de analizin en tartışma götürmeyen bölümü.

Bu durumun en inandırıcı delili, Hans'ın doğumdan önceki yaz Hanna'nın aslında onlarla birlikte Gmunden'de olduğu, onlarla birlikte seyahat ettiği ve o zaman bir yıl sonra yapabileceklerinden çok daha fazlasını yapabildiği gibi detaylarla süslü fantezisini ısrarla dile getirmiş olması (s. 76-77). Hans'ın bu fantezisini anlatırken takındığı küstah tavır, fantezinin içine kattığı sayısız tatlı yalan kesinlikle anlamsız değil; Hans bütün bunların leylek masalından ötürü dargın olduğu babasından intikam almasına yarayacağını düşünüyor. Hans'ın demek istediği şu sanki: Madem sen beni Hanna'yı leyleğin getireceğine inanacak kadar aptal sandın, ben de senden uydurduklarımı gerçek zannetmeni isteyebilirim. Küçük araştırmacımızın babasından intikam aldığı bu sahneyi, atları kızdırma ve onlara vurma sahneleri takip ediyor ve iki sahne arasındaki ilişki son derece açık (s. 86). Bu fantezi de bir taraftan babasına sataşmalarına, diğer taraftan da yasak bir şeyi yapma fantezilerinde ortaya çıkan –ve bizim başta anlamadığımız– annesine duyduğu karanlık ve sadistçe hazza dayanıyor. Hans bilinçli olarak ise, annesini dövme isteğini itiraf ediyor (s. 89).

Artık önümüzde sır içeren fazlaca bir şey kalmadı. Belli belirsiz bir treni kaçırma fantezisi (s. 90), daha sonra babayı Lainz'da büyükannenin evinde yerleştirme fantezisinin öncüsü olabilir; çünkü bu fantezide Lainz'e seyahat ve büyükanne de yer alıyor.

Kondüktörün 50.000 gulden karşılığında bir çocuğun trene binmesine izin verdiği bir başka fantezi (s. 91), gücünün bir kısmı da zengin olmasından gelen babasından annesini satın alma planı gibi görünüyor. Hans daha sonra o âna kadar yapmadığı kadar açık bir şekilde, babasını öldürme arzusunu ve bunun nedeni olarak da onun annesiyle olan yakınlığını bozduğunu itiraf ediyor (s. 90). Analiz sırasında aynı arzuların tekrar tekrar ortaya çıkması bizi şaşırtmamalı. Çünkü asıl monoton olan bu fantezilere eklenen yorumlar. Hans için bunlar bir tekrar değil, çekinerek ima etmekten, bilinçle ve her türlü çarpıtmadan azade bir açıklıkla kendini ifade etmeye uzanan bir gelişim anlamına geliyor.

Bundan sonrası, yorumlarımızla ulaştığımız analitik sonuçların bir sağlaması artık. Hans biraz kamufle ederek babasından değil ama hizmetçiden gizlediği net ve açık bir semptomatik eylemle, doğumu gözünde nasıl canlandırdığını anlatıyor (s. 91); ama dikkatlice incelediğimizde aslında daha fazlasını, analiz sırasında dile gelmeyen başka şeyleri de anlatıyor: Oyuncak bir bebeğin plastik karnındaki yuvarlak bir deliğe annesine ait bir bıçağı sokuyor ve bebeğin bacaklarını ayırarak bıçağın düşmesini sağlıyor. Anne ve babasının, bebeklerin gerçekten de annenin karnında büyüdüğü ve kaka gibi dışarı çıktığı yönündeki açıklamaları (s. 96) biraz geç geliyor; Hans'a yeni bir şey söylemiyorlar. Hans yine tesadüf gibi gözüken semptomatik bir eylemde, babası ölüm arzusundan söz ettiği bir sırada, oynadığı atı düşürerek, yani devirerek onun ölmesini arzu ettiğini itiraf ediyor. Sözleriyle çok yüklü bir arabanın ona annesinin doğum yaptığı anı ve atın yere düşmesinin bebeğin gelişini hatırlattığını vurguluyor. Bu bağlamda en mükemmel kanıt, yani Hans'ın gözünde çocukların "kaka" (Lumpf) olduğunun kanıtı, en sevdiği çocuğu için "Lodi" adını uydurmuş olması. Ancak biz bunu oldukça geç öğ-

reniyoruz, çünkü bu sosis çocukla epeyidir oynadığı daha sonra ortaya çıkıyor. (s. 104)[27]

Hans'ın hastalığını noktalayan son iki fantezisini daha önce değerlendirmiştik. Babasının tahmin ettiği gibi, Hans'a yeni ve daha büyük bir çiş aygıtı takan tesisatçı fantezisi, tesisatçı ve küvetli fantezinin tekrarı değil sadece (s. 107). Bu fantezi, zaferle biten bir arzu fantezisi ve bir taraftan da çocuğun kastrasyon korkusunu yendiği an. Anneyle evlenip çok çocuk yapma isteğini ortaya çıkaran ikinci fantezi ise, atın düştüğü anda oluşuyor ve onu korkutan bilinçdışı karmaşanın içeriğini bitirmekle kalmayıp, babasını öldürmek yerine onu yüceltip büyükannesiyle evlendirerek zararsız hale getiriyor ve böylece bu düşüncenin kesinlikle kabul edilemez olan bölümünü de düzeltmiş oluyor. Bu fanteziyle hastalık da analiz de kabul edilebilir nedenlerle son buluyor.

Hastalık analizinde bir nevrozun yapısı ve gelişimini ayrıntılarıyla anlamak mümkün değildir. Bu daha sonra yapılması gereken bir sentez çalışmasının işidir. Küçük Hans'ın fobisinin sentezini yaparken, çocuğun önceki sayfalarda ele aldığımız yapısını, temel cinsel arzularını ve kız kardeşinin doğumuna kadar yaşadıklarını ele alacağız.

Kardeşinin doğumu, o andan itibaren Hans'ın huzurunu kaçıran birçok şeyi de beraberinde getirmişti: önce biraz yoksunluk, yine başlarda anneden zaman zaman ayrı kalma, daha sonra ise, kardeşiyle paylaşmaya alışmak zorun-

27 Olağanüstü bir çizer olan T. T. Heine'nin *Simplizissimus* dergisi için çizdiği tuhaf bir karikatürde, kasabın oğlu sosis makinesine düşer, anne babası sosisin yasını tutar, sosis kilise tarafından kutsanır ve cennete uçar. Bu çizim sayesinde analizimizin 'Lodi' ile ilgili bölümünün çocukluktaki kökenlerine inme imkânı buluruz.

da olduğu bakım ve ilgide sürekli bir azalma; daha sonra, bebeğe bakan annesini izlerken kendi çocukluğundaki bakımı ve aldığı hazzı anımsaması. Bu iki faktör Hans'ta erotik gereksinimleri arttırıyor ve bu gereksinimin giderilmesini de zorlaştırıyor. Hans kardeşinin neden olduğu yoksunlukları, kendinin de çocukları olduğu düşüncesiyle telafi ediyor ve Gmunden'de (ikinci kalışında)[28] bu çocuklarla oynadığı sürece de gerçekten şefkatini sunacağı bir kanal buluyor. Ama Viyana'ya döndüklerinde Hans tekrar yalnız kalıyor, her şeyi annesinden bekliyor ve 4,5[29] yaşından itibaren anne ve babasının odasından uzaklaştırıldığı için yine yoksunluk çekiyor. Artık artan erotik heyecanı, yalnızlığına giren yaz arkadaşlarıyla ilgili fantezilerde ve mastürbasyonla sağlanan otoerotik doyumda ifade bulmaya başlıyor.

Üçüncü bir faktör, kardeşinin doğumunun onu düşünmeye ittiği ama bu düşüncelerini çözemediği ve Hans'ı duygusal bir karmaşaya soktuğu. Çocukların düşüncelerini meşgul eden belki de ilk sorun[30] –ve belki de Tebai Sfenksi bulmacasının sadece çarpıtılmış bir kopyası olan– bebeklerin nasıl olduğuna dair büyük bulmaca Hans için de geçerli artık. Hanna'yı leyleğin getirdiği açıklamasını reddeden Hans, doğumdan aylar önce annesinin karnının büyüdüğünü, sonra yatağa yattığını, inlediğini ve zayıflayarak yatak-

28 (Bu parantez 1924 yılında eklenmiştir.)

29 [Daha önceki baskılarda '4'; 1924 yılında '4,5' olarak değiştirilmiş. Ancak *bkz.* Hans'ın babasının s. 108'de söyledikleri (3). Yatakların yeri yeni eve taşınıldığında değiştirilmiş olabilir (s. 21).]

30 [Freud "Cinsiyetler Arasındaki Anatomik Farklılıkların Psikolojik Sonuçları" adlı çalışmasındaki bir dipnotta bu görüşünü kız çocuklarla ilgili olarak düzeltmiştir; (1925j); eğitim baskısı, 5. cilt, s. 261, 1. dipnot.]

tan kalktığını fark ediyor. Böylece Hanna'nın annesinin karnında olduğuna ve oradan bir "kaka" gibi çıktığına karar veren Hans, doğurma eylemini, kendisinin dışkılama sırasında aldığı ilk hazla ilişkilendirmiş ve iki nedenle kendi çocukları olmasını arzuluyor; birincisi, çocukları haz alarak doğurmak ve ikincisi (misilleme isteğiyle birlikte) onlara bakmak için. Bunların hiçbirinde Hans'ta kuşku ve çatışma yaratacak bir şey yok. Ancak onu huzursuz edecek bir şey daha var. Hans, babanın da küçük Hanna'nın *doğumuyla* ilgili olması gerektiğini düşünüyor, çünkü baba Hanna ve Hans'ın kendi çocukları olduğunu iddia etmişti daha önce. Ama onları dünyaya getiren kesinlikle kendisi değil, anneleri. İşte bu baba, annesine giden yolda bir engel teşkil ediyor. Hans, babası varken annesinin yanında yatamıyor, annesi onu yatağına almak istediğinde ise baba kızıyor. Hans babasının olmadığı anların ne kadar güzel olduğunu biliyor ve böylece onu bertaraf etme arzusu da meşruiyet kazanıyor. Bir süre sonra Hans'ın babasına düşmanlığını artıran bir şey oluyor. Babasının ona leylek yalanını anlattığını ve böylece kendisinin bu konuda babasından bilgi istemesini engellediğini, yani sadece onun annesinin yanında yatmasını engellemekle kalmayıp, öğrenmek istediği bilgiden de mahrum ettiğini düşünüyor.

Baba bu iki konuda da Hans'a –belli ki kendi çıkarı için– haksızlık ediyor. Rakibi olarak nefret etmesi gereken babasını aslında hep sevmiş ve sevecek olması, babasının onun idolü, ilk oyun arkadaşı, bir taraftan da ona ilk yıllarda bakan kişi olması, Hans'ta ilk ve başta çözülmez gibi görünen duygusal bir karmaşa yaratıyor. Hans'ın doğasının gelişimine bakacak olursak, babasına duyduğu sevginin geçici olarak ön plana çıkması ve nefreti –yok etmeden– bastırması gere-

kiyordu aslında. Zira bu nefret annesine duyduğu sevgiden ötürü sürekli besleniyordu.

Ama baba sadece çocukların nasıl olduğunu bilmekle kalmıyor, çocuk yapılan şeyi sürekli yapıyor ve Hans belli belirsiz farkında bunun ve çiş aygıtıyla bir ilgisi olması gerektiğini düşünüyor. Çünkü ne zaman bunu düşünse çiş aygıtı uyarılıyordu ve babasının çiş aygıtının çok büyük, onunkinden büyük olduğunu tahmin ediyor. Duygulanımlarıyla ilgili ipuçlarını izlediğimizde görüyoruz ki, çocuk bunu, anneye şiddet uygulama, bir şeyi kırma, bir delik açma, kapalı bir alana girme olarak algılıyor, çünkü çocuğun kendi içinde hissettiği dürtüler de buna benzer şeyler. Penisinin hissettikleri onu bir vajina istemeye doğru yönlendirmesine rağmen, Hans'ın bu bilmeceyi çözmesi imkânsız, çünkü çiş aygıtının ihtiyacı olan şeye benzer bir şey tanımıyor. Ama çözümü engelleyen asıl şey, annesinin de kendisininki gibi bir çiş aygıtı olduğunu zannetmesi. Böylece, annesinin çocuk sahibi olması için ne yapılması gerektiğini bulma çabaları bilinçaltına gömülüyor ve çocuktaki, biri, babasına yönelik düşmanca, diğeri ise, anneye yönelik sadistçe-sevecen olmak üzere iki aktif dürtü hiçbir işe yaramıyor. Birinci dürtünün işe yaramama sebebi, babasına karşı aynı zamanda sevgi de beslemesi; ikinci dürtünün boşa çıkmasının nedeni ise, çocuksu cinsel teorilerinin de onu bu çaresizlikten kurtaramıyor olması.

Küçük Hans'ın fobisini görünür kılan bilinçdışı kompleks ve arzu duygulanımlarının bastırılmasını ve yeniden uyanmasını, analizin sonuçlarına da dayanarak kurgulamaktan başka bir çarem olmadığı ortada. Bunun, 4-5 yaşlarında bir çocuğun düşünce yetisine fazlaca güvenmek anlamına geldiğini biliyorum, ama ben yeni öğrendiklerimiz ışığında ilerle-

yeceğim ve bilmediklerimin neden olduğu önyargılara kapılmadan yapacağım bunu. "Bacaklarla patırtı yapmak" konusunu kanıtlarımızın eksiklerini kapatmak için kullanabiliriz belki.

Gerçi Hans kaka yapmak için oyunu bırakmaya zorlandığında ayaklarıyla patırtı yaptığını hatırladığını söylüyor. Böylece nevrozun bu öğesi de annenin isteyerek mi, yoksa zorla mı çocuk yaptığı konusuyla ilişkilenmiş oluyor. Ama ben burada "bacaklarla patırtı yapmak" meselesinin tamamen açıklığa kavuştuğunu düşünmüyorum. Çocuğun anne babasını yatak odasında cinsel ilişki sırasında gördüğü bir ânın canlanması yönündeki tahminimi baba doğrulamıyor. O halde, öğrendiklerimizle yetiniyoruz.

Betimlenen olayda Hans'ın hangi etkiyle "düşmek" konusuna girdiğini, libidonöz özlemin nasıl korkuya dönüştüğünü, bastırmanın nerede devreye girdiğini söylemek zor; burada, ancak belki birçok benzer analizin karşılaştırılmasıyla konuya ilişkin bir şeyler söylemek mümkün olacaktır. Çocuk yapmak gibi zor bir sorunsalı Hans'ın zihinsel yetersizliği ve çözüme yaklaşmanın neden olduğu saldırgan dürtüler yüzünden mi çözemediği, yoksa düzenli olarak mastürbasyon yapmasına bedensel yapısının yetememesi ve cinsel uyarımın yoğun bir şekilde devam etmesinin mi bu ani değişikliğe neden olduğunu, bu konuda yeni deneyimler edinene kadar şimdilik cevapsız bırakıyorum.

Hastalığın ortaya çıkmasını rastlantılarla açıklamak zamansal açıdan mümkün değil, çünkü Hans'ın anksiyetesiyle ilgili imaları yolcu arabasının atının yolda düşmesini görmeden önce başlıyor. Ama nevroz birebir bu rastlantısal olayla başlıyor ve Hans atı anksiyete nesnesi yaparken de bu olayın izlerini taşıyor. Olayın kendisinin "travmatik bir etkisi" yok

aslında. Ama atın daha önce Hans için bir sevgi ve ilgi nesnesi olması, daha travmatik olan Gmunden'deki olay (Fritzl'ın atçılık oynarken düşmesi) ve Fritzl'ın biraz babayı çağrıştırması, bu tesadüfi olayın etkisini pekiştiriyor. Aslında çağrışımsal bağlantıların çokanlamlılığı ve esnekliği Hans'ın bilinçaltında hamile annesinin doğum yapmasıyla ilgili pusuda bekleyen ikinci karışıklığı harekete geçirmeseydi, bu bağlantılar da herhalde yeterli olmazdı. Bu andan itibaren bastırılmış öğenin geri dönüş yolu açılmış ve *hastalıklı malzemenin at karmaşasına aktarılmasında ve bunu takip eden duygulanımların anksiyeteye dönüşmesinde* olduğu gibi geri dönüyor.

İşin ilginç yanı, Hans'ın fobisinin, kendisi henüz bilincine varmadan bir çarpıtmaya ve yerine koymaya tabi olması. Hans'ın anksiyetesini dile getirdiği ilk sözcükler şunlar: At beni ısıracak. Bu sözler bir taraftan babaya karşı beslediği düşmanca duygularla bağlantılı olan, bir taraftan da mastürbasyon yapmaması için uyarılmasını hatırlatan Gmunden'deki bir olaydan kaynaklanıyor. Burada Hans'ın dikkatini başka şeylere yönelten, muhtemelen anne ve babanın neden olduğu bir etki devreye giriyor. Hans hakkındaki notların, anksiyetenin annesinin kendisiyle mastürbasyon konusunda konuşmasında önce mi, sonra mı oluştuğuna karar vermemizi sağlayacak kadar sağlıklı kaleme alındığından emin değilim. Ben hastalık hikâyesinde ifade edilenin aksine konuşmadan sonra oluştuğunu düşünüyorum [s. 27]. Ayrıca analizde de ilk olarak farkına varıp çözdüğümüz gibi, babaya karşı düşmanca duyguların anneye duyulan cinsel duyguları kapatmaya yaradığı da apaçık ortada.

Bence başka vakalarda nevrozun yapısı, gelişmesi ve ilerleyişi hakkında çok daha fazla şey söylemek mümkün. Kü-

çük Hans'ın hastalık hikâyesi çok kısa ve başlar başlamaz yerini tedavi sürecine bırakıyor. Her ne kadar fobi tedavi sırasında da gelişmeye devam ediyor gibi görünüyor ve yeni nesne ve yeni koşulları kapsamaya başlıyor olsa da tedaviyi bizzat yürüten babamız, bunun, tedavinin neden olduğu yeni bir oluşum değil, sadece var olan bir durumun ortaya çıkması olduğunu anlayacak kadar konuya vakıf. Başka vakaların tedavisinde de böyle derin bir bakışın olacağını düşünmek doğru olmayacaktır.

Bu sentezi bitirmeden önce nevrotik durumların kavranmasıyla ilgili zorlukların tam ortasına düşeceğimiz bir başka konuya daha değinmem gerekiyor. Burada küçük hastamızın, egemen cinsel bileşenleriyle alakalı önemli bir bastırma dalgasına nasıl yakalandığını görüyoruz.[31]

Hans mastürbasyondan vazgeçiyor ve ona dışkı ve dışkılayan birini izlemeyi hatırlatan her şeyi reddediyor. Ancak bunlar, hastalığın nedeninin (atın düşüşünü izlemesinin) ortaya çıkardığı ve semptomların malzemesini yani fobinin içeriğini sağlayan bileşenler değil.

O halde burada ciddi bir ayrım yapmanın zamanı gelmiş bulunuyor. Belki de adı geçen son iki koşulu oluşturan bileşenleri inceleyerek hastalık vakasını daha iyi anlamamız mümkün olacak. Bu bileşenler, daha önce bastırılmış ve –bildiğimiz kadarıyla– hiçbir zaman tereddütsüz ifade edilememiş olan, babaya karşı kıskançlık– düşmanlık, anneye karşı ise, sadistçe ve cinsel birleşme benzeri dürtüler gibi duygulanımlar. Erken döneme ait bu bastırma durumları daha sonra hastalığa yatkınlığın nedeni olabilir. Hans'ın bu

31 Hatta baba bu baskılamayla birlikte Hans'ta bir miktar yüceltme de gözlemler. Hans anksiyetenin başlamasıyla birlikte müziğe daha çok ilgi duymaya başlar ve kalıtımsal müzik yeteneğini geliştirir.

türden saldırgan eğilimleri bir çıkış yolu bulamıyor, yoksunluk ve cinsel uyarım anlarında daha yoğun olarak ortaya çıktıklarında da "fobi" olarak adlandırdığımız o mücadele patlak veriyor. Aynı anda bastırılmış duygular fobinin bir parçası olarak, çarpıtılmış ve başka bir bütün içinde bilinçüstüne çıkıyor. Ancak bunun önemsiz bir başarı olduğundan kuşkumuz yok. Burada kazanan, *bunu fırsat bilerek öncelikli bileşen olarak diğer bileşenlere saldıran* bastırma oluyor. Ama öte yandan bu bastırma, hastalığın özünün bastırılan dürtülerin doğasına uygun olarak gelişmesine engel değil. Fobinin içeriği ve amacı, hastanın hareket özgürlüğünü kısıtlamak yani özellikle de anneye yönelmeye çalışan karanlık dürtülere karşı güçlü bir tepki oluşturmak. At, çocuk için her zaman hareket etmekten alınan keyfin simgesi olmuş (Hans hoplayıp zıplarken "Ben küçük bir atım" diyor [s. 53], ama bu hareketten alınan haz cinsel birleşme dürtüsünü de içerdiğinden, hareket etme hazzı nevroz tarafından kısıtlanıyor ve at korkunun sembolü haline geliyor. Nevroz esnasında bastırılmış dürtülere, bilinç üstündeki anksiyeteye bahaneler bulmaktan başka bir görev düşmüyor. Ancak fobi sürecinde cinselliği reddeden güçlerin zaferi ne kadar açık ve net olsa da hastalığın uzlaşma arayan doğası itibariyle biliyoruz ki, bastırılmış dürtülerin elde ettikleri şeyin tamamı bundan ibaret olamaz. Örneğin at fobisi Hans'ın sokağa çıkmasını engelleyerek, annesiyle evde kalmasını da sağlıyor olabilir.

Yani burada anneye duyulan sevginin zaferini görüyoruz; âşık Hans fobisi yüzünden sevdiği nesneye dört elle yapışıyor, ama bir taraftan da çocuğun zarar görmemesi için gerekli önlemler önceden alınmış bulunuyor ve işte bu ikili süreç bize nevrozun gerçek doğasını gösteriyor.

Alfred Adler yakınlarda –"saldırgan içgüdü" terimini ödünç aldığım– düşünce açısından zengin çalışmasında,[32] anksiyetenin –onun deyişiyle– "agresyon dürtüsünün" bastırılmasından kaynaklandığını ifade etmiş ve çok ayrıntılı bir sentezle bu dürtüye "hayatta ve nevrozda" başrolü vermişti. Analizimiz sonucu Hans'ın fobisinde anksiyeteyi, babaya karşı düşmanca, anneye karşı ise sadistçe agresyon eğilimlerinin bastırılmasıyla açıkladığımızda, Adler'in kuramını sağlam bir şekilde doğrulamış oluyoruz. Ama buna rağmen, yanıltıcı bir genelleme olarak gördüğüm bu kurama katılmam mümkün değil. Bildiğimiz hayatta kalma ve cinsel dürtülerinin yanına, aynı oranda geçerliliği olan özel bir agresyon dürtüsü koymayı kabul etmem mümkün değil.[33] Bence Adler, dürtülerin –bizim mobiliteyi harekete geçirme yetisi olarak adlandırabileceğimiz– genel ve olmazsa olmaz olan "dürtüsel", yani zorlayıcı özelliğinden yola çıkarak, bu özelliği hak etmediği halde yeni ve farklı bir dürtü olarak tanımlamış. Bu doğru olsaydı hayatta kalma ve cinsellik dürtülerimizden geriye[34] agresyon

32 [1908] *bkz.* bu kitapta [s. 116 ve s. 136.]

33 (Ek, 1923) Bu metinde ele alınan bölümü, Adler henüz psikanalizle ilgilenirken, eril protestoyu dile getirmeden ve baskılamayı reddetmeden önce yazmıştı. O günden bu yana Adler'inkiyle aynı olmayan bir "agresyon dürtüsü" belirlemek zorunda kaldım. Ben buna "yıkım dürtüsü" ya da "ölüm dürtüsü" demekten yanayım (*Haz Prensibinin Ötesinde* [1920g], *Benlik ve İd* [1923b]). Bu dürtünün libidoya bağlı dürtülerle zıtlığı, aşk ve nefret arasındaki zıtlık gibidir. Adler'in dürtülerin genel niteliklerinden birini tek bir dürtünün yararına heba etmesine de katılmamaya devam ediyorum. [Adler ve Freud arasındaki farklılığın ayrıntıları için *bkz.*: "Psikanaliz Hareketinin Tarihi Üzerine" (1914d), 3. bölüm, *Kültürün Huzursuzluğu* (1930a), özellikle 5. bölümden itibaren ve *Yeni Ders Notları* 32. ders (1933a), yıkım dürtüsü hakkında daha sonraki görüşleri için: eğitim baskısı, 1. cilt, s. 536-543.]

34 [Eski baskılarda burada 'bir nesneye yönelmeyen...' sözcükleri yer alıyor. 1924 baskısında bu bölüm çıkarılmış.]

dürtüsüne ulaşma hedefi yolunda bir araç olmaktan başka bir şey kalmazdı. Ben, bütün belirsizlikleri ve zaaflarına rağmen, her dürtüye kendi agresiflik kapasitesini bağışlayan ve Hans'ta bastırılmış olan iki dürtünün cinsel libidonun bildiğimiz bileşenleri olduğunu söyleyen dürtü kuramını kabul etmek eğilimindeyim.

3

Küçük Hans'ın fobisinden çocukların yaşamı ve eğitimi ile ilgili genel olarak kazanılacak ve şimdilik kısaca değineceğim bilgilere geçmeden önce, Hans'ın bir nevrotik, bir dejenere olduğunu, bu yüzden onunla ilgili bilgilerin başka çocuklara aktarılamayacağı yönündeki eleştirilere uzun zamandır ertelediğim cevabı vereceğim. Uzun zamandır "normal insan" yandaşlarının, Hans'ta gerçekten bir dejenerelik olduğunu öğrendiklerinde çocuğa nasıl kötü davranacaklarını düşündükçe üzülüyorum. Hans'ın annesine genç kızlığında geçirdiği bir nevrotik hastalık sırasında yardım etmiştim ve ve kendisi ve kocasıyla ilişkimiz de zaten böyle başlamıştı. Biraz çekinerek de olsa, Hans'ın işine yarayacak kimi şeyleri burada aktarmaya cesaret ediyorum:

Öncelikle şu ifade etmek isterim ki, Hans ciddi bir gözlem sonrası genetik olarak nevroz yaşayan, dejenere bir çocuğa hiç benzemiyor, aksine babasının yanı sıra başkalarını da neşelendiren, fiziksel olarak gelişmiş, hareketli, sevimli ve canlı bir çocuk. Kuşkusuz cinsel olarak erken gelişmiş bir çocuk, ama burada karar vermemizi sağlayacak yeterli kıyaslamaya sahip değiliz. Örneğin Amerika'da çok sayıda çocuk üzerinde yürütülen bir araştırma-

dan[35] öğreniyoruz ki, Hans'ınkine benzer erken nesne seçimi ve aşk duygusu küçük erkek çocuklarında çok da ender rastlanan bir durum değil. Ve daha sonra "büyümüş" olarak karşımıza çıkan erkeklerin çocukluk hikâyelerinde aynı şeye rastlıyoruz, bu yüzden erken cinsel olgunluğun –çok nadiren eksik olsa da– entelektüelliğin bir korelatı olduğunu ve "harika" çocuklarda umulandan çok daha sık rastlandığını ifade etmek istiyorum.[36]

Öte yandan, –Hans'la ilgili tarafgirliğimi de itiraf ederek– kendisinin çocukluk çağında fobilerinin esiri olan tek çocuk olmadığını da belirtmek istiyorum. Bu tür hastalıklar, katı bir disiplinle yetiştirilen çocuklar da dahil olmak üzere, son derece yaygın. Bu çocuklar daha sonra ya nevroz geçiriyor, ya da sağlıklı oluyor. Fobileri çocukken ayyuka çıkıyor, çünkü tedavi için ulaşılmaz ve uygunsuzlar. Fobiler daha sonra aylar ya da yıllar içinde azalıyor ve belki de tamamen ortadan kalkıyor. Bu iyileşmenin hangi psikolojik değişimlerin neticesi olduğunu, hangi kişilik değişimlerinin bununla bağlantılı olduğunu henüz kimse bilmiyor. Oysa erişkin bir hasta bize psikanaliz için geldiğinde –hastalığın, hasta erişkinken ortaya çıkmış olduğunu varsayalım–, nevrozun bir çocukluk anksiyetesiyle başladığını, yani onun devamı olduğunu görürüz. Yani burada psikolojik aktivitenin –ilk belirtilerinin devam etmesinden ya da koşulların zorlamasıyla kaybolmalarından bağımsız olarak– çocukluktaki çatışmalardan başlayarak hayat boyu

35 [Sanford Bell, 1902.]

36 Bu soruya Freud'un *Cinsel Kuram Üzerine Üç Deneme* adlı çalışmasının "Erken Gelişmişlik" başlıklı bölümünde değiniliyor (1905d; eğitim baskısı, 5. cilt, s. 142 ve devamı).]

sürdüğünü kabul ederiz. Söylemek istediğim, Hans'ın "dejenere" olarak damgalanmayan diğer çocuklardan daha ağır hasta olmadığı. Ama Hans korkutulmadan, baskı görmeden ve mümkün olduğunca korunarak büyütüldüğü için, anksiyetelerini dile getirmekte de daha cesaretliydi. Hans, anksiyetenin azalmasına yardımcı olan, vicdan azabı ya da cezalandırılma korkusu gibi duygulara sahip değildi. Bana öyle geliyor ki semptomlarla fazla ilgileniyor ve ama bu semptomların kaynaklarını ihmal ediyoruz. Çocukların eğitiminde ise tek istediğimiz, keyfimizin bozulmaması; sorunlarla karşılaşmak istemiyor, kısacası uslu çocuğumuzu ehlileştirmek istiyoruz ve bu arada çocuğun gelişim sürecinin ona fayda sağlayıp sağlamadığına çok az dikkat ediyoruz. Öyleyse Hans'ın bu fobiyi geliştirmesinin tedavi sürecine katkı sağladığını, çünkü bu şekilde anne ve babasının dikkatini, çocuğun kültürel eğitiminde doğuştan var olan dürtülerin neden olduğu kaçınılmaz zorluklara yönelttiğini, babanın Hans'ın hastalığına yardımcı olduğunu söyleyebilirim. Çocuğun, gelecekteki hayatı açısından mutlaka bir anlamı olan ve mutlaka kişiliğinin oluşmasında etkili olacak, hatta ilerde bir nevroza sebep olması muhtemel bu bastırılmış karmaşanın özünü içinde taşımak zorunda olmaması belki de diğer çocuklarla kıyaslandığında bir avantaj. Şu anda bu şekilde düşünmeye eğilimliyim, ama benim yargımı kabul edenlerin olup olmayacağını, ya da gelecekte edinilecek yeni deneyimlerim beni haklı çıkarıp çıkarmayacağını da bilmiyorum.

Yalnız şunu da sormam gerekiyor: Sadece çocuklar tarafından bastırılmakla kalmayıp, anne babaların da korkulu rüyası olan bu karmaşanın günyüzüne çıkmış olmasının kime, neye zararı oldu? Küçük Hans annesiyle ilgili istek-

lerini, babasına karşı duyduğu kötü emellerini gerçekleştirdi mi? Kuşkusuz psikanalizin ne olduğunu bilmeyenlerin böyle korkuları olacak ve bu insanlar kötü dürtülerin bilinç üstüne çıkarıldıkları takdirde daha da artacağını düşüneceklerdir. Bu "bilge" kişiler nevrozun altında yatan kötü şeylerle kesinlikle ilgilenmemeyi tavsiye ederken son derece tutarlıdırlar. Ancak bunu yaparken doktor olduklarını unuturlar ve talihsiz bir şekilde, Shakespeare'in "Kuru Gürültüsü"nde, hırsızlara asla dokunulmaması, onurlu insanların bu tür serserilerle ilişkiye geçmemesi gerektiğini söyleyen Dogberry'e benzerler.[37]

Bizim analizimizin neticesi daha ziyade, Hans'ın iyileşmesi, atlardan artık korkmaması, ve –babasının keyifle anlattığı üzere– onunla ailevi bir ilişki kurması oldu. Baba, analiz sırasında kaybettiği saygının yerine, sonunda güven kazanıyor: "Atı bildiğin için, her şeyi bildiğini sandım."

Çünkü analiz, bastırmanın *başarısını* geriletmiyor; o dönemde bastırılan dürtüler, bastırılmış olarak kalıyor ama analiz bu başarıyı başka bir yoldan kazanıyor: Otomatik ve aşırı bir süreç olan bastırmanın yerine, en üst düzey zihinsel merciinin de yardımıyla sağlanan ölçülü ve hedefe uygun bir hesaplaşma koyuyor, yani kısaca, *bastırmanın yerine yargılamayı* yerleştiriyor. Yine analiz sayesinde, bilincin biyolojik bir işlevi olduğu ve devreye girmesinin önemli bir avantaj ol-

37 [Dogberry: Much Ado About Nothing, III, 3.] Burada beni şaşırtan bir soruyu sormadan edemeyeceğim: Fikirlerimin karşıtları, sorunlarından ve onların türevlerinden bahsetmeye başladıklarında hastalarının ağızlarını kapattıklarına göre, bastırılmış cinsel dürtülerin nevrozların sebebi olup olmadığını, olduğu takdirde nelere sebep olabileceklerini nereden biliyorlar acaba? Bu durumda ulaşabilecekleri tek kaynak benim ve yandaşlarımın açıklamalarıdır.

duğu yönündeki uzun zamandır aradığımız kanıtı da bulmuş oluyoruz.[38]

Sadece benim inisiyatifimde olsaydı çocuğa, anne ve babasının vermediği bir bilgiyi daha verir, ona dürtüsel olarak tahmin ettiklerinin doğru olduğundan, vajinadan ve cinsel birleşmeden söz ederek, bilmediği şeyleri biraz daha azaltır ve sorularına bir son verirdim. Ve eminim ki bu yüzden annesine olan sevgisini ve çocuksu halini kaybetmez ve bu önemli ve ciddi konulara ilgisinin büyüme arzusu gerçekleşene kadar uykuya yatması gerektiğini anlardı. Ama pedagojik deneyimiz bu kadar ileri götürülemedi.

"Nevrotik" ve "normal" çocuklar ve yetişkinler arasında kesin bir ayrım yapamayacağımız, "hastalık" kavramının sadece uygulamaya yönelik, genel bir kavram olduğu, bu genel kavramı aşmak için hastalığa yatkınlık ve hastalığın bizzat gerçekleşmesinin bir araya gelmesi gerektiği ve bunun sonucu olarak sağlıklılar sınıfından sayısız insanın nevrotik hasta sınıfına geçtiği ve bundan sadece biraz daha az insanın ters yönde sınıf değiştirdiği gibi gerçekler çok sık dile getirilmiş ve kabul görmüş şeyler. Yani bu iddialarımda asla yalnız değilim. Bir çocuğun eğitiminin hastalığa yatkınlığını olumlu ya da olumsuz ama bir şekilde mutlaka etkileyeceği en azından çok olası bir durum. Ama eğitimin görünürdeki asıl amacı ve ulaşmak istediği şey

38 (Ek; 1923): Burada 'bilinç' sözcüğünü daha sonra kullanmaktan vazgeçtiğim bir anlamda, 'bilinç yeteneği' olan normal düşünce olarak kullanıyorum. Bu türden düşünce süreçlerinin bilinç öncesi olarak oluşabileceğini biliyoruz ve bu düşüncelerin 'bilincini' salt fenomenolojik olarak değerlendirmekle de çok doğru yapıyoruz. Doğaldır ki, burada 'bilinçlenmenin' biyolojik bir işlevi olduğu beklentisine aykırı bir şey söylemiş olmuyoruz. [*bkz. Benlik ve İd* (1923b), 1. bölüm.]

henüz oldukça şüpheli. Bu eğitimin bugüne değin yaptığı tek şey hâkimiyet, daha doğrusu çoğunlukla dürtülerin bastırılması oldu ve başarısı ise, asla tatmin edici değildi. Başarı sadece, dürtülerin bastırılmasının istenmediği az sayıda öncelikli insanda geçerli oldu. Yine rahatsızlık veren dürtülerin hangi yollardan ve ne pahasına bastırıldığını da sormuyordu hiç kimse. Şimdi bu görevin yerine başka bir görevi, mesela bireye yaptıklarından dolayı mümkün olan en az cezayı vererek onu toplumun uygar ve değerli bir üyesi yapma görevini koyalım. Bu durumda hastalığın kaynağı ve her bir nevrozun çekirdeği hakkında psikoanaliz sayesinde elde edilen aydınlatıcı bilgiler, eğitici tarafından çocuğa davranışı için çok değerli bir kılavuz olarak kabul edilmeyi bekler. Buradan hangi pratik sonuçlar çıkacağını, ve deneyimlerimizin toplumsal ilişkiler çerçevesinde bu bilgilerin uygulamada kullanılmasını ne ölçüde desteklediğini araştırmayı ve bu konuda karar vermeyi başkalarına bırakıyorum.[39]

Küçük hastamızın fobisiyle, bu fobinin tedavisinde kullanılan analizi benim için çok değerli kılan tahminimi dile getirmeden vedalaşamayacağım. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu analizden ben yeni bir şey öğrenmedim; yani yetişkin hastalarımın tedavisinde –sıklıkla daha az açık ve daha dolaylı olarak– öğrendiklerimden fazlasını öğrenmedim. Ve bu hastaların nevrozlarının temelinde her zaman çocukluk dönemine ait – ve Hans'ın fobisinin arkasında bulduğumuz– karışıklıklar olduğu için, çocuk nevrozları için tipik ve örnek

39 Freud psikanaliz ve eğitim arasındaki ilişkiyi Pfister ve Aichhorn'un kitaplarına (Freud 1913b ve 1925 f) yazdığı önsözlerde ve *Scientia*'ya (1913j) yazdığı yazının 2. (H) kısmında tekrar ele alır. Aynı konuya Ders Notlarının Devamı'nda (1933a) 34. derste birkaç sayfayla değinir.]

teşkil edebilecek bir anlam bulmaya çalışıyorum ve bunu yaparken de nevrotik bastırmaların çeşitliliğinin ve hastalıklı malzemenin zenginliğinin, düşünsel karmaşanın aslında çok az sayıda süreçten türemiş olmasını engellemeyeceğini düşünüyorum.

KÜÇÜK HANS'IN ANALİZİNE DİPNOT

(1922)

Birkaç ay önce –1922 yılının ilkbaharında– genç bir adam yanıma gelip, 1909 yılında çocukluk nevrozu üzerine yazdığım "Küçük Hans" olduğunu söyledi. Onu tekrar gördüğüme çok sevindim, çünkü analizi bitirdikten iki yıl sonra Hans'ın izini kaybetmiş ve on yılı aşkın bir süre boyunca neler yaşadığından haberdar olamamıştım. Bir çocukla ilgili analizim yayımlandığında çok ses getirmiş, ama daha çok da öfkeye neden olmuş ve "zavallı çocuğun" o yaşta masumiyetinin elinden alındığı söylenmiş, psikoanalize kurban edildiği için başına felaketler geleceği kehanetlerinde bulunulmuştu.

Ama bu korkuların hiçbiri gerçekleşmedi. Küçük Hans 19 yaşında yapılı, yakışıklı bir delikanlı olmuştu. Kendini çok iyi hissettiğini, hiçbir rahatsızlığı ve takıntısı olmadığını söyledi. Sadece ergenliği zarar görmeden atlatmakla kalmamış, duygusal dünyası için en zor sınavlardan birini de başarıyla vermişti. Annesi babası ayrılmış, ikisi de yeniden evlenmişti. Bu yüzden yalnız yaşıyordu, ama hem annesiyle hem de babasıyla ilişkisi iyiydi. Onu üzen tek şey ise, çok sevdiği kız kardeşinden ayrılmak zorunda kalmış olmasıydı.

Hans'ın söylediği bir başka şey bana oldukça tuhaf geldi. Bunun için bir açıklama getirmeye ben de cesaret edemiyorum. Hans kendi hastalık hikâyesini okuduğunda, her şeyin kendisine yabancı geldiğini, hiçbir şeyi hatırlamadığını düşünmüştü. Sadece Gmunden'e yolculuk bölümünü okuduğunda, bunun kendisi olabileceği, zihninde belli belirsiz aydınlanmıştı. O halde analiz olayların unutulmasını engellememiş, bizzat analizin kendisi de unutulmuştu. Psikanalizi bilenler, benzer şeyleri uykuda yaşayabiliyor. Bir rüya görüp uyanıyor, ertelemeden rüyayı yorumlamaya karar veriyor, çabasından hoşnut tekrar uykuya dalıyor ve ertesi sabah hem rüyayı, hem de analizi unutmuş oluyorlar.[1]

1 [Freud bu olayı 1911'de *Düşlerin Yorumu*'na (1900a) eklediği 8. bölüm, A. altbölümünde ele alır; *bkz.* eğitim baskısı, 2. cilt, s. 498 ve devamı.]

SIGMUND FREUD KİTAPLIĞI

CİNSİYET ÜZERİNE

PSİKANALİZ ÜZERİNE

PSİKANALİZ ve UYGULAMA

YAŞAMIM ve PSİKANALİZ

BİR ÇOCUKLUK NEVROZU HİKÂYESİ

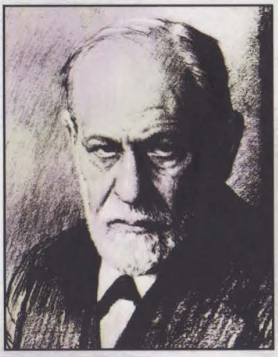
(Kurt Adam Vakası)

TOTEM VE TABU

MUSA VE TEKTANRILI DİN

YANILGILAR VE DÜŞLER ÜZERİNE

"İleriki sayfalarda anlatılan küçücük bir hastaya ait hastalık ve tedavi hikâyesi aslında benim gözlemlerime dayanmıyor. Tedavi planını bütünüyle ben yürüttüm ve çocukla bir kez yüz yüze konuştum, ama tedaviyi aslen çocuğun babası gerçekleştirdi ve kendisine, aldığı notları yayımlamama izin verdiği için teşekkür borçluyum. Babanın yaptıkları bununla bitmiyor. Söylemek istediğim, bir çocuğu babasından başka hiç kimsenin bu türden itiraflarda bulunmaya razı edemeyeceği."

Freud'un 1909 yılında "çocukluk nevrozu" üzerine yazdığı hatta kendi deyimiyle "aktardığı" bu analiz, yazıldığı dönemde hem çok ses getirmiş hem de farklı açılardan tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar daha çok "zavallı çocuğun, daha o yaşta masumiyetinin elinden alındığı" yönünde gelmiştir. Ancak 1922 yılı ilkbaharında "Küçük Hans" 19 yaşında bir genç adam olarak gelip Freud'u bulduğunda tüm bu endişelerin yersizliği bir kez daha ortaya çıkmış, "Küçük Hans" yıllar sonra bu analizi başka birisinin "hikâyesi" gibi okuduğunu ve herhangi bir takıntısı ya da sorunu olmadan büyüdüğünü dile getirmiştir.

"Küçük Hans Vakası", Freud'un ele aldığı diğer dört hastalık vakasıyla birlikte onun çalışmaları içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

internet satış:
www.saykitap.com
10 TL
ISBN 978-975-468-983-9
9 789754 689839
SAY YAYINLARI

PSİKOLOJİ DİZİSİ